

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ
ΑΓΑΘΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ:
ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ
ΤΟΥ **ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ Β. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ**
ΑΜ: 1012201703032

Θέμα: «Η SOE στην Ελλάδα, το δίκτυο διαφυγής στη Μέση Ανατολή και η εκεί ελληνική παρουσία κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου (1939 -1945)»

Επιβλέπων Καθηγητής: **ΘΑΝΑΣΗΣ ΧΡΗΣΤΟΥ**
Συνεπιβλέπουσα Καθηγήτρια: **ΕΥΓΕΝΙΑ ΓΙΑΝΝΟΥΛΗ**
Συνεπιβλέπων Καθηγητής: **ΙΑΚΩΒΟΣ ΜΙΧΑΗΛΙΔΗΣ**
ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2019

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	2
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	4
Α΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
A1. Η έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.....	6
A2. Η κατάσταση στην Ελλάδα.....	11
A3. Η σημασία της ελληνικής αντίστασης.....	13
Β΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
B1. Ίδρυση και ιστορία της SOE (Special Operations Executive).....	15
B2. Η SOE στην Ελλάδα.....	17
(α) Απρίλιος – Αύγουστος 1940.....	18
(β) Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 1940.....	21
(γ) Οκτώβριος 1940 – Απρίλιος 1941.....	22
B3. Συνεργασία SOE – ΕΑΜ.....	25
B4. Συνεργασία SOE – ΕΔΕΣ.....	28
B5. Η ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοπόταμου.....	31
Γ΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ	
Γ1. Το δίκτυο διαφυγής στη Μέση Ανατολή.....	39
Γ2. Η ελληνική παρουσία στη Μέση Ανατολή.....	53
Γ3. Ο Λόχος Επιλέκτων Αθανάτων (Ιερός Λόχος).....	64
Γ4. Επίμετρο.....	67
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	68
ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	69
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΙΚΟΝΩΝ: ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ.....	73
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	77

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Πριν ακόμη το ξεκίνημα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, η Μεγάλη Βρετανία είχε προχωρήσει σε εγκατάσταση υπηρεσιών πληροφόρησης και μυστικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα. Η κατάσταση που διαμορφωνόταν στην Ευρώπη από τη συνεχή επέκταση των γερμανικών δυνάμεων δεν άφηνε πολλές ευκαιρίες δράσεως στη Μ. Βρετανία, η οποία σταδιακά αποφάσισε να περάσει από τη κατά μέτωπο σύγκρουση με τους Γερμανούς στην Ελλάδα, στην υιοθέτηση μιας πιο ευέλικτης και στρατηγικής μορφής δράσης, αυτής του οικονομικού πολέμου και της προπαγάνδας. Παράλληλα, ξεκίνησε και η μεθοδευμένη «αφύπνιση» ελληνικών αντιστασιακών κινημάτων, με τα οποία είχαν συνεχή επικοινωνία και συνεργασία. Μία από αυτές τις αντιστασιακές δυνάμεις ήταν και η ανωτέρω αναφερομένη «Υπηρεσία 5 – 165», η οποία είχε προχωρήσει σε μεγάλο αριθμό επιχειρήσεων κατασκοπείας και σαμποτάζ έναντι των κατοχικών γερμανικών δυνάμεων στην Αθήνα. Μια ακόμα βρετανική υπηρεσία εξαιρετικής σημασίας που έδρασε και στην Ελλάδα ήταν η SOE (Special Operations Executive), που ιδρύθηκε στη Μ. Βρετανία στις 22 Ιουλίου 1940.

Προχωρώντας στη Μέση Ανατολή, παρακολουθούμε τη δημιουργία ενός διαφορετικού ελληνικού κράτους του εξωτερικού, σαν συνέχεια του διαλυμένου ελληνικού κράτους στον εθνικό χώρο. Ένα κράτος που χαρακτηρίζεται ως νόμιμο και παγκοσμίως αναγνωριζόμενο. Μια πολιτεία χωρίς δική της επικράτεια και συγκεκριμένες γεωγραφικές εκτάσεις αλλά με έμπυχο δυναμικό και πολιτική ισχύ. Ένα κράτος που ασκούσε εξουσία με ένοπλες δυνάμεις ακόμα και με το λαό του, αλλά κράτος εξόριστο. Ένα κράτος που κινήθηκε και έδρασε εν μέσω απερίγραπτων ταραχών σε ξένους γεωγραφικά χώρους, από το Λονδίνο και την Ιταλία, μέχρι το Σουδάν και από τη Συρία μέχρι τη Τυνησία, με επίκεντρο τη Μέση Ανατολή. Στη Μέση Ανατολή, τη διαφορά με τις προηγούμενες περιπτώσεις ανάμειξης του Στρατού στη πολιτική αποτέλεσε η απουσία του κράτους. Μέχρι τότε η εμπλοκή των στρατιωτικών υπήρξε είτε στην υποστήριξη ενός ανώτατου αξιωματικού είτε ενός πολιτικού φορέα. Η επιτυχία της προσπάθειας οδηγούσε σε αποστράτευση των αντιπάλων. Τώρα όμως, λόγω μη ύπαρξης κυβερνητικού ελέγχου οι στρατιωτικοί απέκτησαν πολιτικό ρόλο, για να έχουν τη κυριαρχία απέναντι στους πολιτικούς τους αντιπάλους έπρεπε να έχουν αποκτήσει μεγάλη επιρροή στον στρατό που συγκροτούνταν.

Ο Ιερός Λόχος αποτελούσε τμήμα του Ελληνικού Στρατού, σχηματίστηκε στη Μέση Ανατολή το 1942 και έπαψε να υφίσταται το 1945. Ο Συνταγματάρχης του Ιερού Λόχου, Χριστόδουλος Τσιγάντες αντελήφθη ότι ο Ιερός Λόχος πολύ λίγα θα προσέφερε ως πολυβολαρχία, δια τούτο επέτυχε να προσκολληθεί το τμήμα του στους Βρετανούς καταδρομείς (SAS – Special Air Service). Μέσα από τη σκληρή και εντατική επί 24ώρου βάσεως εκπαίδευση στα αντικείμενα των κομάντος, ο ελληνικός Στρατός απέκτησε τους πρώτους αλεξιπτωτιστές του. Η δράση του ήταν στη Β. Αφρική, στο Αιγαίο Πέλαγος και αυτός συνετέλεσε τα μέγιστα ώστε να ενσωματωθούν τα Δωδεκάνησα στην Ελλάδα. Με αυτές τις ενέργειες οι άνδρες του Ιερού Λόχου έγιναν ήρωες.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες αποδίδονται στον καθηγητή μου, κ. Θανάση Χρήστου, για τη συνεχή καθοδήγηση και συμπαράστασή του στην εκπόνηση της διατριβής αυτής, καθώς και σε όλα τα στάδια των σπουδών μου στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η επιλογή του γενικότερου χρονολογικού πλαισίου της παρούσας διατριβής έγινε λόγω του μεγάλου ενδιαφέροντος που μου προξενεί η περίοδος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Συγκεκριμένα, στην επιλογή του θέματος κατέληξα ύστερα από συζήτηση και συμφωνία με τον καθηγητή κ. Θανάση Χρήστου, επιβλέποντος της διατριβής αυτής. Στόχος της προσπάθειας αυτής είναι να αναφερθούν εκτενώς γεγονότα και λεπτομέρειες για τη δράση των βρετανικών δυνάμεων στην Ελλάδα και το δίκτυο διαφυγής στη Μέση Ανατολή, καθώς και για την εκεί ελληνική παρουσία στα χρόνια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Όσον αφορά τη προσέγγιση του εν λόγω ζητήματος, αυτή πραγματοποιήθηκε, αρχικά, μέσω ανάγνωσης διαδικτυακών πηγών που αφορούσαν το παρόν θέμα. Στη συνέχεια, μέσα από καθοδήγηση του επιβλέποντος καθηγητή μου, κ. Θανάση Χρήστου, μπόρεσα να καταλήξω στην εύρεση του αρχειακού υλικού του Ρήγα Διον. Ρηγόπουλου, «Μυστικός Πόλεμος, Ελλάδα – Μ. Ανατολή 1940 -1945, Γύρω από το ιστορικό της υπηρεσίας 5 – 165», το οποίο και κατάφερα να αξιοποιήσω σε μεγάλο βαθμό για τη συγγραφή του κεφαλαίου που αφορά το δίκτυο διαφυγής στη Μέση Ανατολή. Τέλος, μέσα από περαιτέρω αναζήτηση σε φυσικές αλλά και ηλεκτρονικές βιβλιοθήκες, κατάφερα να οδηγηθώ και σε ένα εκτενέστερο σώμα δευτερογενούς βιβλιογραφίας. Με βάση τη προαναφερθείσα βιβλιογραφία, πραγματοποίησα μια γενικότερη σύνθεση πληροφοριών, μέσα από το πρίσμα των προσωπικών μου ιδεών και στοχασμών.

Η εν λόγω μεταπτυχιακή διατριβή θα εκπονηθεί σε τρία μέρη, εκ των οποίων το πρώτο θα αναφερθεί περιληπτικά στο ξέσπασμα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και στη κατάσταση της Ελλάδας κατά τη περίοδο εκείνη.

Στο δεύτερο μέρος της διατριβής θα γίνει ανάλυση της δράσης της SOE στην Ελλάδα και τη συνεργασία της με αντιστασιακά κινήματα της εποχής, καθώς και στη δημιουργία και λειτουργία του δικτύου διαφυγής από την Ελλάδα στη Μέση Ανατολή, κυρίως μέσα από τη μελέτη και διαχείριση του αρχειακού υλικού του Ρήγα Διον. Ρηγόπουλου, γύρω από το ιστορικό της «Υπηρεσίας 5- 165».

Στο τρίτο μέρος, θα πραγματοποιηθεί εκτίμηση της ελληνικής παρουσίας στη Μέση Ανατολή, καθώς και αναφορά στη δημιουργία και δράση του Λόχου Επίλεκτων

Αθανάτων (Ιερός Λόγος). Επιπλέον, στο επίμετρο, διατυπώνονται προσωπικές εκτιμήσεις και ελπίδες, με γνώμονα τα γεγονότα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και πιο συγκεκριμένα αυτά της Αντίστασης.

Τέλος, στον Επίλογο, παρατίθεται μια συνοπτική ανασκόπηση των μερών και του σκοπού της παρούσας διατριβής.

Α΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Α1. Η έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου

Ο εφιάλτης του πολέμου έγινε και πάλι πραγματικότητα τον Σεπτέμβριο του 1939. Εκατομμύρια άνθρωποι ενεπλάκησαν στη δίνη ενός πολέμου που ήταν αποτέλεσμα μιας απλής ανακωχής και όχι μιας πραγματικής σύναψης ειρήνης. Όπως και στον προηγούμενο καταστροφικό Μεγάλο πόλεμο, (1914 – 1918), έτσι και τώρα έγινε ραγδαία επέκταση του φαινομένου σε παγκόσμια κλίμακα. Αυτά που διαφοροποιούσαν τους δύο αυτούς πολέμους ήταν πολύ λιγότερα από αυτά που τους ένωναν, με χαρακτηριστικό την ομοιότητα χαρακτηριστικών και σκοπών. Αμφότεροι βασίστηκαν κυρίως σε απειλές κατά της ομαλότητας της εποχής, καθώς και σε ολικές συγκρούσεις ανάμεσα σε λαούς και έθνη. Προχωρώντας στις διαφορές παρατηρούμε πως οι κυριότερες βρίσκονταν στη διεξαγωγή του πολέμου αυτού καθ' αυτού. Συγκεκριμένα, ο πρωτόγονος, κατά μια έννοια πόλεμος στα χαρακώματα, αναβαθμίστηκε σε πόλεμο ξηράς, αέρος και θαλάσσης ταυτοχρόνως. Κύριο εργαλείο για τη πολεμική προσπάθεια αυτή εναντίον τόσο του απλού λαού, αλλά και στρατιωτικών στόχων αποτέλεσε ένας πλέον αστραπιαίος Στρατός. Η διαχωριστική γραμμή ανάμεσα σε απλό πολίτη και στρατιώτη ήταν σα να εξαφανίστηκε, λόγω της ωμής βίας που είχε πλέον εξαπλωθεί σε όλη την Ευρώπη.

Τα αίτια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου συνδυάστηκαν με τους άκαρπους όρους της ειρήνης του 1919 – 1920. Οι όροι εκείνης της ειρήνης έφεραν πάλι στο φως όσα προβλήματα είχαν επιλυθεί προηγουμένως. Νέα μίσση και πάθη δημιουργήθηκαν από την απόφαση των νικητών για τη δημιουργία επικυρίαρχων κρατών. Έντονες διαμαρτυρίες παρουσιάστηκαν από μέρους των Γερμανών για τον ρόλο της χώρας τους ως υπαίτια για τον πόλεμο καθώς και για τον άδικο διαμοιρασμό διεθνούς κυριαρχίας.¹

Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος ξεκινά με την έφοδο της Γερμανίας στη Πολωνία. Μεγάλες στρατιωτικές δυνάμεις αποτελούμενες από μηχανοκίνητα, τεθωρακισμένα και αεροπλάνα εισβάλλουν την 1^η Σεπτεμβρίου στη Πολωνία η οποία ήταν εντελώς ανυπεράσπιστα. Η πολεμική αυτή τακτική εφαρμόστηκε για πρώτη φορά σε πρακτικό επίπεδο από τον γερμανικό στρατό. Η αεροπορία της Πολωνίας καταστράφηκε ολοσχερώς

¹ E. M. Burns, *Ευρωπαϊκή Ιστορία, Ο Δυτικός Πολιτισμός: Νεότεροι Χρόνοι*, Θεσσαλονίκη 2006, σ. 911,912

πριν καν προλάβει να απογειωθεί έστω και ένα αεροπλάνο και τα γερμανικά τεθωρακισμένα και μηχανοκίνητα κατέστρεψαν παντελώς το πεζικό της. Στις 27 Σεπτεμβρίου αλώθηκε και η Βαρσοβία, η πρωτεύουσα της χώρας. Αλλά και οι Σοβιετικοί μερικές μέρες νωρίτερα είχαν εισχωρήσει στη Πολωνία για να πάρουν το μέρος των εδαφών που τους αντιστοιχούσε σύμφωνα με το προαναφερθέν Γερμανοσοβιετικό σύμφωνο.

Η Πολωνία δεν έλαβε καμία βοήθεια από Γαλλία και Μ. Βρετανία, παρά τις υποσχέσεις που της είχαν παραχωρηθεί. Η Μ. Βρετανία με στρατό, στον οποίο έλειπε η εκπαίδευση και με ελάχιστα πολεμικά μέσα δεν πρόλαβε να προβεί σε αξιόλογη δράση. Το ίδιο ακριβώς ίσχυσε και για τη στρατιωτική δύναμη της Γαλλίας. Ο Στρατός αυτός είχε παγιδευτεί στη αμυντική Γραμμή Μαζινό. Οι ηγέτες των Γάλλων και των Άγγλων έχοντας αποτύχει να οδηγήσουν τους λαούς τους σε νίκες τόσο στον Ισπανικό Εμφύλιο Πόλεμο, όσο και στη Τσεχοσλοβακία, οδήγησαν τους πολίτες τους να καταταχτούν στον στρατό με μηδενική πεποίθηση για νίκη. Οι Γερμανοί προέλαυναν στη Πολωνία δίχως αντίσταση και η διαφορά των στρατών της Γερμανίας με αυτή της Γαλλίας και της Μ. Βρετανίας ήταν τεράστια. Ο διαμελισμός της Πολωνίας από τους κατακτητές της ήταν το φυσικό επόμενο. Τη μερίδα του λέοντος πήρε ο Χίτλερ, αφήνοντας στον Στάλιν την ανατολική Πολωνία. Η αποτυχία συνθηκολόγησης εξανάγκασε τη κυβέρνηση να καταφύγει στο Λονδίνο, ενώ την ίδια μοίρα είχαν και αρκετές άλλες ευρωπαϊκές χώρες στη συνέχεια.²

Οι ακόλουθοι μήνες δεν είχαν κάποιες αξιόλογες εξελίξεις. Οι δύο αμυντικές γραμμές, αυτή της Γαλλίας και αυτή της Γερμανίας, επέβαλαν μεταξύ τους ένα είδος «ψευτοπολέμου». Υπήρχε, συγκεκριμένα, συνεχής αποφυγή από όλες τις αντιμαχόμενες πλευρές, των συγκρούσεων σε αέρα, θάλασσα αλλά και ξηρά, εξαιτίας έλλειψης πολεμικών δυνάμεων (Μ. Βρετανία) και κατάλληλων σχεδίων (Γαλλία), ενώ, τέλος, η Γερμανία με τη σειρά της, περίμενε τη κατάλληλη στιγμή για επίθεση.

Παράλληλα, ξέσπασε ένας νέος πόλεμος μεταξύ της Φινλανδίας και της Σοβιετικής Ένωσης κατά τον χειμώνα του 1939 – 1940. Τα αίτια εντοπίζονται στη προσπάθεια προσάρτησης της Φινλανδίας από τη Σοβιετική Ένωση ως μέρους της ζώνης ασφαλείας που είχε εξασφαλίσει ο Στάλιν με το ΓερμανοΣοβιετικό σύμφωνο, με βάση το

² Ι. Σ. Κολιόπουλος, *Νεότερη Ευρωπαϊκή Ιστορία, 1789 · 1945, Από τη Γαλλική Επανάσταση μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, Θεσσαλονίκη 2001, σ. 374 – 379

οποίο η Φινλανδία τοποθετούνταν γεωγραφικά μέσα σε αυτή τη ζώνη και επομένως ανήκε στα δικαιωματικά της γεωγραφικά όρια. Ο Στάλιν πρότεινε στη Φινλανδία την εγκατάσταση εκεί ρωσικής βάσης, κάτι που είχε πραγματοποιήσει σε άλλες χώρες που ανήκαν στη ζώνη ασφαλείας (Λάτβια, Λιθουανία και Εσθονία) και, αφού η πρόταση αυτή απορρίφθηκε από τη Φινλανδία, μόνη λύση για τη διαμάχη αυτή φάνηκε ο πόλεμος.

Κατά το Μεσοπόλεμο η Φινλανδία είχε δημιουργήσει μια από τις πιο αξιόλογες δημοκρατίες. Η αντίσταση που προέβαλε ήταν δυναμική και, αρκετές φορές το σθένος των εξαιρετικά εκπαιδευμένων και εξοπλισμένων φινλανδικών δυνάμεων έφερε σε δύσκολη θέση τους Σοβιετικούς. Ο ευρωπαϊκός κόσμος συγκινήθηκε βλέποντας τον αγώνα της Φινλανδίας για απελευθέρωση από τα χέρια του Σοβιετικού κατακτητή, δυστυχώς όμως το Μάρτιο του 1940 η Φινλανδία παραδόθηκε και της επιβλήθηκαν οι όροι που είχε αποφασίσει εκ πρότινος ο Στάλιν, τη προσάρτηση εδάφους σε βάθος 100 χιλιομέτρων.

Την ίδια περίοδο, είχε δημιουργηθεί εκστρατευτικό σώμα από πλευράς Μ. Βρετανίας και Γαλλίας προς βοήθεια για τη κατάσταση στη Φινλανδία. Το σώμα αυτό, όμως, δεν κατάφερε να αποσταλεί ποτέ, καθώς ένας νέος πόλεμος σε κοντινή περιοχή ήταν έτοιμος να ξεσπάσει. Έτσι και έγινε, τον χειμώνα εκείνο ήταν σειρά της Νορβηγίας να στοχοποιηθεί από τις γερμανικές δυνάμεις. Στόχος των Γερμανών με τη κατάκτηση αυτή ήταν να μπορούν να έχουν εύκολη πρόσβαση για μελλοντική επίθεση στη Μ. Βρετανία, καθώς και η προσοδοφόρος μεταφορά σιδηρομεταλλευμάτων από τη Σουηδία. Παρά την αιφνιδιαστική φύση της γερμανική εισβολής, οι Νορβηγοί κατάφεραν να χτυπήσουν αρκετά γερμανικά καταδρομικά καθώς και να προκαλέσουν αξιόλογες ζημιές στον στρατό των επιτιθέμενων γενικότερα. Η ιστορία όμως της ανέλπιδης αντίστασης επαναλήφθηκε και εδώ καθώς μετά από κάποιες ώρες το νότιο τμήμα της Νορβηγίας κατελήφθη πλήρως, ενώ στο βόρειο τμήμα του Νάρβικ συνεχίστηκε μια τελευταία αντίσταση από κοινού με τους Συμμάχους. Καθώς όμως έγινε φανερό ότι επόμενος στόχος των Γερμανών θα ήταν τώρα η Γαλλία, αποφασίστηκε υποχώρηση των συμμαχικών δυνάμεων και ,ακολούθως, πλήρης υποταγή της Νορβηγίας στους κατακτητές.³

Στη συνέχεια, επιβλήθηκε ναζιστικό καθεστώς στη Νορβηγία υπό τον Κουϊσλινγκ, ο οποίος ειπώθηκε ότι συνεργάστηκε με τους Γερμανούς για τη παράδοση της

³ Ι. Σ. Κολιόπουλος, *ό.π.*, σ. 374 – 379

Νορβηγίας. Η Δανία, από την άλλη, καθώς στα μάτια των κατακτητών έδειχνε τόσο αδύναμη και ανήμπορη να κάνει κάτι ουσιαστικό για να αντισταθεί στο status quo που είχε πλέον επέλθει, αφέθηκε ελεύθερη να συνεχίσει να εξασκεί τη δημοκρατία που είχε μέχρι και τότε. Μόνη η Σουηδία από όλες τις κατεκτημένες χώρες ήταν αυτή που κατάφερε να μείνει εντελώς ουδέτερη κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου.

Προχωρώντας στις Κάτω Χώρες, μέσω των οποίων θα πέραγε στη Γαλλία ο Χίτλερ, αρχικά βλέπουμε την άμεση και ολοκληρωτική παράδοση της Ολλανδίας, μέσα σε χρονικό διάστημα ελάχιστων ημερών. Διαφορετικά εξελίχτηκαν όμως τα πράγματα όταν ήρθε η σειρά του Βελγίου. Το Βέλγιο μέχρι το 1936 αποτελούσε σύμμαχο της Γαλλίας, αλλά απογοητευμένο από την αδύναμη στάση που κράτησε η Γαλλία απέναντι στις επεκτατικές ορέξεις των Γερμανών, αποφάσισε να κηρύξει ουδετερότητα, κάτι που ήλπιζε εσφαλμένα ότι θα αποδέχονταν εξίσου όλες οι πλευρές. Αυτό όμως δεν έγινε και το μόνο που κατάφερε το Βέλγιο με αυτή την απόφασή του ήταν να δυσκολέψει τη κατάσταση για μια από κοινού άμυνα με τη Γαλλία όταν ήρθε η ώρα της γερμανικής εισβολής στις Κάτω Χώρες⁴.

Οι βελγικές δυνάμεις συγκεντρώθηκαν για μια ύστατη προσπάθεια άμυνας, ενώ περαιτέρω βοήθεια άρχισε να καταφτάνει από πλευράς Μ. Βρετανίας και Γαλλίας. Η προσπάθεια αυτή αποδείχτηκε εις μάτην, καθώς οι γερμανικές δυνάμεις πέτυχαν ολοκληρωτική νίκη, με τις ενισχυτικές βρετανογαλλικές δυνάμεις να τρέπονται σε φυγή σε χώρο στον οποίο δεν θα μπορούσαν να ανταπεξέλθουν απέναντι στη μηχανοκίνητη ισχύ των εισβολέων. Χρησιμοποιώντας τις Αρδέννες ως πέρασμα, οι Γερμανοί προχώρησαν σε διαμοιρασμό των δυνάμεών τους στα δυτικά, νότια και νοτιοδυτικά, καταφέροντας έτσι ένα γρήγορο και αποφασιστικής σημασίας πλήγμα στη άμυνα της Γαλλίας, πριν ακόμη αυτή καταφέρει να ενεργοποιηθεί πλήρως. Ακολούθησαν ακάθεκτες αεροπορικές επιδρομές οι οποίες εξανάγκασαν τους τελευταίους αντιμαχόμενους Γάλλους και Βρετανούς σε υποχώρηση, μαζί με έναν αμέτρητο αριθμό προσφύγων από εκείνες τις περιοχές.

Η παράδοση του Βελγίου ήταν πλέον ένα αδιαμφισβήτητο γεγονός. Άλλη μια κυβέρνηση χώρας αναγκάστηκε να προστεθεί σε αυτές που είχαν φυγαδευτεί για το

⁴ Ι. Σ. Κολιόπουλος, ό.π., σ. 374 – 379

Λονδίνο, προς αναζήτηση ασφαλείας. Τα γαλλικά στρατεύματα με τη σειρά τους, βρίσκονταν σε άμεσο κίνδυνο περικυκλώσεως και αιχμαλωσίας στη βορειοανατολική ακτή της Γαλλίας. Οι Γερμανοί είχαν τώρα την ευκαιρία να καταφέρουν το τελειωτικό χτύπημα στους Βρετανούς, κάτι το οποίο απώλεσαν εξαιτίας της σφοδρής επιθυμίας για μια γρήγορη κατάληψη του Παρισιού, καθώς και λόγω της λανθασμένης απόφασης που έλαβαν, να εμποδίσουν, δηλαδή, τον δρόμο διαφυγής των βρετανογαλλικών δυνάμεων. Οι ανωτέρω δύο λόγοι έδωσαν στους Βρετανούς και τους Γάλλους μια χρυσή ευκαιρία για τη μεταφορά 350.000 περίπου ανδρών από τη Δουνγκέρκη, κάτι το οποίο έμεινε στα χρονικά ως μια από τις μεγαλύτερες στρατιωτικές επιχειρήσεις διαφυγής και διασώσεως κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου.⁵

Στη λίστα με τα προβλήματα της Γαλλίας ήρθε τώρα να προστεθεί και η κήρυξη του πολέμου από τη ιταλική πλευρά στις 10 Ιουνίου, η οποία αποσκοπούσε στο γενικότερο κέρδος της Ιταλίας, λόγω της εγγύτητάς της με τη Γαλλία, της οποίας η πρωτεύουσα έπεσε στα χέρια των κατακτητών λίγες ημέρες αργότερα. Με τη σειρά του παραιτήθηκε και ο Πρωθυπουργός της χώρας, Ρεϋνώ και τη θέση του ανέλαβε ένας βετεράνος του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου, ο στρατάρχης Πεταίν. Ακολούθησε πρόταση ανακωχής από τη γαλλική πλευρά στις 17 Ιουνίου, την οποία όμως ο Χίτλερ, έχοντας πλέον τη μισή Γαλλία υπό τη κατοχή του αρνήθηκε και, αντ' αυτού επέβαλε τους όρους του στους υποδουλωμένους πλέον Γάλλους, κατά ένα παράξενο παιχνίδι της μοίρας, όπως κατά το τέλος του προηγούμενου Παγκοσμίου πολέμου, η Γαλλία επέβαλε όρους στους τότε ηττημένους Γερμανούς.

Η ήττα και παράδοση της Γαλλίας σε ένα τόσο μικρό χρονικό διάστημα αποτέλεσε ένα απορίας άξιο γεγονός, καθώς η χώρα αυτή είχε τη φήμη του πιο ισχυρού Στρατού σε παγκόσμια κλίμακα, το πρόβλημα όμως δεν ήταν τόσο η δύναμη του Στρατού αυτή καθ' αυτή, όσο το γεγονός ότι, εσφαλμένα, αποφάσισαν να συνεχίσουν την υιοθέτηση απαρχαιωμένων αμυντικών στρατηγικών που χρονολογούνταν από την εποχή του Α΄ Παγκοσμίου πολέμου. Ήταν, επομένως, θέμα χρόνου για ένα στρατό που βασιζόταν τόσο πολύ στη συνεχή εξέλιξη των πολεμικών στρατηγικών και σχεδίων του, όπως ο γερμανικός, να κάμψει ολοκληρωτικά την άμυνα της Γαλλίας. Η αδυναμία της Γαλλίας για σωστή προετοιμασία επεκτάθηκε και σε πολιτικό επίπεδο, καθώς, κανένας από τη πολιτική

⁵ Ι. Σ. Κολιόπουλος, ό.π., σ. 374 – 379

ελίτ της χώρας δεν βρισκόταν σε θέση να μπορεί να αντιδράσει σθεναρά απέναντι στις συνεχώς αυξανόμενες προκλήσεις του Χίτλερ.

Το τελικό αποτέλεσμα της ολοκληρωτικής αυτής ήττας ήταν η παράδοση του βορείου τμήματος της χώρας, με το νότιο μέρος και συγκεκριμένα το Βισύ, να αποτελεί πλέον τη νέα πρωτεύουσα με επικεφαλής του κράτους τον Πεταίν και στη θέση του πρωθυπουργού τον Λαβάλ. Στη θέση της Γ΄ Γαλλικής Δημοκρατίας που είχε πλέον τερματιστεί, ήρθε τώρα δικτατορία, η οποία προσφέρθηκε να συνεργαστεί με τους κατακτητές, αλλά και, προχωρώντας ένα βήμα παραπέρα, κατέβαλε προσπάθειες για να ενταχθεί η Γαλλία ως μέρος της γερμανικής επικυριαρχίας στο κατεκτημένο μέρος της Ευρώπης.⁶

A2. Η κατάσταση στην Ελλάδα

Οι βλέψεις των Ιταλών για τα Βαλκάνια και τη Μεσόγειο γενικότερα, αρχίζουν να φανερώνονται. Η Μ. Βρετανία παρακολουθώντας αυτά τα γεγονότα ανησυχεί για τη γενικότερη κατάσταση και, πραγματοποιεί, αρχικά, με την Ιταλία συμφωνία για τη διατήρηση της κατάστασης στη περιοχή της Μεσογείου και στη συνέχεια παραχωρεί εγγυήσεις για προστασία στη Ρουμανία και στην Ελλάδα μπροστά στην επερχόμενη απειλή του Άξονα. Στη συνέχεια, η Μ. Βρετανία, για να δημιουργήσει μια οικονομική ισορροπία στην Ελλάδα, υπογράφει με αυτήν μια εμπορική συμφωνία και, τα Γενικά Επιτελεία των χωρών της Γαλλίας, Ελλάδας και Μ. Βρετανίας, αποφασίζουν από κοινού μια πολεμική σύμπραξη.

Μετά τη κατάληψη της Γαλλίας από τον Χίτλερ, η Μεγάλη Βρετανία προσθέτει ως πρώτο σύμμαχό της στον αγώνα κατά των ναζιστών την Ελλάδα. Η ελληνική αυτή βοήθεια δεν ήρθε ως έκπληξη, καθώς ο ίδιος ο ελληνικός λαός είχε αρχίσει ήδη να διαμορφώνει εχθρικά συναισθήματα για τους κατακτητές, τα οποία έφτασαν στο ζενίθ με τη πρόταση του Μουσολίνι για ελεύθερο πέρασμα από την Ελλάδα την 28^η Οκτωβρίου του '40. Ο ελληνικός Στρατός όχι μόνο δεν ένιωθε φόβο αλλά είχε ενδυναμωθεί τόσο από αυτή την αντίσταση που κατάφερε να αμυνθεί και να περάσει στην αντεπίθεση σχεδόν ταυτόχρονα. Ξεκινώντας με τη κατάληψη της Κορυτσάς στις 22 Νοεμβρίου, ο ελληνικός

⁶ Ι. Σ. Κολιόπουλος, ό.π., σ. 374 – 379

Στρατός προχωρά σε νίκη απέναντι ομάδας Αλπινιστών στα βουνά της Πίνδου και, τέλος καταφέρει να εξαναγκάσει τους Ιταλούς σε υποχώρηση από τη κοιλάδα του Καλαμά. Στο τέλος των προσπαθειών αυτών οι Ιταλοί υποχωρούν περισσότερο από 60 χιλιόμετρα πίσω από τα αλβανικά σύνορα.

Ο αγώνας των Ελλήνων απέναντι στον φασισμό συνεχίζεται με εκπληκτικά αποτελέσματα και απρόσμενες νίκες απέναντι σε έναν πολύ καλύτερα εξοπλισμένο και οργανωμένο στρατό. Όταν όμως γίνεται και η εισβολή των Γερμανών, οι Βρεττανοί μαζί με τη πολιτική ηγεσία της χώρας οδηγούνται σε αναγκαστική φυγή, καθώς ο Στρατός αποφασίζει τη συνθηκολόγηση στις 24 Απριλίου. Υπήρχαν, όμως, ακόμη δυνάμεις που αντιστέκονταν στον κατακτητή και που ακόμα και κάτω από δυσμενέστατες συνθήκες κατάφεραν μεγάλα πλήγματα, με κυριότερο παράδειγμα την ηρωική κρητική αντίσταση, που συνεχίστηκε μέχρι και το Μάιο του '41. Ενώ, τέλος, με την ηρωική αντίσταση Σέρβων και Ελλήνων, ο Χίτλερ αναγκάστηκε να αναβάλλει για ένα κρίσιμο χρονικό διάστημα την επίθεσή του στη Ρωσία, κάτι το οποίο θα είχε αργότερα τεράστια στρατηγική σημασία.⁷

Χαρακτηριστική αναφορά στη βοήθεια του ελληνικού αγώνα γίνεται και στα απομνημονεύματα του πρωθυπουργού της Μ. Βρετανίας, Ουίνστον Τσόρτσιλ:

«Αν στην διάρκεια αυτής της τραγικής αφήγησης δημιουργείται η εντύπωση ότι οι αυτοκρατορικές και οι βρετανικές δυνάμεις δεν έλαβαν αποτελεσματική στρατιωτική βοήθεια από τους Έλληνες συμμάχους τους, δεν πρέπει να ξεχνάμε πως οι τρεις αυτές εβδομάδες των απεγνωσμένων μαχών του Απριλίου ήταν για τους Έλληνες η κορύφωση πέντε μηνών σκληρού αγώνα εναντίον της Ιταλίας, στον οποίο είχαν αναλώσει σχεδόν όλες τις ζωτικές δυνάμεις της χώρας. Όταν τον Οκτώβριο του 1940 δέχτηκαν επίθεση χωρίς προειδοποίηση από διπλάσιες σχεδόν δυνάμεις, στην αρχή είχαν απωθήσει τους εισβολείς και στην συνέχεια είχαν αντεπιτεθεί και τους απώθησαν σε βάθος εξήντα πέντε χιλιομέτρων μέσα στο αλβανικό έδαφος. Σε όλη την διάρκεια του δριμύτατου χειμώνα διεξήγαγαν ορεινό πόλεμο με έναν εχθρό που υπερτερούσε τόσο αριθμητικά όσο και υλικά. Ο ελληνικός Στρατός στην Βορειοδυτική Ελλάδα δεν διέθετε μεταφορικά μέσα ούτε και υπήρχαν οι κατάλληλοι δρόμοι για έναν γρήγορο ελιγμό που την τελευταία στιγμή θα μπορούσε να αντιμετωπίσει τη νέα συντριπτική γερμανική επίθεση που απειλούσε να τον

⁷ Ν. Γ. Σβορώνος, *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*, Αθήνα 2007, σ. 137, 138

αποκόψει από τα πλευρά και τα νώτα του. Η δύναμή του είχε φτάσει στα όρια έπειτα από τον πολύμηνο και γενναίο αγώνα για την υπεράσπιση του πατρώου εδάφους.

Δεν υπήρξαν αντεγκλήσεις. Τα αισθήματα φιλίας και η βοήθεια που με τόση αφοσίωση είχαν προσφέρει οι Έλληνες στα στρατεύματά μας διατηρήθηκαν μέχρι τέλους. Ο λαός στην Αθήνα και σε άλλα σημεία εκκένωσης φάνηκε να ενδιαφέρεται περισσότερο για την ασφάλεια των επίδοξων σωτήρων του παρά για την δική του τύχη. Η στρατιωτική τιμή των Ελλήνων παραμένει ακηλίδωτη».⁸

Α3. Η σημασία της Ελληνικής Αντίστασης

Μετά τον ιστορικό αγώνα για την ανεξαρτησία του ελληνικού λαού το 1821 – 1828, η περίοδος αυτή έχει τη μεγαλύτερη ιστορική σημασία για την ελευθερία της Ελλάδας, καθώς, εάν δεν είχε πραγματοποιηθεί αυτή η αξιόπαινη αντίσταση απέναντι στον Άξονα θα είχαν σίγουρα χαθεί πλέον η Θράκη και η Ανατολική Μακεδονία, οι οποίες κατά την εποχή εκείνη βρίσκονταν στα χέρια των Βουλγάρων, τα Ιόνια Νησιά βρίσκονταν υπό ιταλική κατοχή, ενώ οι ίδιοι οι Ιταλοί παρακινούσαν και τους τσάμηδες στη Θεσπρωτία να προβούν σε εξέγερση για ανεξαρτησία. Τα Δωδεκάνησα, με τη σειρά τους τα κατείχαν ήδη οι Ιταλοί, ενώ, νησιά του Αιγαίου μαζί με την Ανατολική Θράκη και ίσως και τη Κύπρο, αν ο Άξονας έβγαине νικητής από αυτόν τον πόλεμο, θα έπαιρνε η Τουρκία, η οποία θα έσπευδε να αλλάξει πλευρά κατά το τελευταίο στάδιο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.

Η ηρωική αυτή ελληνική αντίσταση πέραν του ότι διέσωσε την ελευθερία και ανεξαρτησία της χώρας μας, κατάφερε να προκαλέσει τεράστιες ζημιές στον Άξονα, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη Μάχη της Κρήτης, όπου επήλθε ολοκληρωτική καταστροφή του γερμανικού σώματος αλεξιπτωτιστών, μιας από τις πιο επίλεκτες ομάδες της εποχής με αριθμούς που έφταναν τις 18.000.

Τέλος, μεγαλύτερο αποτέλεσμα του ελληνικού αγώνα ήταν το ότι έγινε φανερό πως οι πανίσχυρες στρατιές του Άξονα δεν ήταν ανίκητες, αφού δέχτηκαν ήττα από έναν μικρό και φτωχά εξοπλισμένο στρατό. Αυτό το γεγονός έδωσε κουράγιο σε όλες τις συμμαχικές δυνάμεις για συνέχιση της πολεμικής προσπάθειας.

⁸ Ο. Τσώρτσιλ, *Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος*, Αθήνα 2010, σ. 182, 183, τ.3

Η πενταετία 1940 – 1950 εξύψωσε τη χώρα μας σε παγκόσμια ιδεώδη ανδρείας και ηρωισμού, δυστυχώς όμως, μαζί με αυτά τα γεγονότα ακολούθησαν και οι πολύ άσχημες εμπειρίες του Εμφυλίου Πολέμου, οι οποίες έδειξαν με τη σειρά τους, τον χειρότερο χαρακτήρα του ανθρώπου.⁹

⁹ Δ. Κυριαζής, *1940 – 1950, Η Δεκαετία που συγκλόνησε τη χώρα, πόλεμος – κατοχή - εθνική αντίσταση – εμφύλιος*, Αθήνα 2002, , σ. 25, 26

Β΄ ΚΕΦΑΛΑΙΟ

B1. Ίδρυση και ιστορία της SOE (Special Operations Executive)

Η παγκόσμια κατάσταση εξελισσόταν ραγδαία με την ακάθεκτη πορεία των Γερμανών. Οι Άγγλοι, παρακολουθώντας τις εξελίξεις αυτές κατάλαβαν πως δεν υπήρχε πλέον άλλος χρόνος για καθυστέρηση και αποφάσισαν να αλλάξουν τη στρατηγική τους περνώντας σε μια πιο ανορθόδοξη μορφή πολέμου, αυτή της προπαγάνδας και του σαμποτάζ. Μια τέτοια ιδέα υποστηρίχτηκε ισχυρά, αρχικά, από τον ίδιο τον Ουίνστον Τσόρτσιλ, αλλά και από το Πολεμικό Υπουργικό Συμβούλιο της Μ. Βρετανίας, το οποίο κατέδειξε την ανάγκη δημιουργίας μιας οργάνωσης με καταλλήλως εκπαιδευμένο προσωπικό, που θα μπορούσε να αναλάβει δράση και να φέρει εις πέρας τις αποστολές αυτές με σκοπό τη σταδιακή αποδυνάμωση του Άξονα. Για αυτό τον σκοπό ιδρύθηκε η SOE (Special Operations Executive), τον Ιούλιο του 1940.¹⁰

Η Ειδική Υπηρεσία Επιχειρήσεων, ή Special Operations Executive στα αγγλικά (SOE), αποτελούσε βρετανική ειδική μυστική παραστρατιωτική υπηρεσία που έδρασε στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο με κύριους ρόλους σε κατασκοπεία, αναγνώριση εχθρικών θέσεων, καταδρομές και δολιοφθορές.

Η Υπηρεσία αυτή ιδρύθηκε και άρχισε να λειτουργεί τον Ιούλιο του 1940 κατόπιν εισήγησης του τότε πρωθυπουργού Τσόρτσιλ, μετά από συγχώνευση τριών υφισταμένων βρετανικών υπηρεσιών, α) του τμήματος προπαγάνδας (του υπουργείου Εξωτερικών), β) ενός τμήματος της Μυστικής Υπηρεσίας Πληροφοριών και γ) της υπηρεσίας ανταρτοπόλεμου του γραφείου Πολέμου. Η Υπηρεσία αυτή, που έλαβε πολύ γρήγορα μορφή αυτόνομου οργανισμού, ο οποίος τελούσε υπό την εποπτεία του υπουργείου Πολέμου, παρέμεινε σε δράση καθ' όλη τη υπόλοιπη διάρκεια του πολέμου, μέχρι που τελικά διαλύθηκε στα μέσα του Ιανουαρίου του 1946. Πρώτος διευθυντής της ήταν ο Τσαρλς Χάμπρο, τον οποίο διαδέχθηκε το 1943 ο υποστράτηγος Κόλιν Μακβί Γκάμπινς, (Colin McVean Gubbins), βετεράνος καταδρομών και μυστικών αποστολών. Ένα χρόνο

¹⁰ Θ. Σαμπατακάκης, *Ταντότητες πρακτόρων και κωδικά ονόματα, η δραστηριότητα των βρετανικών υπηρεσιών πληροφοριών στην Ελλάδα (1939 – 1944)*, Αθήνα 2006, σ.99

πριν διαλυθεί, το προσωπικό της αριθμούσε περίπου 13.000 μέλη, που αποκαλούνταν εκ του εισηγητού της δημιουργίας της και «μυστικός Στρατός του Τσώρτσιλ».

Κατά τη δράση της, έχοντας αναπτύξει διευθύνσεις με μεγάλο αριθμό κλιμακίων - σταθμών σε διάφορες χώρες, επανδρωμένων με ανάλογο προσωπικό, (πράκτορες, τεχνικούς και πολλούς εμπειρογνώμονες), μέσα μεταφοράς και προπαγάνδας καθώς και αναγκαία εφόδια, (όπλα, ασυρμάτους, εκρηκτικές ύλες κ.λπ.), προκειμένου να πετυχαίνει τους αντικειμενικούς σκοπούς της, κατάφερε τούτο, στις περισσότερες των περιπτώσεων, με πρόσθετες αποστολές – ομάδες της που συνεργάζονταν με τις τοπικές ενάντιες του Άξονα ανταρτικές ομάδες αντίστασης των διαφόρων κρατών, τις οποίες και συντόνιζαν ή και παρότρυναν την ανάπτυξή τους για τη κάλυψη των συμμαχικών αναγκών. Η SOE έδρασε σχεδόν σε όλες τις χώρες της Ευρώπης, συμπεριλαμβανομένων και αυτών του Άξονα, των Βαλκανίων, σε χώρες της Β. Αφρικής και Μέσης Ανατολής καθώς και σε μερικές της Ασίας.

Στην Ελλάδα, στη διάρκεια της Ιταλο-Γερμανο-Βουλγαρικής κατοχής με κλιμάκιο της υπηρεσίας αυτής, γνωστότερη ως «Βρετανική Στρατιωτική Αποστολή», (ΒΣΑ), συνεργάστηκαν πολλοί Έλληνες και ειδικά οι περισσότεροι των πρωταγωνιστών του κινήματος του 1935 που στο μεταξύ είχαν αμνηστευθεί από τον Βασιλέα Γεώργιο Β΄ το ίδιο έτος, καθώς και 2η φορά από τη κυβέρνηση Εμ. Τσουδερού από τη Κρήτη (1941), οι οποίοι και αναδείχθηκαν στη συνέχεια κύρια πρόσωπα στην εθνική αντίσταση. Σημαντικότερες δε επιχειρήσεις της SOE στην Ελλάδα ήταν η επιχείρηση Χάρλιγκ που αφορούσε τελικά την ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοποτάμου και η απαγωγή του στρατηγού Κράιπε (26 Απριλίου του 1944) στη Κρήτη.

Γενικά όμως, η δράση της στην Ελλάδα υπήρξε ιδιαίτερα σημαντική, περισσότερο με πολιτικό χαρακτήρα, κυρίως στη παρατεταμένη εγκατάσταση της ΒΣΑ στη χώρα με άμεση προτεραιότητα εξυπηρέτησης τους βρετανικούς πολιτικούς σχεδιασμούς στη περιοχή των Βαλκανίων, με ότι σήμαινε αυτό γενικότερα και σαφώς με πολύ λιγότερο στρατιωτικό χαρακτήρα δηλαδή σε κοινές στρατιωτικές επιχειρήσεις με τις ανταρτικές οργανώσεις που θα έβλαπταν σοβαρά τον Άξονα. Γνωστή είναι και η αντιπαλότητα της SOE με στελέχη του υπουργείου Εξωτερικών της Μ. Βρετανίας όπως και ο Ντέιβιντ Γουάλας.¹¹

¹¹ <https://el.wikipedia.org/wiki/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 18.2.2019)

B2. Η SOE στην Ελλάδα

Η Μεγάλη Βρετανία σύντομα έφτασε στο συμπέρασμα πως η δραστηριοποίηση του Τομέα D θα ήταν απαραίτητη για την επιτυχία του σχεδίου τους και, έτσι, αποφάσισαν να στείλουν αντιπροσώπους τους στη Κωνσταντινούπολη, το Βελιγράδι και τέλος, την Ελλάδα και συγκεκριμένα στην Αθήνα. Η επιλογή αυτή της Αθήνας είχε ιδιαίτερη στρατηγική σημασία, καθώς μέσω της ελληνικής πρωτεύουσας θα ήταν αρκετά εύκολο να διοχετευτούν τα αντιστασιακά και αντιναζιστικά συναισθήματα σε όλες τις υπόλοιπες χώρες των Βαλκανίων.

Η επέλαση των Ιταλών έκανε φανερή τη δυσκολία ελέγχου των μυστικών οργανώσεων που ήταν ήδη εγκατεστημένες στη περιοχή της Μεσογείου. Το Κάιρο φαινόταν πλέον η αμέσως επόμενη επιλογή για τροφοδοσία όπλων και εφοδίων γενικότερα όλων των Βαλκανίων ως η κοντινότερη περιοχή. Αποφασίστηκε έτσι να αποσταλεί εκεί μαζί με μεγάλο αριθμό όπλων ο επικεφαλής του Τομέα D, ταγματάρχης Τζ. Τέιλορ. Μετά την άφιξή του δημιουργήθηκαν δύο κύριες βάσεις του Τομέα D. Η πρώτη, στη Κωνσταντινούπολη θα αποτελούσε το Αρχηγείο του Τομέα και η δεύτερη στο Κάιρο θα αναλάμβανε τη γενικότερη επίβλεψη της εξέλιξης των επιχειρήσεων, καθώς και των ελληνικών θεμάτων. Λίγο καιρό αργότερα, δημιουργήθηκε στη Κωνσταντινούπολη και ένα κέντρο για τον συντονισμό των δραστηριοτήτων του Τομέα D.

Η δράση του Τομέα D στην Ελλάδα μπορεί να χωριστεί σε τρεις βασικές χρονικές περιόδους. Η πρώτη, (Απρίλιος – Αύγουστος 1940) αναφέρεται κυρίως στην έναρξη των βρετανικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα, καθώς και στη τοποθέτηση βρετανικών πρακτόρων σε θέσεις κλειδιά στην Ελλάδα. Στη δεύτερη περίοδο (Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 1940), πραγματοποιείται μια επισκόπηση του τρόπου λειτουργίας των αντιστασιακών ενεργειών του Τομέα στη χώρα μας, καθώς και η τοποθέτηση συγκεκριμένου προσώπου υπεύθυνου για τις ενέργειες αυτές. Τέλος, η Τρίτη περίοδος (Οκτώβριος 1940 – Απρίλιος 1941), αναφέρεται στην αύξηση των επιχειρήσεων του Τομέα D και της SOE γενικότερα, στον ελληνικό χώρο, από την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, έως και τη κατάληψη της Ελλάδος από τους Γερμανούς, η οποία οδήγησε σε αποχώρηση των βρετανικών δυνάμεων.¹²

¹² Θ. Σαμπατακάκης, *Ταυτότητες πρακτόρων και κωδικά ονόματα, Η δραστηριότητα των βρετανικών υπηρεσιών πληροφοριών στην Ελλάδα (1939 – 1944)*, Αθήνα 2006, σ. 105 – 107

(α) Απρίλιος – Αύγουστος 1940

Απαραίτητη προϋπόθεση για την έναρξη δράσης του Τομέα D στην Ελλάδα ήταν η ενημέρωση του Βρετανού πρεσβευτή στην Ελλάδα σερ Μάικλ Πάλερετ. Οι διαπραγματεύσεις για τη συνεργασία μεταξύ της Πρεσβείας και του Τομέα D ξεκίνησαν στις 15 Απριλίου του 1940. Ο Βρετανός Πρέσβης, όμως, σύντομα πρόβαλε αντίρρηση σε οποιαδήποτε μορφή δράσης από πλευράς της Πρεσβείας, καθώς κάτι τέτοιο θα τους υποβάθμιζε στα μάτια των Ελλήνων. Μετά από αρκετές προσπάθειες, ο Πάλερετ έπεισε τον Βρετανό πρεσβευτή να χρησιμοποιήσει έναν αριθμό εθελοντών Άγγλων που εργάζονταν εκείνη την εποχή τόσο στη Πρεσβεία, όσο και στα Προξενεία.

Η πιθανή ανικανότητα των εθελοντών Άγγλων να αποδώσουν τα μέγιστα στις επερχόμενες επιχειρήσεις έδωσε στον Γκούντγουιλ την ιδέα πως θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν επίσης σε Βρετανούς εθελοντές που βρίσκονταν ήδη στην Ελλάδα και θα ήθελαν πιθανώς να βοηθήσουν. Επιπροσθέτως, πρότεινε να έρθουν σε επαφή με τον Στότον, ο οποίος με τη σειρά του, δουλεύοντας ως εμπορικός αντιπρόσωπος της «Ingerson Rand Company» στα Βαλκάνια, κατέβαλλε δικές του προσπάθειες για να βρει επιπλέον συνεργάτες στα Προξενεία που μπορούσε να επισκεφτεί μέσω της εργασίας του. Δυστυχώς, οι προσπάθειες του Στότον αποδείχτηκαν άκαρπες. Η εύρεση συνεργατών για τον ελληνικό χώρο ήταν πολύ πιο σημαντική από τις υπόλοιπες βαλκανικές χώρες, δεδομένου ότι στην Ελλάδα δραστηριοποιούνταν μεγάλος αριθμός Άγγλων επιχειρηματιών, τους οποίους και προσπάθησε να πάρει με το μέρος του στη συνέχεια ο Γκούντγουιλ.¹³

Αυτή τη φορά η προσπάθεια ευοδώθηκε και έτσι δημιουργήθηκε η μυστική ομάδα «Απόστολοι». Ο ρόλος αυτής της ομάδας ήταν διπλός. Φανερά λειτουργούσε ως Συμβουλευτική Επιτροπή, στελεχωμένη από πέντε μέλη – κλειδιά: τον Σινκλέρ, ως πρόεδρο και τους Μάικλ, Κέμπ, Σόντερς και Μπέιλι ως μέλη. Ο κρυφός ρόλος της ομάδας αυτής ήταν οι συνωμοτικές δραστηριότητες, οι οποίες διευκολύνονταν με τις θέσεις που κατείχαν τα ανωτέρω μέλη και ήταν ακριβώς ο λόγος που είχαν επιλεγεί. Με τη συμβολή των ανωτέρω μελών οι ενέργειες της Επιτροπής αυτής προχωρούσαν αδιάκοπες, σε

¹³ Θ. Σαμπατακάκης, ό.π., σ. 107 - 111

αντίθεση με αυτές άλλων Επιτροπών στις υπόλοιπες χώρες των Βαλκανίων, ενώ και η Πρεσβεία, η οποία ενημερωνόταν διαρκώς για τις εξελίξεις, δεν έφερνε αντίρρηση.

Οι προσπάθειες του Γκούντγουιλ για οργάνωση του Τομέα D δεν περιορίστηκαν μόνο στη πρωτεύουσα, καθώς σύντομα προχώρησε στη δημιουργία βάσεων και σε άλλες περιοχές της Ελλάδας, με χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτή της Θεσσαλονίκης, στην οποία αντιπρόσωπος τοποθετήθηκε ο Καναδός Μένζις.

Με τη βοήθεια της ARP, μιας βρετανικής υπηρεσίας για τη προστασία από τις αεροπορικές επιδρομές, ο Γκούντγουιλ κατάφερε επίσης να φέρει στην Αθήνα έναν αντιπρόσωπο του Τομέα, ενώ στη συνέχεια μπόρεσε επίσης να του παραχωρήσει και θέση εργασίας, από την οποία θα μπορούσε να λειτουργήσει καλύτερα, στην Ηλεκτρική Εταιρεία Αθηνών – Πειραιώς.

Μετά την ολοκλήρωση της οργάνωσης του Τομέα, ο Γκούντγουιλ μαζί με τον Τέιλορ και τον Πίρι, μετέβησαν στον Κάιρο. Εκεί, ο Τέιλορ έπειτα από συζητήσεις με άλλα μέλη του Τομέα, αποφάσισε να έρθει στην Ελλάδα για να ελέγξει την εξέλιξη των προσπαθειών.

Παράλληλα, στην Ελλάδα, είχε ξεκινήσει η διαδικασία οργάνωσης της μυστικής ομάδας των Αποστόλων, αλλά εξελισσόταν με αργό ρυθμό. Αυτό μπορούσε να αποδοθεί στο γεγονός ότι η απασχόληση των Άγγλων εκεί ήταν καθαρά εθελοντική και λόγω του ότι ο απεσταλμένος του Τομέα, Πίρι δεν μπορούσε να ελέγξει τις δραστηριότητες της ομάδας των Αποστόλων, οι οποίες επιβαλλόταν να έχουν μυστικό χαρακτήρα.

Μια μορφή επιφυλακτικότητας είχε δημιουργηθεί από πλευράς των Σινκλέρ και Μένζις, οι οποίοι πίστευαν πως θα ήταν προτιμότερο να μην υπάρξει κάποια συγκεκριμένη συνεργασία με ελληνικές αρχές ή υπηρεσίες. Σε αυτή την απόφαση είχαν οδηγηθεί ύστερα από το μεγάλο θαυμασμό που είχε επιδείξει η κυβέρνηση του Ιωάννη Μεταξά προς το γερμανικό και ιταλικό καθεστώς, καθώς και της θεώρησης των πολιτευμάτων αυτών ως μελλοντικού τρόπου διακυβέρνησης. Έτσι, οι ενέργειες των Άγγλων συνεχίστηκαν κρυφά, με την έγκριση και του Τέιλορ, που βρισκόταν τότε στη πρωτεύουσα.¹⁴

Ο Τέιλορ, επιστρέφοντας στο Κάιρο, ξεκίνησε να συζητά μαζί με τον αρχιστράτηγο Γουέιβελ μια πιθανή οργάνωση αντιστασιακής ομάδας στην Ελλάδα, που θα

¹⁴ Θ. Σαμπατακάκης, ό.π., σ.107 - 111

αποτελούνταν από άτομα εχθρικά διακείμενα προς τον Άξονα, καθώς το πιθανό ενδεχόμενο της κατάληψης της Ελλάδας από τις εχθρικές δυνάμεις πλησίαζε όλο και περισσότερο κοντά στην αναπόφευκτη πραγματικότητα. Αποφασίστηκε, τελικώς, τον Ιούνιο του 1940 ένα λεπτομερές σχέδιο δράσης για την Ελλάδα το οποίο βασιζόταν σε 4 συγκεκριμένες ιδέες:

1. Μια συνεργασία του Γιουγκοσλαβικού και του Ελληνικού Τμήματος του Τομέα θα μπορούσε να προκαλέσει την εξέγερση αλβανικών φυλών έναντι των δυνάμεων του Άξονα.
2. Πρόκληση ζημιών στις ιταλικές γραμμές επικοινωνιών από τους ίδιους τους Βρετανούς, αλλά και στρατηγική τοποθέτηση εκρηκτικών και άλλων πολεμοφοδίων για χρήση τους από Έλληνες πράκτορες με την ίδια αποστολή.
3. Καταστροφή ιταλικών πλοίων την ώρα που θα διέσχιζαν τη διώρυγα της Κορίνθου με τη χρήση ειδικών εκρηκτικών συσκευών.
4. Πιθανή βύθιση εχθρικού πλοίου θα οδηγούσε σε πλήρη αποκλεισμό της διώρυγας της Κορίνθου.¹⁵

Ύστερα από την έγκριση του σχεδίου αυτού από τον αρχιστράτηγο Γούιβελ οι προετοιμασίες ξεκίνησαν και ενώ όλα τα υπόλοιπα στάδια του σχεδίου αυτού ήταν έτοιμα να τεθούν σε πλήρη εφαρμογή, το τελευταίο στάδιο που αφορούσε τον αποκλεισμό της διώρυγας της Κορίνθου δεν μπορούσε να εγκριθεί. Πιθανός αποκλεισμός της διώρυγας θα επέφερε σοβαρές συνέπειες στη βρετανική πρεσβεία στην Ελλάδα, καθώς θα θεωρείτο άμεση και φανερή ανάμειξη στα εσωτερικά της χώρας.

Τον Ιούλιο του ίδιου έτους έχουμε την ίδρυση της SOE, ενώ λίγο καιρό αργότερα αποφασίζεται να πραγματοποιηθεί μια συνέλευση στη Κωνσταντινούπολη για να εκτιμηθεί η αποτελεσματικότητα της δράσης του Τομέα στην γενικότερη περιοχή των Βαλκανίων, όπου είχε δημιουργήσει τις βάσεις του. Στην συνάντηση αυτή έγινε φανερό πως οι βάσεις του Τομέα με εξαίρεση αυτή της Ελλάδος δεν είχαν τα επιθυμητά αποτελέσματα και πως θα έπρεπε να πραγματοποιηθεί μια αλλαγή στρατηγικής. Συγκεκριμένα, μετά από αρκετή έρευνα οι Άγγλοι έφτασαν στο συμπέρασμα πως, όσον αφορά την Ελλάδα, ο ιταλικός κίνδυνος ήταν πλέον πολύ πιο κοντά από τον γερμανικό, κυρίως μετά τον τορπιλισμό του

¹⁵ Θ. Σαμπατακάκης, ό.π., σ.107 - 111

ελληνικού εύδρομου «Έλλη». Αποφασίστηκε, έτσι, να γίνει μεταστροφή των προσπαθειών του Τομέα στην εξάπλωση της αντιφασιστικής προπαγάνδας.¹⁶

(β) Σεπτέμβριος – Οκτώβριος 1940

Οι προσπάθειες δραστηριοποίησης της SOE – D ξεκίνησαν στην Ελλάδα υπό τον Πίρι ως επικεφαλής της επιχείρησης. Αρχικά, έγινε συμφωνία για λήψη βοήθειας στον τομέα της προπαγάνδας από βενιζελικούς. Το πρόβλημα που έγινε όμως σύντομα φανερό ήταν πως οι αριθμοί αυτών των ανθρώπων δεν θα ήταν αρκετοί για την εκπόνηση της προσπάθειας. Έτσι, ο Πίρι στράφηκε για βοήθεια στον Μπούμαν, ένα μεγαλοεπιχειρηματία, που ζούσε στην Ελλάδα για μεγάλο χρονικό διάστημα και είχε μεγάλο αριθμό διασυνδέσεων που σίγουρα θα μπορούσαν να φανούν χρήσιμες.

Το μεγαλύτερο πρόβλημα για τον Τομέα πλέον ήταν ο βαθμός κατά τον οποίο θα ενημερώνονταν για τις δράσεις του το Γενικό Επιτελείο καθώς και η Μυστική Αστυνομία. Τελικώς, πάρθηκε η απόφαση για πλήρη αποκλεισμό του Γενικού Επιτελείου από την ενημέρωση για τις δραστηριότητες του τομέα, ενώ η Μυστική Αστυνομία, με επικεφαλής τον Μανιαδάκη που ήταν γνωστός του Μπούμαν, φάνηκε πως θα αποτελούσε έναν αξιόλογο σύμμαχο. Αποφασίστηκε πως θα ήταν σοφότερο στις συναντήσεις με τις ελληνικές επαφές να εμφανίζεται μόνο ο Πίρι, ως επικεφαλής και όχι και ο Σινκλέρ ή κάποιος άλλος. Το δίκτυο ελληνικών επαφών του Τομέα εκτεινόταν πλέον σε όλα τα πολιτικά φάσματα, από τους βενιζελικούς έως τους πιο ένθερμους βασιλικούς της εποχής.

Το πρώτο βήμα για την έναρξη της προπαγανδιστικής προσπάθειας στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε από τον Πίρι, ο οποίος ζήτησε τη βοήθεια του Εμίλ Ρουτ, ο οποίος αν και εργαζόταν για τη Γαλλική Πρεσβεία, ήταν πολύ καλά δικτυωμένος. Για αρχή, αποφάσισαν να απευθυνθούν στην Εθνική Οργάνωση Νεολαίας (ΕΟΝ), η οποία εξέφραζε ισχυρά αντι – ιταλικά συναισθήματα. Το ποίημα του Αχιλλέα Παράσχου *Προς τους ήρωες της Κέρκυρας (1869)*, έγινε το αρχικό εργαλείο για τη διάδοση της προπαγάνδας, με 20.000 αντίγραφα να εκτυπώνονται για διαμοιρασμό και άλλα 1.000 να δίνονται στον Μένζις για διανομή σε ανθρώπους της επιλογής του.¹⁷

¹⁶ Θ. Σαμπατακάκης, ό.π., σ. 107 - 117

¹⁷ Θ. Σαμπατακάκης, ό.π., σ. 117 - 119

(γ) Οκτώβριος 1940 – Απρίλιος 1941

Η επίθεση της Ιταλίας στην Ελλάδα τον Οκτώβριο του 1940, οδήγησε τους Βρετανούς να ενισχύσουν τις προσπάθειές τους για τη διάδοση προπαγάνδας και για τη γενικότερη αντίσταση ενάντια στην ιταλική απειλή. Δυστυχώς, σύντομα έγινε φανερό ότι οι έντονες αντιδράσεις των βασιλικών για την συνεργασία τους με τους βενιζελικούς θα ήταν η σταγόνα που θα ξεχείλιζε το ποτήρι των Άγγλων, οι οποίοι με τη σειρά τους αποφάσισαν να προχωρήσουν σε πλήρη διακοπή των σχέσεων συνεργασίας μαζί τους.

Ένα μεγάλο πρόβλημα που εξακολουθούσε να ταλανίζει τον Τομέα ήταν πως δεν είχε δημιουργηθεί ακόμη βάση ελέγχου για τη περιοχή των Βαλκανίων, μια προσπάθεια που δυσκολευόταν ακόμη περισσότερο από τη χαοτική πορεία του πολέμου. Για την εξέλιξη αυτής της ενέργειας απαιτούνταν απόλυτη εχεμύθεια από τις τοπικές αρχές και, ενώ οι Άγγλοι είχαν παρακολουθήσει τη σθεναρή άρνηση της κυβερνήσεως του Μεταξά απέναντι στον Ιταλό κατακτητή, υπήρχε ο φόβος πως δεν θα μπορούσαν να προβάλλουν την ίδια αντίσταση απέναντι στους Γερμανούς. Αποφασίστηκε έτσι να συνεχίσει να διατηρείται μυστικότητα για την εξέλιξη των επιχειρήσεων του Τομέα από τους περισσότερους εξωτερικούς παράγοντες.

Η γερμανική απειλή πλησίαζε όλο και πιο κοντά στα Βαλκάνια. Αντιμετωπίζοντάς τη πλέον ως απλό θέμα χρόνου απ' το να φτάσει, οι Άγγλοι αποφάσισαν να στείλουν τον Τέιλορ για να δημιουργήσει βάσεις εκεί οι οποίες θα μπορούσαν να διενεργήσουν ανασταλτικά χρησιμοποιώντας κυρίως τη προπαγάνδα. Η σημαντικότητα της δράσης αυτής ήταν τόσο σημαντική, έτσι ώστε το Foreign Office αναγκάστηκε να ζητήσει συνδρομή από όλες τις βαλκανικές χώρες που βρίσκονταν σε άμεσο κίνδυνο κατάληψης.¹⁸

Βασικότερη μέριμνα για τον Τέιλορ, πλέον, ήταν να μεταβεί στο Κάιρο και εκεί να συζητήσει με τον Γουέιβελ για την εξέλιξη της κατάστασης και να ζητήσει βοήθεια με τη μορφή όπλων, πυρομαχικών και μεγάλου αριθμού συσκευών επικοινωνίας, καθώς και εκρηκτικών υλών. Στη συνέχεια, ο Τέιλορ κατέφτασε στην Αθήνα και εκεί άρχισε να οργανώνει τις αντιστασιακές ομάδες προετοιμάζοντάς τις για τη δράση που θα λάμβαναν μετά τη γερμανική κατοχή. Μέσα από αυτές τις επιχειρήσεις προετοιμασίας, έγινε φανερός

¹⁸ Θ. Σαμπατακάκης, ό.π., σ. 117 - 119

ο στρατηγικός ρόλος της Αθήνας ως κέντρο ελέγχου της γενικότερης περιοχής των Βαλκανίων. Πλέον, το μέχρι πρότινος κέντρο ελέγχου, αυτό της Κωνσταντινούπολης, βρισκόταν σε άμεσο κίνδυνο αποκοπής από τα Βαλκάνια, μετά τη κατάληψη της γειτονικής Βουλγαρίας από τους Γερμανούς. Μια πιθανή οργάνωση χωρίς κέντρο ελέγχου, αλλά μόνο με τη χρήση ασυρμάτων φαινόταν καλή ιδέα, αλλά η έλλειψη του αριθμού των συσκευών αυτών καθιστούσε τη προσπάθεια αυτή αδύνατη να ολοκληρωθεί.

Καθώς η κατάληψη της Ελλάδας από τους Γερμανούς δεν φαινόταν, στα μάτια των Άγγλων, επικείμενη αποφασίστηκε πως η διανομή υλικού ανατρεπτικής προπαγάνδας θα αποτελούσε ρίσκο και θα επέφερε ίσως συνέπειες στις ελληνοβρετανικές σχέσεις. Θεωρήθηκε έτσι σοφότερο να συνεχιστεί η διανομή υλικού επίσημης προπαγάνδας στον ελληνικό λαό, το οποίο περιλάμβανε μπροσούρες, φυλλάδια και γελοιογραφίες ηγετών του Άξονα. Μεγάλη βοήθεια σε αυτόν τον τομέα συνείσφερε και ο Μανιαδάκης, ως επικεφαλής της Μυστικής Αστυνομίας. Επιπροσθέτως, τον Δεκέμβριο του 1940, ύστερα από πρόταση της SOE, απεστάλησαν 115.000 ταχυδρομικές κάρτες στους Έλληνες που βρίσκονταν στο μέτωπο, έτσι ώστε να μπορέσουν να επικοινωνήσουν με τα αγαπημένα τους πρόσωπα κατά τη γιορτινή περίοδο που ακολουθούσε. Πραγματοποιήθηκε, επίσης, προσπάθεια διάδοσης του προαναφερθέντος προπαγανδιστικού υλικού και στη πόλη της Αθήνας. Η προσπάθεια αυτή, βέβαια, συνάντησε κάποιες δυσκολίες καθώς οι Άγγλοι δεν ήταν σίγουροι για το πια στάση θα ακολουθούσε η ελληνική κυβέρνηση σε πιθανή συμμετοχή των γερμανικών δυνάμεων στον ελληνοϊταλικό πόλεμο. Ακόμη, επιθυμούσαν να καταστήσουν σαφές πως ο πόλεμος αυτός που διεξαγόταν, ήταν εναντίον του φασιστικού καθεστώτος και όχι εναντίων των Ιταλών σαν λαό, εν αντιθέσει με το ακριβώς αντίθετο μήνυμα που προσπαθούσε να μεταφέρει το καθεστώς. Η πιθανότητα της ύπαρξης ατόμων φιλικώς διακειμένων προς τους Γερμανούς σίγουρα υπήρχε, αλλά η επιρροή που ασκούσε η γερμανική προπαγάνδα στον ελληνικό λαό, όταν και αν το κατάφερνε, ήταν ελάχιστη έως μηδενική.¹⁹

Μια ακόμη δράση της SOE αποτέλεσε και η χρησιμοποίηση του Ραδιοφωνικού Σταθμού των Αθηνών για τη μετάδοση ειδήσεων από το μέτωπο και γενικότερων ενημερώσεων για την έκβαση του πολέμου. Μέσω των διασυνδέσεών της, η SOE κατάφερε να μετατρέψει τον Σταθμό σε φιλοσυμμαχικό, ανακοινώνοντας αποτυχίες του

¹⁹ Θ. Σαμπατακάκης, ό.π., σ. 117 - 119

Άξονα. Σύντομα, μπόρεσαν να εγκαταστήσουν στην Αθήνα ειδικό βρετανικό σταθμό με το όνομα «Η Φωνή της Μ. Βρετανίας μιλάει από την Ελλάδα». Ο σταθμός αυτός όμως δεν κατάφερε να λειτουργήσει για μεγάλο χρονικό διάστημα, καθώς η γερμανική εισβολή εξανάγκασε όλους τους εκφωνητές που είχαν εγκατασταθεί στις γύρω βαλκανικές χώρες να εγκαταλείψουν τις θέσεις τους.

Η πιο σημαντική λειτουργία της SOE ήταν η οργάνωση ομάδων έτοιμων να προχωρήσουν σε δολιοφθορές έναντι των κατακτητών. Πιθανά μέλη των ομάδων αυτών θα αποτελούσαν κυρίως απότακτοι στρατιωτικοί του 1933 και 1935, οι οποίοι ακόμη επιθυμούσαν να συνεισφέρουν στην απελευθέρωση της χώρας τους. Το πρόβλημα αυτής της υπόθεσης βρισκόταν στην αυστηρά μυστική φύση των δραστηριοτήτων αυτών, γεγονός που ανάγκασε τους Βρετανούς να αναζητούν μέλη που ήταν φανερά εναντίον του Μεταξά και του καθεστώτος του. Απαραίτητη, επίσης, προϋπόθεση αποτελούσε και η μη παρακολούθηση των μελών αυτών ως υπόπτων από τις τοπικές αρχές. Δύο μεγάλες επιχειρήσεις δολιοφθοράς πραγματοποιούνται από μέλη της SOE κατά τη διάρκεια της γερμανικής εισβολής στην Ελλάδα και λίγο πριν την αποχώρηση των βρετανικών δυνάμεων. Η πρώτη, από τον Μένζις και τον Ζάννα στον κόλπο της Θεσσαλονίκης και η δεύτερη από τον Πόουσον και τον Χάμμοντ στη λίμνη της Κωπαΐδας.²⁰

Στον Θερμαϊκό κόλπο υπήρχε από το 1909, το Οχυρό του Μεγάλου Εμβόλου (ΟΜΕ), αποτελούμενο από δύο φρούρια, ένα στα νότια ονομαζόμενο Τούζλα και άλλον ένα στα βόρεια με το όνομα Καραμπουρνού. Ύστερα από την ιταλική επίθεση διοικητής του ΟΜΕ ήταν ο Ιωάννης Τούμπας, απότακτος πλωτάρχης. Όταν η γερμανική εισβολή ήταν έτοιμη να ξεκινήσει ο τότε Πρωθυπουργός Αλέξανδρος Κορυζής είχε δώσει την αυστηρή εντολή πως όποια φρούρια εγκαταλείπονταν θα έπρεπε ταυτόχρονα να καταστρέφονται ολοσχερώς. Ακολουθώντας αυτή την εντολή ο Τούμπας αποφάσισε να ανατινάξει το ΟΜΕ αλλά σύντομα συνειδητοποίησε πως οι εκρηκτικές ύλες που διέθετε το οχυρό από μόνο του ήταν ελάχιστες και δεν θα έφταναν για την εκπόνηση του σχεδίου αυτού. Έτσι, αποφάσισε να απευθυνθεί στον φίλο του Ζάννα, ο οποίος με τη σειρά του απευθύνθηκε στο Μένζις. Ο τελευταίος δέχτηκε να τους προμηθεύσει με μεγάλο αριθμό εκρηκτικών υλών, αλλά και να εκπαιδεύσει το προσωπικό τους στη σωστή χρήση των υλών αυτών. Έτσι, στις 8 Απριλίου 1941, ώρα έξι το απόγευμα σημειώθηκαν εκρήξεις στα δύο

²⁰ Θ. Σαμπατακάκης, ό.π., σ. 117 - 119

φρούρια του οχυρού, καταστρέφοντάς το ολοσχερώς. Ο Μένζις με το Ζάννα και τον Τούμπα απομακρύνθηκαν από τη περιοχή, αφήνοντας πίσω τους μόνο ερείπια.

Επιχείρηση ιδίου χαρακτήρα διενεργήθηκε και στη λίμνη της Κωπαΐδας από τους Πόουσον και Χάμμοντ, οι οποίοι προχώρησαν σε καταστροφή των αποθεμάτων βαμβακιού της Εταιρείας της λίμνης Κωπαΐδας.

B3. Συνεργασία SOE – EAM

Το καλοκαίρι του 1941, ενώ ο Έλληνας πράκτορας «Οδυσσέας» προσπαθεί να έρθει σε επαφή με τους Πίρι και Πόουσον, πληροφορείται για την έντονα αντιστασιακή δράση μελών του ΚΚΕ και φτάνει στο συμπέρασμα πως μια ομάδα με τέτοια αγωνιστικά συναισθήματα όπως αυτή του ΚΚΕ θα ήταν ιδανική για να βοηθήσει στον αγώνα της SOE εναντίον του Άξονα. Τον Σεπτέμβριο του 1941 ο «Οδυσσέας» αναφέρει στη SOE την ύπαρξη μιας κομμουνιστικής ομάδας που δρούσε στην Ελλάδα, της οποίας πολλά μέλη είχαν αποδράσει. Η SOE γρήγορα αντιλήφθηκε τη χρησιμότητα μιας τέτοιας ομάδας και πόσο θα μπορούσε να τους βοηθήσει, αλλά, κατάλαβε επίσης πως μια πιθανή συνεργασία μεταξύ τους θα αποκτούσε αμέσως και πολιτικό χαρακτήρα. Η SOE και το Foreign Office γενικότερα επιθυμούσαν την αποκατάσταση του βασιλικού πολιτεύματος, κάτι που γνώριζαν καλά πως θα ερχόταν σε σύγκρουση με τις πολιτικές πεποιθήσεις του ΚΚΕ.²¹

Τελικά, η απόφαση που έφτασε από τη SOE Καίρου ήταν αυτή της συνεργασίας με την ομάδα του ΚΚΕ. Ξεκαθάρισαν όμως πως αυτή η συνεργασία δεν θα είχε καθόλου πολιτικό χαρακτήρα και έτσι άρχισαν να αποστέλλουν χρήματα για τη στήριξη και ενίσχυση της ομάδας και του αγώνα στην Ελλάδα γενικότερα. Η ολοκλήρωση της οργάνωσης του ΚΚΕ σε αγωνιστική ομάδα πραγματοποιείται τον Ιανουάριο του 1942, ύστερα από την οικονομική στήριξη της SOE, αλλά και τη γενναιόδωρη προσφορά του 1.000.000 δραχμών από τον «Οδυσσέα». Σε αναφορά που υπέβαλε λίγες μέρες αργότερα ο «Οδυσσέας» ανέφερε ότι η ομάδα αυτή ονομάζεται πλέον «Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο», έχει δική της Επιτροπή και μέλη που έχουν αναλάβει τη διοίκησή της. Κάποια από αυτά τα μέλη έγινε φανερό πως είχαν και επαφές με τη Μυστική Αστυνομία του Μπακιρτζή. Όλα τα μέλη της ομάδας αυτής προέρχονταν από τα κατώτερα κοινωνικά

²¹ Θ. Σαμπατακάκης, ό.π., σ. 154 - 169

στρώματα, καθώς επιφανείς άνθρωποι αλλά και στρατιωτικοί όχι μόνο θα έμπαιναν σε κίνδυνο εάν συμμετείχαν, αλλά μπορεί και να ήταν καθέτως αντίθετοι με τη στάση της ομάδας αυτής γενικότερα. Ακολούθησε αριθμός αποστολών με χρήματα και όπλα προς το ΕΑΜ από τη SOE, ενώ ο «Οδυσσέας», ως αντιπρόσωπος, πλέον, της SOE στην Ελλάδα ξεκίνησε επαφές με το Ναπολέον Ζέρβα, ηγετική μορφή του ΕΔΕΣ. Απέναντι στην αρχική αναποφασιστικότητα του Ζέρβα, ο «Οδυσσέας», ύστερα και από την έγκριση της SOE να αναλάβει την οργάνωση των αντιστασιακών ομάδων στην Ελλάδα, άρχισε να στρέφεται σιγά – σιγά προς τους αντάρτες που ζούσαν ακόμη στα βουνά και δεν είχαν καθόλου καλές σχέσεις με τους Ιταλούς που τους καταπίεζαν. Νέες ρίψεις εφοδίων πραγματοποιήθηκαν από τη SOE ύστερα από την ολοκλήρωση της συμφωνίας για συνεργασία με τους αντάρτες.

Ο Κανελλόπουλος αποτελούσε στοιχειώδες μέλος της κυβέρνησης Τσουδερού του 1942. Σκοπός του ήταν να οργανώσει και να συντονίσει τον πολεμικό αγώνα των συμμάχων στη Μέση Ανατολή. Ο Κανελλόπουλος διατηρούσε εκτενές δίκτυο διασυνδέσεων με Άγγλους αξιωματούχους καθώς και με τη SOE. Η SOE, προκειμένου να έχει τον έλεγχο των αντιστασιακών οργανώσεων μέσα στην Ελλάδα, πρότεινε τη μηνιαία καταβολή του ποσού των 150.000 στερλινών. Εκείνο όμως που ενδιέφερε περισσότερο τη SOE ήταν η δημιουργία ενός συντονιστικού οργάνου «Actions Committee», με τη προϋπόθεση και της συμμετοχής και συνεργασίας του Κανελλόπουλου. Όμως το ΕΑΜ ως η μεγαλύτερη αντιστασιακή οργάνωση είχε αντιρρήσεις ως προς τη συμμετοχή Κανελλόπουλου. Ένεκα των αντιρρήσεων αυτών ο Κανελλόπουλος ζήτησε από την οργάνωση SOE να στείλει αγγελιοφόρους στην ελληνική κυβέρνηση έτσι ώστε να καμφθούν οι όποιες αντιρρήσεις.²²

Όταν ο Κανελλόπουλος έγινε αντιπρόεδρος στην ελληνική κυβέρνηση, η οργάνωση SOE στο Κάιρο είχε ως αρχηγό τον Τ. Μάξγουελ, ο οποίος έδινε ιδιαίτερη βαρύτητα στο θέμα των χρηματοδοτήσεων των αντιστασιακών οργανώσεων. Προτείνοντας στη SOE την ανεξάρτητη χρηματοδότηση κατά οργάνωση και όχι μέσω Κανελλόπουλου, διότι κάποιες οργανώσεις δεν ήθελαν να συνεργαστούν με την ελληνική κυβέρνηση.

²² Θ. Σαμπατακάκης, ό.π., σ. 154 - 169

Παράλληλα, η SOE ενέκρινε βοήθεια 7.000 χρυσών λιρών να διατεθούν ως εξής: το 50% του ποσού των λιρών να δοθεί μέσω του Οδυσσέα στην ομάδα του Προμηθέα ΙΙ και το 50% στο ΕΑΜ και στους κομμουνιστές.

Κατά την ίδια χρονική περίοδο (1941 – 1942), δημιουργείται στην Ιερουσαλήμ ένας μυστικός ραδιοφωνικός σταθμός με την ονομασία «Ελεύθερη Φωνή της Ελλάδας». Οι υπεύθυνοι του σταθμού εξέλαβαν λάθος τις οδηγίες που είχε δώσει ο υπουργός της Μ. Ανατολής, ως προς την επίσημη βρετανική πολιτική και εκτίμησαν πως είχαν την άδεια επίθεσης στο βασιλιά και στη κυβέρνηση. Έτσι, η ελληνική κυβέρνηση και το Foreign Office φάνηκαν καχύποπτοι απέναντι στη SOE, λόγω των σχέσεων SOE και αριστερών οργανώσεων στην Ελλάδα.

Την άνοιξη του 1942 δημιουργείται μια βρετανο – ελληνική επιτροπή στην οποία πρωτεύοντα ρόλο αναλαμβάνει το Foreign Office με σκοπό την ανάθεση των δραστηριοτήτων της SOE στην Ελλάδα. Την επιτροπή αυτή αποτελούσαν: ο αρχηγός της SOE (Καίρου), ο Κανελλόπουλος και ο Χόπκινσον ως αντιπρόσωπος του υπουργού της Μ. Ανατολής.

Ο Κανελλόπουλος πραγματοποιεί τη πρώτη του συνάντηση με τον Κάσεϊ, το νέο υπουργό της Μ. Ανατολής, με αντικείμενο της συζήτησης την υποστήριξη των αντιστασιακών οργανώσεων στην Ελλάδα. Ο Κάσεϊ γνώριζε όλες τις στρατιωτικές και παραστρατιωτικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνταν στην Ελλάδα και μάλιστα, σε σχέση με το ΕΑΜ ρώτησε τον Κανελλόπουλο αν θα έπρεπε να συνεχίσουν να συνεργάζονται. Ο Κανελλόπουλος απάντησε πως για να αντιμετωπίσουν τον εχθρό χρειάζονται όλες οι οργανώσεις.

Ύστερα από συνεννόηση με την ελληνική κυβέρνηση, η SOE, εκπροσωπούμενη από τον Κάσεϊ, διαθέτει μέσω της βρετανο – ελληνικής επιτροπής το ποσό των 11.260 στερλινών στο ΕΑΜ. Κατά τη συνεδρίαση της επιτροπής στις 20 Ιουλίου του 1942 εγκρίνεται η δημιουργία ενός συντονιστικού κέντρου στην Αθήνα και αποφασίζεται η περαιτέρω ενίσχυση του ΕΑΜ με ακόμη 10.000 στερλίνες.²³

Για να μπορεί να επικοινωνεί η SOE με το ΕΑΜ χορηγήθηκε μέσω του Οδυσσέα, μια συσκευή ασυρμάτου με κωδική ονομασία COSTA σε χώρο του ΕΑΜ. Όμως, ο

²³ Θ. Σαμπατακάκης, ό.π., σ. 154 - 169

ασύρματος εντοπίστηκε από τους Γερμανούς, σκοτώθηκε ο χειριστής του Ι. Φολερός και συνελήφθη ο βοηθός του. Η επικοινωνία του ΕΑΜ με τη SOE χάθηκε, καθώς επίσης και ο εφοδιασμός των δυνάμεων του ΕΛΑΣ στα βουνά.

Για να αποφύγει τη σύλληψη από τους Γερμανούς ο Οδυσσέας ζήτησε βοήθεια από το ΕΑΜ και σε αντάλλαγμα χάρισε δύο ασυρμάτους και χρήματα. Το ΕΑΜ απέκτησε και πάλι επικοινωνία με τη Μ. Ανατολή.²⁴

B4. Συνεργασία SOE – ΕΔΕΣ

Ο Εθνικός Δημοκρατικός Ελληνικός Σύνδεσμος (ΕΔΕΣ) εκπροσωπούμενος από τον Ναπολέοντα Ζέρβα, τον χειμώνα του 1941, κατάφερε να έρθει σε επικοινωνία με τη SOE, μέσω της οργάνωσης του Χ. Κουτσογιαννόπουλου, Προμηθέας ΙΙ. Ο Προμηθέας ΙΙ δεν ενέκρινε τις επαφές με τη νεοσύστατη οργάνωση (ΕΔΕΣ) από φόβο μήπως αποκαλυφθεί.

Ύστερα από εντολή ανώτερων αξιωματούχων της SOE έρχεται στην Ελλάδα ο αγγελιοφόρος Οδυσσέας, ο οποίος έρχεται σε επαφή με όλες τις πολιτικές ομάδες, προκειμένου να εξακριβώσει αν και κατά πόσο ήταν έτοιμες για ένοπλες δραστηριότητες. Και οι δύο οργανώσεις (ΕΑΜ και ΕΔΕΣ) είχαν δημιουργηθεί για τον σκοπό αυτό. Ο ΕΔΕΣ έβλεπε την αποτελεσματικότερη δράση της οργάνωσης στα βουνά.

Μέσα από μια συνάντηση πολιτικών ηγετών, ο Ζέρβας ανακαλύπτει, πως ο Οδυσσέας ήταν ο άνθρωπος που θα μπορούσε να στηριχτεί, ούτως ώστε να γίνουν πραγματικότητα τα σχέδιά του. Ο Οδυσσέας επισημαίνει στον Ζέρβα ότι πέρα από τις όποιες πληροφορίες πρέπει να εξεγερθεί ο λαός και να αναλάβουν δράση, οι ένοπλες ομάδες που βρίσκονται στα βουνά. Έτσι, θα παρενοχλούσαν τους Γερμανούς και τους Ιταλούς, προκαλώντας δολιοφθορές, ανατινάξεις γεφυρών, σιδηροδρομικών γραμμών και άλλων.

Προκειμένου να συσταθούν αντάρτικες ομάδες σε όλη την Ελλάδα ο Οδυσσέας, διέθετε μέσω της SOE μεγάλα χρηματικά ποσά. Το Νοέμβριο του 1941 ο Οδυσσέας συναντιέται με τον Αλέξανδρο Λεβίδη, με σκοπό να βρεθούν οι κατάλληλοι άνθρωποι, για

²⁴ Θ. Σαμπατακάκης, ό.π., σ. 154 - 169

την οργάνωση των ομάδων ανταρτών.²⁵ Ο Λεβίδης είχε πολλές γνωριμίες μέσα από τη δραστηριότητά του στον τομέα διαφυγών. Έτσι τον Απρίλιο στο σπίτι του Βαλασάκη οργανώνει μια σύσκεψη στην οποία παρευρέθηκαν «...οι συνταγματάρχαι Κ. Βεντήρης, Δ. Ψαρρός και Ευρ. Μπακιρτζής διότι, όπως μας είπε ο Μπακιρτζής, ο μεν Ν. Ζέρβας, καταζητούμενος από τους Ιταλούς δεν ημπορούσε να προσέλθῃ, ο δε Σ. Σαράφης για τον ίδιο λόγο είχε φύγει την πρωτεραία για τη Θεσσαλία, αμφοτέροι όμως είχαν κατ' αρχήν αποδεχθή την οργάνωση αντάρτικων σωμάτων και είχαν αναθέσει στον Μπακιρτζή να τους αντιπροσωπεύσει στη σύσκεψη». Η απόφαση που πάρθηκε κατά τη σύσκεψη, ήταν να αναλάβει την οργάνωση ομάδων ανταρτών στα βουνά της Στερεάς Ελλάδος ανατολικά της Γκίονας ο Μπακιρτζής με τον Ψαρρό, ο Ζέρβας τα βουνά της Στερεάς Ελλάδος δυτικά της Γκίονας και ο Σαράφης τα βουνά της Θεσσαλίας.

Τον Απρίλιο του 1942 γίνεται αναφορά από τον Πυρομάγλου για μια ακόμη σύσκεψη: «Τον Απρίλιον του 1942 μέσω του Προμηθέως ΙΙ συνηντήθημεν με τον Σύνδεσμον του Στρατηγείου Μ. Ανατολής (Μ.Ο.4) [Οδυσσέα] εις την οικίαν του Μπέη Αντωνοπούλου, οδός Αριστοτέλους. Παρόντες: Ζέρβας, Μπακιρτζής, Ψαρρός, Καψαλόπουλος, Πυρομάγλου, Σύνδεσμος Μ. Ανατολής, Χ. Κουτσογιαννόπουλος (του Προμηθέως ΙΙ). Κατά τη συζήτησιν αυτήν απεφασίσθη τελικώς η οργάνωσις του ενόπλου αγώνως αντιστάσεως εις τα βουνά της Ελλάδος...».

Από αυτή τη σύσκεψη αποφασίστηκαν τα εξής: Ο Ψαρρός θα αναλάμβανε την περιοχή της Γκίονας – Παρνασσού, ο Ζέρβας την Ήπειρο – Δυτική Στερεά, ο Παπαγεωργίου τη Δυτική Θεσσαλία, ο Λεων. Σπάης την Ανατολική Θεσσαλία και ο Παπαχριστοδούλου τη Μακεδονία.

Παρόλο που οι αντάρτικες οργανώσεις, έδειξαν αρχικά διατεθειμένες να προβάλλουν αντίσταση, στην ουσία μόνο η οργάνωση ΕΔΕΣ, άρχισε να κάνει τις ανάλογες προετοιμασίες. Έτσι, η αντάρτικη οργάνωση ΕΔΕΣ αναγνωρίζεται από τον Οδυσσέα, για τη προσπάθειά της και ανταμείβεται με το ποσό των 20.000.000 δραχμών. Το επόμενο διάστημα ο Ζέρβας συναντήθηκε με τον Προμηθέα ΙΙ και του υποσχέθηκε ότι θα μπορούσε να έχει έτοιμους 3.000 άνδρες σε ένα μήνα. Για το σκοπό αυτό, ζήτησε από τον Οδυσσέα,

²⁵ Θ. Σαμπατακάκης, ό.π., σ. 169 - 171

μεταφορικό μέσο, για να μεταφερθούν 40 πολυβόλα και στρατιωτικό υλικό. Ο Οδυσσέας διέθεσε δύο οχήματα για τη μεταφορά τους στο βουνό.

Ο Οδυσσέας, βλέποντας τη καθυστέρηση της μεταφοράς του στρατιωτικού υλικού, επικοινωνεί και πάλι με τον Ζέρβα, ο οποίος προφασίζεται πως η καθυστέρηση οφειλόταν στη σύνταξη των καταλόγων με τα ονόματα των συμμετεχόντων ανταρτών. Επιπλέον, για τους 3.000 άνδρες ζήτησε και τα παρακάτω εφόδια: 3.000 πουκάμισα, 3.000 εσώρουχα, 3.000 κουβέρτες, 3.000 ζευγάρια μπότες, 3.000 παγούρια για νερό, 3.000 κούπες όπως και πολλά ακόμη εφόδια, με συνολικό κόστος 124.000.000 δραχμές. Τελικά, τίποτα από όλα αυτά δεν μεταφέρθηκε στο βουνό. Ο Οδυσσέας κατάλαβε πλέον πως ο σκοπός του Ζέρβα ήταν να αποσπάσει όσο περισσότερα χρήματα μπορούσε.

Εκτός των άλλων, ο Ζέρβας, άφησε να εννοηθεί, πως ο Μπακιρτζής ήταν εχθρός των ανθρώπων της SOE στη Τουρκία. Επίσης, προσπαθούσε να στείλει τον Μπακιρτζή καθώς και τον Οδυσσέα στη Τουρκία, προκειμένου ο ίδιος να αναγνωριστεί ως αρχηγός όλων των αντάρτικων κινήσεων στην Ελλάδα.²⁶

Η απόπειρα δολοφονίας του Σωτήρη Γκοτζαμάνη, υπουργού Εθνικής Οικονομίας, Επισιτισμού, Εργασίας και Γεωργίας, της κατοχικής κυβέρνησης Γ. Τσολάκογλου, προκάλεσε σοβαρές ζημιές στις ενέργειες του Προμηθέα II και του Οδυσσέα, θεωρώντας τους ως ηθικούς αυτουργούς. Ο Γκοτζαμάνης προσπαθούσε με κάθε τρόπο να πετύχει τη διάλυση του αντάρτικου. Αυτό στάθηκε αφορμή για την απόπειρα εκτέλεσης του Γκοτζαμάνη, ύστερα από εντολή της SOE Τουρκίας στους Προμηθέα II και Οδυσσέα, η οποία είχε ως αποτέλεσμα, να σκοτωθεί ο ιδιαίτερος γραμματέας του. Για την ενέργεια αυτή της απόπειρας εναντίον του Γκοτζαμάνη, συνελήφθησαν οχτώ συνεργάτες του Προμηθέα II και έξι του Οδυσσέα, ενώ οι ίδιοι δεν εντοπίστηκαν.

Κατά την ίδια περίοδο, ο Προμηθέας II διαπιστώνει για μια ακόμη φορά το μη έντιμο και προδοτικό χαρακτήρα του Ζέρβα, καθώς με εκβιασμό προσπαθούσε με την απειλή όπλου, να του αποσπάσει και άλλα χρήματα, δήθεν για τον αγώνα της οργάνωσής του στο βουνό. Η SOE και ο Προμηθέας II παρόλο που γνώριζαν τις ενέργειες του Ζέρβα, συνέχισαν να τον στηρίζουν, φοβούμενοι μήπως, σε περίπτωση διακοπής της βοήθειάς τους, ο ίδιος προέβαινε σε αντίποινα.

²⁶ Θ. Σαμπατακάκης, ό.π., σ. 169 - 171

Ο Οδυσσέας, όντας ο μόνος που γνώριζε πραγματικά τον αληθινό χαρακτήρα του Ζέρβα, τον θεωρούσε υπεύθυνο για όλα τα προβλήματα και πίστευε πως ήταν απαραίτητο να τον θανατώσει.²⁷ Ο Προμηθέας ΙΙ, όμως, ειδοποίησε τον Ζέρβα χρησιμοποιώντας μια επιστολή στην οποία αναγράφονταν τα εξής: «Συνταγματάρχα μου, πήρατε τριπλάσια χρήματα απ' ό,τι συμφωνήσατε με το Στρατηγείο της Μέσης Ανατολής, και ενώ πέρασε τόσος χρόνος από εκείνον που καθορίστηκε, βρίσκεστε ακόμη στην Αθήνα. Αν εντός δέκα ημερών δεν βγείτε στο βουνό, θα ειδοποιηθεί η Γκεστάπο για το διπλό παιχνίδι που θέλετε να παίξετε». Έτσι, ο Ζέρβας, έστω και δια της βίας, κατέφυγε στα βουνά της Ηπείρου στις 23 Ιουλίου του 1942.

Από την άλλη πλευρά το Foreign Office δεν φαινόταν διατεθειμένο να εμποδίσει τις δράσεις του ΕΑΜ.²⁸

B5. Η ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοπόταμου

Μια από τις πρώτες ομάδες πρακτόρων της SOE που θα έφτανε στην Ελλάδα με σκοπό την άμεση συνεργασία με τις αντιστασιακές ομάδες της περιοχής δημιουργήθηκε τον Σεπτέμβριο του 1942 στο Κάιρο. Αρχηγός της τέθηκε ο Έντι Μάγερς και υπαρχηγός ο Κρις Γούντχαους, νεαρός τότε και με εκτενείς σπουδές που του είχαν προσδώσει εκτενή γνώση των ελληνικών θεμάτων γενικότερα, ενώ είχε συμμετάσχει και στη περίφημη μάχη της Κρήτης. Μαζί τους στρατολόγησαν 10 επιπλέον άνδρες από όλους τους τομείς του Στρατού για την οργάνωση της ομάδας αυτής, ενώ ζήτησαν και τη βοήθεια του Θεμιστοκλή Μαρίνου, υπολοχαγού του ελληνικού Στρατού, με τον οποίο ο Γούντχαους διατηρούσε εξαιρετικές σχέσεις.

Οι εντολές που είχε λάβει η ομάδα από τη SOE Καΐρου ήταν ξεκάθαρες: Πρώτη και σημαντικότερη αποστολή ήταν η διακοπή του ανεφοδιασμού των Γερμανών στην Αφρική, που ξεκίναγε από τη Βόρεια Ευρώπη και πέρναγε από την Ελλάδα. Για να πραγματοποιηθεί αυτό απαραίτητη ήταν η ανατίναξη μιας από τις τρεις σιδηροδρομικές

²⁷ Θ. Σαμπατακάκης, ό.π., σ.169 - 176

²⁸ Θ. Σαμπατακάκης, ό.π., σ. 177

γραμμές νότια της Λαμίας. Συγκεκριμένα: του Ασωπού, της Παπαδιάς και τέλος, του Γοργοπόταμου.

Στη συνέχεια, τους δόθηκαν τα ονόματα αντιστασιακών αρχηγών, τους οποίους και θα έπρεπε να συναντήσουν μετά την άφιξή τους στην Ελλάδα. Στη πραγματικότητα, όμως με εξαίρεση το όνομα του Ναπολέοντα Ζέρβα, ηγέτη του ΕΔΕΣ, τα άλλα δύο ονόματα ήταν ανδρών που δεν είχαν καμία απολύτως σχέση με οργανωμένες αντιστασιακές ομάδες. Το όνομα του Άρη Βελουχιώτη, αρχηγού του ΕΑΜ δεν γνωστοποιήθηκε στους Άγγλους, ενώ συνέχισε να τους παραμένει παντελώς άγνωστο μέχρι και κατά την άφιξή τους στην Ελλάδα.²⁹

Με εξαίρεση τον αρχηγό Μάγερς, ο οποίος είχε προηγούμενη εμπειρία στον τομέα των πτώσεων από αεροπλάνο, τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας, συμπεριλαμβανομένου και του Κρις Γούντχαους, ήταν εντελώς άπειρα στον τομέα αυτόν. Δυστυχώς, ο χρόνος για τη προετοιμασία της επιχείρησης ήταν ελάχιστος και έτσι δεν τους δόθηκε ευκαιρία να πραγματοποιήσουν ούτε κάποια στοιχειώδη εκπαίδευση.

Με τη πάροδο του χρόνου έφτασε η κρίσιμη ημέρα για την ρίψη από το αεροπλάνο των δώδεκα ανδρών στην Ελλάδα. Τα μέλη της SOE, λίγες μέρες νωρίτερα, είχαν λάβει οδηγίες από Έλληνα συνάδελφο πως οι κατάλληλες ζώνες προσγείωσης με το αλεξίπτωτο θα σημαδεύονταν με φωτιά σε σχήμα σταυρού. Έτσι, στις 28 Σεπτεμβρίου 1942, τρία αεροπλάνα με τέσσερα μέλη το καθένα, απογειώθηκαν από το Κάιρο με προορισμό την Ελλάδα. Ακολούθησαν δύο ανεπιτυχείς προσπάθειες ρίψης, καθώς τα μέλη της SOE δεν μπορούσαν να διακρίνουν φωτιά σε σχήμα σταυρού στις συντεταγμένες που είχαν συμφωνηθεί προηγουμένως. Η τρίτη προσπάθεια ήταν επιτυχής. Η προσγείωσή τους πραγματοποιήθηκε στα τέλη Οκτωβρίου του ίδιου έτους, κοντά στην Άμφισσα. Τα μέλη της SOE βρίσκονταν πλέον στον τόπο όπου θα έκαναν πραγματικότητα τα μεγάλα όνειρα του Ουίνστον Τσόρτσιλ.

Η ομάδα του Μάγερς και αυτή του Γούντχαους, παρότι είχαν προσγειωθεί μόλις 25 χιλιόμετρα η μια από την άλλη, είχαν πολύ διαφορετική τύχη. Ο Μάγερς με τρεις ακόμη άνδρες αναγκάστηκε να καταφύγει και να κρυφτεί σε ένα ύψωμα, περιμένοντας εκεί, κάτω από σκληρές καιρικές συνθήκες, τη συνάντηση με τα υπόλοιπα μέλη. Αντιστοίχως, η

²⁹ D. Brewer, *Ελλάδα 1940 1949, Πόλεμος, Κατοχή, Αντίσταση, Εμφύλιος*, Αθήνα 2018, σ. 129 – 133

ομάδα του Γούντχαους στάθηκε πολύ πιο τυχερή, καθώς σύντομα μετά τη προσγείωσή τους ανακαλύφθηκαν από Έλληνες που ζούσαν στη περιοχή και, αφού τους οδήγησαν σε ασφαλές μέρος για να κρυφτούν, άρχισαν να τους μεταφέρουν τρόφιμα, καθώς και άλλα απαραίτητα εργαλεία για την επιβίωσή τους αλλά και για την επιτυχή ολοκλήρωση της αποστολής τους. Ο φόβος, όμως, για πιθανή ανακάλυψη από τους Γερμανούς δεν σταματούσε να υπάρχει στις καρδιές τόσο των Άγγλων ανδρών, όσο και σε αυτές των Ελλήνων που τους βοηθούσαν.

Ξεχωριστή προσωπικότητα υπήρξε ο Νικόλαος Μπέης, Έλληνας της περιοχής, ο οποίος οδήγησε την ομάδα του Γούντχαους σε μια σπηλιά, στην οποία θα ήταν πολύ πιο ασφαλείς, σε σχέση με τη προηγούμενη προσωρινή κατοικία τους. Επιπλέον, καθώς ήταν χασάπης, είχε τη δυνατότητα να προμηθεύεται διάφορα τρόφιμα και, αφού τα μαγείρευε, τα μετέφερε στους Βρετανούς.³⁰

Επόμενο βήμα της ομάδας της SOE ήταν να αρχίσουν την αναζήτηση για τους ηγέτες των τοπικών αντιστασιακών ομάδων. Το όνομα του Άρη Βελουχιώτη, ηγέτη του ΕΑΜ, ακουγόταν αρκετά στις γύρω περιοχές, αλλά κανένας δεν είχε τη δυνατότητα να δώσει ακριβείς οδηγίες για την εύρεσή του. Αποφασίστηκε, έτσι, από τον Μάγερς η ομάδα του Γούντχαους μαζί με τη καθοδήγηση του Νικόλαου Μπέη, να αναζητήσει το Ναπολέον Ζέρβα, ηγέτη του ΕΔΕΣ. Ο χρόνος έπαιζε εξαιρετικά σημαντικό παράγοντα, καθώς μέχρι τις 17 Νοεμβρίου θα έπρεπε να οι συζητήσεις περί συνεργασίας να έχουν ολοκληρωθεί επιτυχώς, έτσι ώστε η επίθεση στη σιδηροδρομική γέφυρα που είχε επιλεγθεί να είναι έτοιμη για διεκπεραίωση.

Η εξάντληση από το περπάτημα στις βουνοπλαγιές είχε αρχίσει να γίνεται φανερή και ο Γούντχαους αποφάσισε να στείλει το Νικόλαο Μπέη πίσω στο σπίτι του, με σκοπό να τον γλιτώσει από περαιτέρω κούραση αλλά και πιθανό κίνδυνο σύλληψης από τους Γερμανούς. Η πολυπόθητη συνάντηση με τον Ζέρβα και τις δυνάμεις του πραγματοποιήθηκε στις 10 Νοεμβρίου, ενώ μόλις δύο ημέρες αργότερα συναντήθηκαν και με τον Άρη Βελουχιώτη και τις δυνάμεις του ΕΑΜ. Ο Βελουχιώτης τους εξήγησε πως η Τρίτη ομάδα των τεσσάρων μελών της SOE που αγνοούνταν μετά τη προσγείωσή τους στην Ελλάδα βρίσκονταν ασφαλείς μαζί τους. Συγκεκριμένα, το ΕΑΜ είχε καταφέρει να

³⁰ D. Brewer, ό.π., σ. 129 – 133

τους διασώσει αφότου ατυχώς προσγειώθηκαν στο Καρπενήσι, το οποίο εκείνη την εποχή βρισκόταν υπό ιταλική κατοχή και έτσι ο κίνδυνος που διέτρεχαν με το να μείνουν εκεί για πολλή ώρα ήταν τεράστιος.³¹

Στην συνέχεια, ο Γούντχαους άρχισε να κινείται προς τη σπηλιά της Στρώμης, εκεί όπου βρίσκονταν τα μέλη της ομάδας που είχαν διασωθεί από τις δυνάμεις του ΕΑΜ. Ο Μάγερς συναντήθηκε επιτέλους με τον Ζέρβα και τον Βελουχιώτη για τους οποίους αναφέρει χαρακτηριστικά:

«Ο Ζέρβας είχε κοντή και στρογγυλή σιλουέτα. Όταν γελούσε, όπως έκανε συχνά, όλο του το σώμα δονούνταν και η εύθυμη λάμψη στα μάτια του ερχόταν σε αντίθεση με τη μαύρη, τριχωτή αγριάδα του προσώπου του με τα πυκνά γένια. Τη στιγμή που έπαυε να χαμογελά, τα μεγάλα καστανά μάτια του αμέσως έδιναν στο στρογγυλό πρόσωπό του και στο γεμάτο στόμα του μια σοβαρή αλλά και έξυπνη έκφραση. [...] Σε μια αγυάλιστη ζώνη Σαμ – Μπράουν γύρω από τη φαρδιά του μέση είχε στερεώσει ένα μικρό αυτόματο πιστόλι και ένα εγχειρίδιο διακοσμημένο με πετράδια, που το θηκάρι του είχε τη τάση να προβάλλει από το στομάχι του σε μια αυθαδίκη γωνία όταν καθόταν. Εντυπωσιάστηκα αμέσως από τη ξεχωριστή προσωπικότητά του.»³²

Η λεπτομερής αυτή περιγραφή του ταξίαρχου Μάγερς φαίνεται πως ήταν άκρως αντίθετη με αυτήν που είχε σχηματίσει το Foreign Office για τον Ζέρβα, στην οποία τον χαρακτήριζαν ως «κάθαρμο». Όσον αφορά τον Άρη Βελουχιώτη, ο Μάγερς διατύπωσε μια αρκετά διαφορετική άποψη:

«Ήταν ένας μικρόσωμος άντρας, αλλά γεροδεμένος. Η μακριά μαύρη γενειάδα του, ταιριαστή με τον κοζάκινο σκούφο του από μαύρη γούνα, έκανε το πρόσωπό του να φαίνεται καλοκάγαθο, σχεδόν σαν μοναχού. Αλλά τα μάτια του ήταν βαθιά χωμένα στις κόγχες τους και, εκτός από τις φορές που χαμογελούσε, υπήρχε μεγάλη σκληρότητα στα χαρακτηριστικά του. Μόνο όταν τον γλύκαινε το αλκοόλ χαλάρωνε. Σιωπηλός, με τάση στη βλοσυρότητα, μου έδινε πάντα την εντύπωση πως ήταν σε επιφυλακή απέναντι σε κάποιον ή κάτι.»³³

³² D. Brewer, ό.π., σ. 133

³³ D. Brewer, ό.π., σ. 134

Με την ανωτέρω περιγραφή ο Μάγερς γνωστοποιεί πως ο χαρακτήρας του Άρη Βελουχιώτη δεν ήταν σαν αυτούς που γνώριζε μέχρι τότε και με τους οποίους ένωθε άνετα αλλά, αντιθέτως, του προκαλούσε μια σχετική ανησυχία, ίσως και φόβο κατά μια έννοια.

Ύστερα από έρευνα, ο Μάγερς αποφάσισε πως η γέφυρα του Γοργοπόταμου φαινόταν η πιο ευάλωτη από τις τρεις, επομένως αυτή έγινε ο στόχος της επιχείρησης ανατίναξης. Όλη η ομάδα της SOE κατάφερε τελικά, με τη βοήθεια και των αντάρτικων δυνάμεων, να ανασυγκροτηθεί. Διατηρούσαν ακόμη το μεγαλύτερο μέρος του εξοπλισμού τους και έτσι αποφάσισαν να ξεκινήσουν τη πορεία τους προς τη γέφυρα μαζί με τις δυνάμεις του Ζέρβα και του Βελουχιώτη, οι οποίες παρότι πρόθυμες να βοηθήσουν ήταν ακόμη άπειρες στον πόλεμο.

Η επίθεση ορίστηκε για τις 11:00 το βράδυ στις 25 Νοεμβρίου του 1942. Η λάμψη του φεγγαριού εκείνη τη νύχτα θα τους βοηθούσε στον καλύτερο και ευκολότερο προσανατολισμό τους προς τη γέφυρα καθώς και στη διεκπεραίωση του σχεδίου. Κάτω από τη γέφυρα, που βρισκόταν όπως έχει αναφερθεί νότια της Λαμίας, κυλούσε ο Γοργοπόταμος. Το μήκος της γέφυρας έφτανε τα 205μ. ενώ φαινόταν να είναι στερεωμένη σε έξι ανεξάρτητους πυλώνες. Δύο από αυτούς ήταν μεταλλικοί, σε αντίθεση με τους άλλους τέσσερις λιθόκτιστους. Θεωρήθηκε προτιμότερο να τοποθετηθούν εκρηκτικά στους μεταλλικούς πυλώνες, καθώς φαίνονταν πιο αδύναμοι από τους υπόλοιπους. Τοποθετήθηκαν, έτσι, οι εκρηκτικές ύλες στους μεταλλικούς πυλώνες και η επιχείρηση ξεκίνησε.³⁴

Οι κοινές δυνάμεις SOE και ανταρτών χρίστηκαν σε έξι ομάδες, τέσσερις υπό τις διαταγές του Μάγερς και του Γούντχαους και άλλες δύο, υπό τον Ζέρβα και τον Βελουχιώτη, αντιστοίχως. Καθεμία από τις ομάδες ανέλαβε διαφορετικό ρόλο. Δύο από αυτές θα επιτίθονταν στις ιταλικές δυνάμεις που φρουρούσαν τη γέφυρα, ενώ άλλες δύο θα κατέστρεφαν τα καλώδια τηλεπικοινωνιών, έτσι ώστε να καθυστερήσουν την πιθανή έλευση ενισχύσεων, επιπλέον σε αυτούς είχε ανατεθεί και η ανατίναξη της σιδηρογραμμής σε βορά και νότο. Τέλος, μια ακόμη ομάδα είχε αναλάβει την ανατίναξη ολόκληρης της γέφυρας, ενώ οι Μάγερς, Γούντχαους, Ζέρβας και Βελουχιώτης, με λίγα ακόμη άτομα,

³⁴ D. Brewer, ό.π., σ. 134 - 138

αποτελέσαν μια εφεδρική ομάδα που επέβλεπε την επιχείρηση, αλλά θα επενέβαινε για υποστήριξη σε περίπτωση ανάγκης.

Η επίθεση των ανταρτών ενάντια στους Ιταλούς στα βόρεια της γέφυρας δεν φαινόταν να εκτυλίσσεται ομαλά και, έτσι, μετά από λίγη ώρα έγινε φανερό πως η αποστολή της εφεδρικής ομάδας για ενίσχυση θα ήταν απαραίτητη. Ο Ζέρβας σύντομα άρχισε να πανικοβάλλεται και πιστεύοντας πως η υποχώρηση ήταν η σωστή απόφαση για τις δυνάμεις του, ετοιμάστηκε να ρίξει πράσινη φωτοβολίδα, η οποία θα έδινε το αντίστοιχο σινιάλο στους αντάρτες του. Ο Γούντχαους όμως, πιστεύοντας πως μια υποχώρηση εκείνη τη στιγμή ήταν ανούσια και πως πιθανώς θα έθετε όλη την επιχείρηση σε κίνδυνο, αποφάσισε να αποκρύψει το μοναδικό πιστόλι φωτοβολίδων από τον Ζέρβα.

Μετά τη πάροδο κάποιου χρονικού διαστήματος φάνηκε στον ουρανό μια άσπρη φωτοβολίδα προερχόμενη από τα νότια της γέφυρας και, συγκεκριμένα, από τον υπαρχηγό του Ζέρβα. Τα φρούρια της εκεί περιοχής είχαν πλέον ολοκληρωτικά καταστραφεί. Επόμενο βήμα ήταν ανατίναξη των πλαστικών εκρηκτικών που είχαν τοποθετηθεί από τους Βρετανούς. Δυστυχώς, όμως ο επικεφαλής της τοποθέτησης κατάλαβε σύντομα πως οι μεταλλικοί πυλώνες δεν είχαν το σχήμα που ο ίδιος νόμιζε και σύμφωνα με το οποίο είχε πλάσει και σε αντίστοιχη μορφή τα εκρηκτικά. Μόνη λύση για την επιδιόρθωση του προβλήματος αυτού αποφασίστηκε η ολοκληρωτική επανάληψη της τοποθέτησης των εκρηκτικών υλών, η οποία διήρκεσε γύρω στα 20 λεπτά. Μετά από αρκετή σκληρή δουλειά, επήλθε η πολυπόθητη έκρηξη της γέφυρας, γεγονός που χαροποίησε ιδιαίτερα τον αρχηγό Μάγερς.³⁵

Την έκρηξη ακολούθησε η κατάληψη του βορείου τμήματος της γέφυρας. Ο δεύτερος, όμως μεταλλικός πυλώνας δεν είχε ακόμη καταστραφεί και ο Μάγερς πληροφορήθηκε πως η ενέργεια αυτή θα χρειαζόταν τουλάχιστον 40 λεπτά ακόμη για να πραγματοποιηθεί. Σύντομα, άρχισαν να ακούγονται πυροβολισμοί από τον βορά, σημάδι που έδειχνε ότι ιταλικές ενισχύσεις είχαν αρχίσει να πλησιάζουν απειλητικά. 15 λεπτά αργότερα έγινε και δεύτερη έκρηξη σε δοκό του πυλώνα. Βλέποντας όμως πως ο χρόνος που τους απέμενε ήταν ελάχιστος και πως σίγουρα δεν θα ήταν αρκετός για την ανατίναξη περισσότερων δοκών του πυλώνα, ο Γούντχαους αποφάσισε να ρίξει τη πράσινη φωτοβολίδα της υποχώρησης. Η υποχώρησή τους σε κάποια καλύβια, που απείχαν σχετικά

³⁵ D. Brewer, ό.π., σ. 134 - 138

μικρή απόσταση από τη γέφυρα, συνοδεύτηκε με συνάντηση του Νικόλαου Μπέη, ο οποίος θαρραλέος όπως πάντα είχε φτάσει εκεί ολομόναχος μαζί με διάφορα φαγητά για όλη την ομάδα των αγωνιστών.³⁶

Η επιχείρηση στέφθηκε με επιτυχία. Είχε πραγματοποιηθεί όμως σε σχετικά προχωρημένο στάδιο του πολέμου και είναι εύλογο να αναρωτηθεί κανείς αν είχε όντως κάποια σημασία σε παγκόσμια κλίμακα. Είναι αλήθεια πως η επιχείρηση αυτή δεν είχε γίνει ευρέως γνωστή ανά τον κόσμο, παρ' όλα αυτά γερμανικά αρχειακά τεκμήρια αποδεικνύουν πως κατά τις έξι εβδομάδες που χρειάστηκαν οι Γερμανοί για να επισκευάσουν τη γέφυρα, ο εφοδιασμός των δυνάμεων του Άξονα που βρίσκονταν στη περιοχή της Βορείου Αφρικής διακόπηκε εντελώς, ενώ η λήψη των πολεμικών εφοδίων σε άλλες περιοχές της Ευρώπης μειώθηκε κατά 3.000 τόνους, σε ποσοστό, δηλαδή, που ξεπερνούσε το 40%.³⁷

Το μεγαλύτερο αποτέλεσμα της επιχείρησης αυτής ήταν πως οι ιταλικές δυνάμεις δέχτηκαν ψυχολογικό πλήγμα και δεν είχαν πλέον το κατάλληλο ηθικό για να προσπαθήσουν να απωθήσουν τις υπόλοιπες δυνάμεις της SOE και των ανταρτών, με τις οποίες μάχονταν σε άλλα μέτωπα. Έγινε φανερό πως η συνεργασία από κοινού των βρετανικών και των ελληνικών ομάδων, καθώς και των διαφορετικών αντιστασιακών ομάδων (ΕΑΜ, ΕΔΕΣ) μεταξύ τους απέδωσε σε τεράστιο βαθμό.

Είναι επίσης αξιοσημείωτο πως η όλη επιχείρηση ολοκληρώθηκε χωρίς τον θάνατο κανενός από τις επιτιθέμενες δυνάμεις, ενώ μόνο τέσσερα άτομα τραυματίστηκαν. Δυστυχώς, όμως, σύντομα μετά την ανατίναξη της γέφυρας, σε αντίποινα, εκτελέστηκαν 16 Έλληνες όμηροι. Ο Μάγερς με τη σειρά του κατάφερε ύστερα από αρκετή προσπάθεια να επικοινωνήσει με τη SOE Καΐρου και να την ενημερώσει για την επιτυχία της προσπάθειας. Ζήτησε, επίσης, να ανακοινωθεί από τη SOE πως, περαιτέρω αντίποινα από τις δυνάμεις του Άξονα θα κρίνονταν ως εγκλήματα πολέμου μετά το τέλος του πολέμου. Κάτι τέτοιο βέβαια θεωρήθηκε κάπως ακραίο από τη πλευρά της SOE και έτσι δεν γνωρίζουμε εάν ποτέ πραγματοποιήθηκε τέτοια ανακοίνωση.

³⁶ D. Brewer, ό.π., σ. 134 - 138

³⁷ D. Brewer, ό.π., σ. 134 - 138

Όλοι οι συμμετέχοντες στην επιχείρηση του Γοργοπόταμου προτάθηκε να παρασημοφορηθούν, ύστερα από σχετική πρόταση του ταξίαρχου Μάγερς. Έτσι και έγινε. Συγκεκριμένα, με τον Στρατιωτικό Σταυρό παρασημοφορήθηκαν οι: Τομ Μπαρνς, Άρθουρ Έντμοντς, Ντένυς Χάμσον, μαζί και με τον Μιχαλάκη, ο οποίος με την ομάδα του είχε καταφέρει να νικήσει τους Ιταλούς στο νότιο τμήμα της γέφυρας. Με το βρετανικό παράσημο του Τάγματος Διακεκριμένης Υπηρεσίας τιμήθηκαν οι Μάγερς και Γούντχαους, ενώ, τέλος, με το παράσημο του Τάγματος της Βρετανικής Αυτοκρατορίας παρασημοφορήθηκαν οι Ζέρβας και Βελουχιώτης. Για την ακούραστη υποστήριξή του ο Νικόλαος Μπέης έλαβε τη διάκριση του Μέλους του Τάγματος της Βρετανικής Αυτοκρατορίας.³⁸

³⁸ D. Brewer, *ό.π.*, σ. 134 – 138

Γ' ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Γ1. Το δίκτυο διαφυγής στη Μέση Ανατολή

Ο Ρήγας Διον. Ρηγόπουλος ήταν επικεφαλής μιας ομάδας κατασκοπείας στην Ελλάδα την εποχή του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, λεγόμενης «Υπηρεσία 5 – 165». Σκοπός αυτής της υπηρεσίας ήταν επιχειρήσεις δολιοφθοράς σε βάρος των δυνάμεων του Άξονα, καθώς και αποστολή κρίσιμων πληροφοριών για τις ενέργειες και τις επιχειρήσεις των κατακτητών στους Συμμάχους μέσω ασυρμάτου. Δυστυχώς, η υπηρεσία αυτή δυσκολεύτηκε πολύ στη δράση της. Δύο βασικοί λόγοι για αυτό ήταν: ο φόβος των βασικών μελών αλλά και των υπόλοιπων ανθρώπων που τους βοηθούσαν με οποιοδήποτε τρόπο της σύλληψης ή χειρότερα από τους κατακτητές. Δεύτερος λόγος ήταν το ότι τα μέλη της υπηρεσίας βρίσκονταν υπό συνεχή παρακολούθηση και διερεύνηση και, έτσι, γινόταν συνεχώς όλο και δυσκολότερο να συνεχιστούν οι προσπάθειές τους χωρίς άμεσες συνέπειες.

Παράλληλα, η «Υπηρεσία 5 – 165», διέκοψε εντελώς τη λειτουργία της, καθώς πολλά από τα μέλη της έπαψαν να επιθυμούν οποιαδήποτε συμμετοχή στις ενέργειες δολιοφθοράς της, ενώ και η υποστήριξη προς την υπηρεσία αυτή έπαψε να υφίσταται, καθώς ένα από τα τυπογραφεία με το οποίο συνεργάζονταν τα μέλη της υπηρεσίας για τη συστηματική εκτύπωση προπαγανδιστικών φυλλαδίων και αφισών διέκοψε τη λειτουργία του μέσα στο χάος της κατοχής από τους Γερμανούς και τους συνεχείς και ενδελεχείς ελέγχους τους για συνεργάτες της Αντίστασης.³⁹

Ο ίδιος ο Ρηγόπουλος βλέποντας πως τα όρια άρχισαν να στενεύουν όλο και περισσότερο για αυτόν και πως οι άνθρωποι στους οποίους μπορούσε να βασιστεί για μυστικότητα και κάλυψη μειώνονταν με δραματικό ρυθμό, αποφάσισε πως έπρεπε να φύγει από την Ελλάδα. Για καλή του τύχη ανακάλυψε πως είχε δημιουργηθεί ένα δίκτυο φυγάδευσης από τους Βρετανούς για τους ανθρώπους που έπρεπε να δραπετεύσουν από τη χώρα στην οποία κατοικούσαν. Μετά από αρκετές προσπάθειες και αναμονή για ένα

³⁹ Ρ. Δ. Ρηγόπουλος, *Μυστικός Πόλεμος, Ελλάδα – Μέση Ανατολή 1940 – 1945, γύρω από το ιστορικό της υπηρεσίας 5 – 165*, Αθήνα χ.χ., σ. 207 – 211, 219 – 221

μεγάλο χρονικό διάστημα, κατάφερε να εξασφαλίσει ένα εισιτήριο για τη διαφυγή του στη Μέση Ανατολή.

Η φυγάδευση ορίστηκε τελικά για τις αρχές του Ιουλίου. Η αναχώρηση θα γινόταν με καΐκια στην ακτή της Εύβοιας, φτάνοντας στη Χίο, δίπλα από τη Τουρκία. Η Οργάνωση που είχε σχεδιάσει την όλη επιχείρηση ονομαζόταν «Βύρωνες» και είχαν βοηθήσει αρκετά άλλα άτομα πριν από τον Ρηγόπουλο να δραπετεύσουν. Ο Ρηγόπουλος κατάφερε να εξασφαλίσει τη θέση του στην ομάδα φυγάδευσης μέσω της κοπέλας του, η οποία του έκανε και τη πρόταση, αφού του γνωστοποίησε πως θα έπαιρνε τη θέση ενός άλλου ανθρώπου από την ομάδα, ο οποίος είχε αλλάξει γνώμη και δεν θα έφευγε τελικά.

Λίγο πριν την αποχώρησή του ο Ρηγόπουλος αποφάσισε, εσφαλμένα, καθώς φάνηκε, να κυκλοφορήσει επικίνδυνες ώρες στην Αθήνα για να πληροφορηθεί όσο μπορούσε για την εξέλιξη του πολέμου, καθώς και για τα βασικότερα προβλήματα που ταλάνιζαν τη χώρα την εποχή εκείνη. Δύο είναι τα βασικότερα που ανακάλυψε.

Το πρώτο είναι η, κατά τη γνώμη του παντελώς εσφαλμένη στάση που διατήρησαν οι Άγγλοι απέναντι στις ελληνικές κομμουνιστικές δυνάμεις και στην ενίσχυσή τους, πράγμα που θα έθετε τη χώρα σε κίνδυνο κατάκτησης από γειτονικές κομμουνιστικές χώρες. Λανθασμένη θεωρεί, επίσης, και τη συμβουλή των Βρετανικών μέσων επικοινωνίας της εποχής, τα οποία προσπαθούσαν να δημιουργήσουν ένα σχετικά φιλικό κλίμα προς τους Βούλγαρους, οι οποίοι είχαν επιφέρει τόσα πλήγματα στο ελληνικό κράτος.

Τέλος, οι συνεχείς και συνεχώς κλιμακούμενες συγκρούσεις ανάμεσα στις δύο αντιστασιακές ομάδες, το ΕΑΜ, με αρχηγό τον Βελουχιώτη και τον ΕΔΕΣ, με αρχηγό τον Ζέρβα, επισκίαζαν τη χώρα και προμήνυαν τη καταστροφική εσωτερική διαμάχη που θα ακολουθούσε και θα προκαλούσε τεράστιες υλικές αλλά και πνευματικές ζημιές σε όλο τον ελληνικό λαό, οι οποίες θα διαρκούσαν για τεράστιο χρονικό διάστημα. Ο ίδιος ο Ρηγόπουλος φαίνεται να πίστευε πως αυτή η καταστροφική πορεία προς τον εμφύλιο πόλεμο ήταν μια κατάσταση που επιθυμούσαν, αλλά και επεδίωκαν οι Άγγλοι με τη στάση που ακολουθούσαν σε διάφορες εσωτερικές καταστάσεις στις οποίες επενέβαιναν.⁴⁰

⁴⁰ Ρ. Δ. Ρηγόπουλος, *ό.π.*, σ. 207 – 211, 219 - 221

Το δεύτερο μεγάλο πρόβλημα, κατά τον Ρηγόπουλο, ήταν η ολοκληρωτική έλλειψη οικονομικής ενίσχυσης από τους Συμμάχους, των διαφόρων εθνικών απελευθερωτικών ομάδων που δρούσαν στο εσωτερικό του ελληνικού χώρου. Αναφέρονται χαρακτηριστικά οι: «Εθνική Δράση», «Ελληνικόν Αίμα», «Εθνικό Κομιτάτο», «ΠΕΑΝ» και «Ιερά Ταξιαρχία». Οι δυνάμεις αυτές, σύμφωνα με τα λεγόμενα του προαναφερθέντος, είχαν αναλάβει υπεράνθρωπη προσπάθεια για διάδοση προπαγάνδας κατά του Άξονα, στήριξη οικογενειών που δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν και γενικότερη προσπάθεια αντίστασης κατά του κατακτητή, με πενιχρά μέσα.

Παράλληλα, ομάδες όπως το ΕΑΜ, που κατά τη γνώμη του Ρηγόπουλου είχαν καταχραστεί όλη την οικονομική βοήθεια που είχαν λάβει από τους Βρετανούς, η οποία και ήταν μεγάλη, τη χρησιμοποιούσαν κυρίως για προσωπικούς λόγους. Συγκεκριμένα, για την ενίσχυση της επιρροής της ομάδας τους στη χώρα, καθώς και τη διάδοση του κομμουνισμού ως ιδεατού τρόπου διακυβέρνησης. Συνεπώς, φαίνεται πως η ενίσχυση των προαναφερθέντων και άλλων εθνικών ομάδων ήταν το άλλο μεγάλο πρόβλημα της εποχής που θα έπρεπε να διευθετηθεί.

Ύστερα από μερικές μέρες και μετά από ακατάπαυστη προσπάθεια αποφυγής των Γερμανών, ο Ρηγόπουλος, με τη βοήθεια γνωστών και φίλων μπόρεσε να παραμείνει ελεύθερος και να πληροφορηθεί πως η οριστική αποχώρηση από την Ελλάδα για την οποία προετοιμαζόταν θα γινόταν στις 29 Ιουλίου, σε καφενείο στη πλατεία Αγ. Θεοδώρων και Ευριπίδου. Ολοκληρώνοντας τις τελευταίες του προετοιμασίες και αποχαιρετώντας τα αγαπημένα του πρόσωπα, προετοιμάστηκε ψυχολογικά για την αποχώρησή του, γνωρίζοντας πως υπήρχε μεγάλη πιθανότητα να μην ξαναδεί ποτέ τα πρόσωπα αυτά. Με κάποιες τελευταίες εντολές στους συνεργάτες του στην «Υπηρεσία 5 – 165», για την επαναλειτουργία της υπηρεσίας σε περίπτωση κάποιας δραματικής αλλαγής στο σκηνικό του πολέμου και με ένα πολύ σύντομο αποχαιρετισμό με την οικογένειά του, κάτι που έγινε ξεκάθαρα για να μην αφήσει το συναίσθημα να τον κυριεύσει και τον λυγίσει τη κρίσιμη στιγμή, αποχώρησε προς το καφενείο.⁴¹

Έχοντας φτάσει στο καφενείο που είχε οριστεί ως ο τόπος συνάντησης για τα άτομα που επιθυμούσαν να φυγαδευτούν, ο Ρηγόπουλος ανέμενε ανησυχητικά τη στιγμή που θα αναχωρούσε. Ύστερα από το πέρας κάποιων ωρών, αυτός και ένας αριθμός

⁴¹ Ρ. Δ. Ρηγόπουλος, ό.π., σ. 207 – 211, 219 – 221

θαμώνων του μαγαζιού ξεκίνησαν για το λεωφορείο που είχε καθοριστεί να τους μεταφέρει. Στη περιοχή του Σταυρού, μετά την Αγία Παρασκευή συνάντησαν το πρώτο μπλόκο. Ήξεραν πως θα ακολουθούσε έλεγχος ταυτοτήτων. Ο έλεγχος πραγματοποιήθηκε από Ιταλό, κάτι που φαίνεται πως δεν τρόμαζε πολύ τον Ρηγόπουλο, σε αντίθεση με τους Γερμανούς. Μετά το Πικέρμι και τη Ραφήνα, λίγο πριν το Μαραθώνα το λεωφορείο σταμάτησε απότομα. Οι υπόλοιποι Έλληνες αντιλήφθηκαν τον λόγο αυτής της στάσης και αποχαιρέτησαν τους φυγάδες που αποβιβάζονταν. Περιπατώντας κάποια απόσταση, έφτασαν στη θάλασσα του Ευβοϊκού, όπου και τους περίμενε μια βάρκα με την οποία θα πέραναν στην Εύβοια. Φτάνοντας εκεί, ύστερα από περπάτημα αρκετών ωρών μέσα στη κάλυψη της νύχτας και με τον φόβο της σύλληψης ή ακόμη και θανάτωσης, έφτασαν επιτέλους στο καΐκι που θα τους μετέφερε στη Χίο. Μαζί τους επιβιβάστηκαν και κάποιο χωρικοί, οι οποίοι και αυτοί ήθελαν να φύγουν.

Φτάνοντας στη Τουρκία, ο Ρηγόπουλος και τα υπόλοιπα μέλη της αποστολής πέρασαν από λεπτομερή έλεγχο από τις τουρκικές αρχές. Για αρχή τους δόθηκε εντολή να μην κυκλοφορήσουν καθόλου έξω, καθώς απαγορευόταν. Παρ' όλα αυτά τους παρείχαν φαγητό, καθώς και διαμονή σε ξενοδοχείο. Ύστερα από συνεννόηση με το ελληνικό προξενείο, πληροφορήθηκαν πως σύντομα θα μπορούσαν να κυκλοφορήσουν ελεύθερα. Όλες αυτές οι πολυτέλειες και η ελευθερία όμως, πράγματα τα οποία δεν συναντούσε κανείς την εποχή εκείνη στην Ελλάδα, δεν τον έκαναν να ξεχνά τα προβλήματά του, καθώς και την επικινδυνότητα της κατάστασης στην οποία πλέον βρισκόταν.⁴² Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά και ο ίδιος ο Ρηγόπουλος:

«Και όμως αναπνέοντας τὸν ἐλεύθερο ἀέρα μέσα στὴν ὁμορφὴ αὐτὴ πόλῃ που διατηρούσε τὸν ἐλληνικὸ τῆς χαρακτήρα, δὲν ἔνιωσα καμιά πραγματικὴ χαρὰ, καμιά λύτρωση. Ἴσως νὰ ἦτανε τὰ δραματικὰ γεγονότα τοῦ τελευταίου καιροῦ ποὺ μὲ εἶχανε καταπονήσει, ἴσως ἢ σοβαρότητα τῆς ἀποστολῆς μου καὶ ὁ πόθος μου νὰ ἐπιστρέψω τὸ ταχύτερο νὰ κυριαρχοῦσαν στὴ σκέψη μου ἢ ἴσως ἢ τραγωδία ποὺ συνεχιζότανε στὴ σκλαβωμένη χώρα μας νὰ καταπίεζε κάθε ἀτομικὴ αἴσθησι ἐνθουσιασμοῦ.

Θυμᾶμαι πὼς ὅταν τὸ δεύτερο βράδυ καθόμουνα σ' ἓνα ἀπὸ τὰ καλύτερα κέντρα τῆς Σμύρνης καλεσμένος ἀπὸ ἓναν Τοῦρκο, φίλο ἀγαπητὸ ἀπὸ τὰ φοιτητικὰ μας χρόνια, ἀκούγοντας τὴν ὀρχήστρα καὶ δοκιμάζοντας ἓνα ἐξαίρετο μὲν φιλέ, δὲν αἰσθανόμουνα

⁴² Ρ. Δ. Ρηγόπουλος, *ό.π.*, σ. 225 - 228

καμιά άνεση και καμιά ικανοποίηση. Αντίθετα ή άφθονία και ή πολυτέλεια που με περιστοίχιζαν, έφερναν διαρκώς στο νοῦ μου τή δυστυχία που είχα αφήσει πίσω μου και μου δημιουργούσαν πραγματική κατάθλιψη.»⁴³

Πρώτο και κυριότερο μέλημα του Ρηγόπουλου ήταν να φτάσει στο Βρετανικό προξενείο της Σμύρνης. Εκεί, είχε λάβει οδηγίες από έναν Νίκο Μενεγάτο, να αναζητήσει έναν Βρετανό ταγματάρχη με το κωδικό όνομα «Χατζής». Ο κίνδυνος που διέτρεχε την εποχή εκείνη ήταν τεράστιος και η συμβουλή του Μενεγάτου να μη μιλήσει με κανέναν άλλον στο προξενείο ή αλλού για τις λεπτομέρειες της αποστολής φάνηκε ιδιαίτερα χρήσιμη για τη διατήρηση του μυστικού χαρακτήρα της υπόθεσης.

Φτάνοντας στο προξενείο ο Ρηγόπουλος συναντήθηκε με έναν Βρετανό ταγματάρχη υπεύθυνο των ελληνικών ζητημάτων, καθώς τη συγκεκριμένη στιγμή ο πρόξενος απουσίαζε. Αφού πραγματοποιήθηκαν οι απαραίτητες επιβεβαιώσεις ταυτότητας και πληροφοριών από πλευράς Ρηγόπουλου, καθώς και η ενημέρωση για τη κατάσταση στην Ελλάδα υπό τη κυριαρχία του Άξονα, ο Βρετανός ταγματάρχης τον πληροφόρησε πως το μέρος που θα τον έστελναν μέσω του δικτύου διαφυγής τους δεν θα ήταν η Κωνσταντινούπολη, όπως είχε πληροφορηθεί εκ των προτέρων ο Ρηγόπουλος, αλλά το Κάιρο, όπου και βρισκόταν η βάση των βρετανικών μυστικών υπηρεσιών τότε και απ' όπου διευθετούσαν τα ζητήματα στη κατεχόμενη Ελλάδα.

Τέλος, έμαθε πως αρχικά θα έφευγε την επόμενη μέρα για το Χαλέπι, στο οποίο θα έφτανε μετά από ταξίδι δύο ημερών. Εκεί, θα παρέμενε για περίπου ένα μήνα σε στρατόπεδο ειδικά διαμορφωμένο για τους Έλληνες που διέφευγαν από την Ελλάδα. Μετά τη πάροδο του ενός μήνα και με την αποστολή εκεί ειδικής εντολής, θα μεταφερόταν στο Κάιρο, ύστερα από ένα ακόμη ταξίδι τεσσάρων ημερών αυτή τη φορά.

Όπως, δυστυχώς, φάνηκε αργότερα ο Ρηγόπουλος είχε πέσει θύμα εξαπάτησης καθώς ο Βρετανός ταγματάρχης με τον οποίο είχε συνεννοηθεί στη Σμύρνη εκπροσωπούσε διαφορετικά συμφέροντα. Ο ίδιος είχε πληροφορήσει τον Ρηγόπουλο πως στη πραγματικότητα δεν υπήρχε κανένας Βρετανός με το κωδικό όνομα «Χατζής», ενώ στη πραγματικότητα και όπως συνειδητοποίησε αργότερα και ο ίδιος, ο Βρετανός «Χατζής»

⁴³ Ρ. Δ. Ρηγόπουλος, ό.π., σ. 228

βρισκόταν όντως στη Κωνσταντινούπολη και προσπαθούσε απεγνωσμένα να ενημερωθεί για τη κατάσταση των Ελλήνων που είχαν ξεκινήσει τη προσπάθεια διαφυγής τους.

Το ταξίδι προς τη Συρία αποδείχτηκε ιδιαίτερα κουραστικό, ενώ γίνεται αναφορά στην έλλειψη επικοινωνίας και φιλικών σχέσεων του Ρηγόπουλου με τους υπόλοιπους Έλληνες, κάτι που τον καθιστούσε σχεδόν εχθρικό στα μάτια των συντρόφων του. Φτάνοντας στο Χαλέπι, πραγματοποιήθηκε θερμή υποδοχή από Άγγλους αξιωματικούς, οι οποίοι τους οδήγησαν σε ομαδικά λουτρά και τους προσέφεραν βασικές προμήθειες όπως λίγο τσάι και φαγητό σε κονσέρβες.

Ο Ρηγόπουλος, με τη πρώτη ευκαιρία, πήγε να συναντήσει τον στρατοπεδάρχη για να τον ενημερώσει πως σύμφωνα με τα λεγόμενα του Βρετανού ταγματάρχη στη Σμύρνη, θα έπρεπε να έχει φτάσει ένα χαρτί εκεί με εντολή που θα εξασφάλιζε το άμεσο πέρασμα του Ρηγόπουλου στο Κάιρο. Η απάντηση που ήρθε από τα χείλη του στρατοπεδάρχη ήταν απότομη και άκρως επιθετική, καθώς τη κάθετη άρνηση της ύπαρξης ενός τέτοιου χαρτιού από τον Βρετανό, ακολούθησε ή βίαιη απομάκρυνση του σαστισμένου Ρηγόπουλου από το γραφείο του στρατοπεδάρχη.⁴⁴

Την επόμενη μέρα, προς μεγάλη έκπληξη του Ρηγόπουλου, κατέφθασε ένας Βρετανός αξιωματικός, ο οποίος με τη σειρά του ζήτησε συγγνώμη εκ μέρους του στρατοπεδάρχη για την απότομη συμπεριφορά του. Έσπευσε να τον δικαιολογήσει, αναφέροντας πως τη προηγούμενη ημέρα το χαρτί με την εντολή που ζητούσε ο Ρηγόπουλος δεν είχε ακόμη καταφτάσει εκεί. Πλέον, είχε γίνει παραλαβή του και ο ταλαιπωρημένος Έλληνας θα μπορούσε επιτέλους να ξεκινήσει το επόμενο βήμα του ταξιδιού του.

Μπαίνοντας, αυτή τη φορά, σε ένα πολυτελές διαμέρισμα της ταχείας μαζί με λίγους ακόμη Έλληνες και αρκετούς Βρετανούς αξιωματικούς, διέσχιζε τώρα την έρημο της Συρίας με επόμενο προορισμό τη Βηρυτό. Μέσα στο τρένο συζήτησε για μεγάλο χρονικό διάστημα με ένα νεαρό Βρετανό λοχία, ο οποίος, όντας φοιτητής στην Οξφόρδη είχε αναρίθμητες γνώσεις πάνω σε ποικίλα θέματα. Θέματα συζητήσεως, μεταξύ άλλων, αποτέλεσαν η μουσική, η τέχνη, καθώς και η ασχήμια του πολέμου σε παγκόσμια κλίμακα. Ο νεαρός έδειξε πως ήταν πλήρως ενημερωμένος, επίσης, και για τα ελληνικά ζητήματα.

⁴⁴ Ρ. Δ. Ρηγόπουλος, ό.π., σ. 225 - 241

Θαύμαζε την αποφασιστικότητα και την αντοχή του ελληνικού λαού κάτω από τον ζυγό των δυνάμεων του Άξονα.

Φτάνοντας στο λιμάνι της Βηρυτού, ο Ρηγόπουλος αισθάνθηκε την ανάγκη να επισκεφτεί τους Χόρς, τους γιους ενός ναυάρχου, ο οποίος πίσω στην Ελλάδα είχε βοηθήσει τον Ρηγόπουλο να κρυφτεί από τους Γερμανούς, φιλοξενώντας τον στο σπίτι του. Ο νεαρός Βρετανός που τον συνόδευε αρχικά πρόβαλε αντίρρηση στο συγκεκριμένο αίτημα, αλλά, έχοντας γνωριστεί τόσο καλά με τον Έλληνα και έχοντας σχηματίσει τις δικές του απόψεις για το ποιόν του χαρακτήρα του, αποφάσισε, σε πλήρη ανυπακοή των εντολών που είχε λάβει από τους ανωτέρους του, να αφήσει τον Ρηγόπουλο να μεταβεί στην ελληνική βάση της περιοχής και να ενημερωθεί για τη κατάσταση στην Ελλάδα. Μόνος όρος του νεαρού ήταν να μην καθυστερήσει στην επιστροφή του.⁴⁵

Φεύγοντας από εκεί, με τη συνάντηση με Έλληνες συντρόφους του στη βάση του αναπερώνουν το ηθικό, ο Ρηγόπουλος κατευθύνθηκε προς ένα κεντρικό κτίριο στο Κάιρο στο οποίο στεγαζόταν η Μ.Ο.4, βρετανική μυστική υπηρεσία. Εκεί, συναντήθηκε με έναν Βρετανό λοχαγό, ο οποίος, αφού τον οδήγησε στο γραφείο του και του ζήτησε να τον ενημερώσει πλήρως για όλες τις εξελίξεις στην Ελλάδα, καθώς και για τις επιχειρήσεις της «Υπηρεσίας 5 – 165», τον ενημέρωσε πως όποτε αισθανόταν έτοιμος θα μπορούσε να μεταφερθεί με συνοδεία σε μια βίλλα σε μυστική τοποθεσία όπου και θα διέμενε. Ο Ρηγόπουλος είχε αρχίσει να αισθάνεται όλο και περισσότερο πως δεν ήταν τόσο τιμώμενος εκεί, όσο κρατούμενος και το πως θα εξελισσόταν η κατάσταση αυτή και το τι θα σήμαινε για τη ζωή του εξαρτιόταν από τις πληροφορίες που θα έδινε στους Βρετανούς που θα τον φιλοξενούσαν. Όταν το αμάξι που τον μετέφερε σταμάτησε έξω από τη βίλλα, έσπευσαν να τον υποδεχτούν ένας Βρετανός με πολιτικά και ένας Έλληνας με στολή σμηνίτη. Τον ξενάγησαν στον χώρο που, στα μάτια ενός ανθρώπου ο οποίος τον τελευταίο καιρό είχε συνηθίσει να διαμένει σε μικρά δωμάτια φοβούμενος συνεχώς για τη ζωή του του φάνηκε σαν παλάτι. Αφού πλύθηκε και έφαγε, πολυτέλειες που κόντευε να ξεχάσει, όντας διαρκώς κυνηγημένος, οδηγήθηκε στο γραφείο του Βρετανού που τον φιλοξενούσε.

Η επόμενη μέρα ξεκίνησε με την εξέταση του Ρηγόπουλου από έναν άλλο Βρετανό, ο οποίος επιθυμούσε να πληροφορηθεί για την «Υπηρεσία 5 – 165» και για τη δράση της στην Ελλάδα. Ύστερα από πολύωρη αναφορά ο Βρετανός γνώριζε σχεδόν τα

⁴⁵ Ρ. Δ. Ρηγόπουλος, ό.π., σ. 225 - 241

πάντα για την υπηρεσία αυτή. Όταν έφτασε, όμως, η ώρα να γίνει αναφορά και στα ονόματα των συνεργατών του ο Ρηγόπουλος αρνήθηκε καθέτως. Φοβούμενος μήπως η γερμανική κατασκοπεία είχε τη δυνατότητα να φτάσει μέχρι τα βρετανικά αρχεία του Καίρου και μην θέλοντας να βάλει σε περαιτέρω κίνδυνο τις ζωές των συντρόφων του πίσω στην Ελλάδα, αποφάσισε να διατηρήσει τον κώδικα σιωπής που είχαν δημιουργήσει με τους υπόλοιπους Έλληνες κατασκόπους στην υπηρεσία για τέτοιες περιπτώσεις.

Ακολούθησε και δεύτερη εξέταση, αυτή τη φορά, όμως, πολύ πιο αυστηρή, σε μορφή ανάκρισης. Ο Βρετανός που την είχε αναλάβει ήταν άψογα καταρτισμένος στα θέματα που αφορούσαν τη συζήτηση και έδειχνε πως παρά τις ζωηρές συγκρούσεις που πρόκυπταν που και που μεταξύ τους, μπορούσε να διατηρεί τη ψυχραιμία του και να μην χάνει το συλλογισμό του. Οι απαντήσεις που δόθηκαν από τον Ρηγόπουλο ήταν οι αναμενόμενες, όταν όμως η συζήτηση έφτασε στον οικονομικό τομέα, η συζήτηση πήρε πολύ πιο σοβαρή τροπή. Συγκεκριμένα, ο Βρετανός ρώτησε τον Ρηγόπουλο ποιο ήταν το ακριβές χρηματικό ποσό το οποίο λάμβανε αυτός και η ομάδα του για τη συνέχιση των κατασκοπευτικών τους υπηρεσιών στην Ελλάδα. Όταν εκείνος ανέφερε πως, από θέμα συνείδησης, δεν είχε λάβει ποτέ οικονομική βοήθεια από ξένους, ο Βρετανός ξαφνιασμένος υπέθεσε πως χωρίς οικονομική βοήθεια η ομάδα αυτή δεν θα πρέπει να αποτελούσε αξιόλογο σύμμαχο. Σε εκείνο το σημείο η υποψία του Ρηγόπουλου πως είχε πέσει στα χέρια διαφορετικών βρετανικών μυστικών δυνάμεων και όχι των «δικών τους» άρχισαν να γίνονται σιγουριά. Συνειδητοποίησε πως υπήρχαν τουλάχιστον δύο αντιμαχόμενες βρετανικές υπηρεσίες την εποχή εκείνη, με τη καθεμία να προσπαθεί να προωθήσει τη δική της ατζέντα.⁴⁶

Το επόμενο βράδυ καθώς ο Ρηγόπουλος σκεφτόταν για τη κατάσταση στη πατρίδα του και το αν θα κατάφερνε ποτέ να επιστρέψει εκεί, άκουσε από τα βόρεια ένα τρένο που κατευθυνόταν προς νότο. Χρησιμοποιώντας έναν χάρτη που είχε αγοράσει από την Αίγυπτο στον δρόμο του, υπολόγισε με ένα έξυπνο τρικ την ακριβή θέση του. Προηγουμένως, καθώς μεταφερόταν στη βίλλα μέσα στο αμάξι των Άγγλων, του οποίου τα παράθυρα ήταν ερμητικά καλυμμένα για λόγους ασφάλειας, ο Ρηγόπουλος ως πραγματικός κατάσκοπος χρησιμοποιώντας το ρολόι του και πραγματοποιώντας μια εκτίμηση της ταχύτητας με την οποία κινούνταν το αμάξι, έφτασε στο συμπέρασμα πως η

⁴⁶ Ρ. Δ. Ρηγόπουλος, ό.π., σ. 225 - 241

όλη διαδρομή από την αρχή έως το τέλος είχε διαρκέσει 30 λεπτά. Τώρα, παρατηρώντας όλες τις σιδηροδρομικές γραμμές που ξεκινούσαν από το Κάιρο, μέτρησε πάνω στον χάρτη τα 30 λεπτά απόστασης που είχε προηγουμένως υπολογίσει και με ιδιοφυή τρόπο κατέληξε στο συμπέρασμα πως βρισκόταν στις Πυραμίδες της Γκίζας.

Το πρωί που ακολούθησε ο Βρετανός που ήταν υπεύθυνος για τη φιλοξενία του Ρηγόπουλος στη βίλλα τον ενημέρωσε πως πλέον θα μπορούσε να φύγει και να κυκλοφορεί ελεύθερος. Αρχικά, όμως, θα έπρεπε να μεταφερθεί πίσω στα γραφεία των Βρετανικών μυστικών υπηρεσιών απ' όπου και είχαν ξεκινήσει. Ακολούθησε μια σύντομη ξενάγηση, του Έλληνα από τον Βρετανό λοχαγό που τον συνόδευε στο αμάξι για την επιστροφή, στο Κάιρο και στις γύρω περιοχές του. Ο Ρηγόπουλος, έχοντας φτάσει πλέον στο ζενίθ της ψυχραιμίας του και θεωρώντας πως δεν υπήρχε λόγος να συνεχίζει να προσποιείται πως δεν γνωρίζει τίποτα για τη περιοχή της βίλλας, που τον κρατούσαν αποκάλυψε στον λοχαγό με ιδιαίτερη χαιρεκακία πως γνώριζε ότι η βίλλα βρισκόταν στη περιοχή των Πυραμίδων της Γκίζας.⁴⁷

Αφού του ζητήθηκε από τον Βρετανό λοχαγό να διατηρήσει αυτή τη πληροφορία κρυφή από όλους, καθώς αποτελούσε στρατιωτικό απόρρητο, έφτασε στα γραφεία της Εμ Ο Φορ (Μ.Ο.4). Εκεί, το αίτημά του για ανεφοδιασμό με έναν καινούργιο ασύρματο και επιστροφή του στην Ελλάδα για συνέχιση των προσπαθειών του μέσω της «υπηρεσίας 5 – 165» απορρίφθηκε από τους αρμόδιους. Η δικαιολογία ήταν πως μια πιθανή επανενεργοποίηση της υπηρεσίας αυτής, που πλέον βρισκόταν υπό αυστηρή παρακολούθηση όπως και τα μέλη τα οποία την αποτελούσαν, θα ήταν πολύ επικίνδυνη και θα μπορούσε να οδηγήσει στην αποκάλυψη ευαίσθητων πληροφοριών από τους Γερμανούς σε περίπτωση σύλληψης, ή, ακόμη και θανάτου. Η είδηση αυτή έκανε τον Ρηγόπουλο να σιγουρευτεί πως, όπως είχε υποψιαστεί από νωρίτερα, η βρετανική αυτή υπηρεσία που τον κρατούσε δεν ήταν αυτή με την οποία έπρεπε να συνεργαστεί. Ο λόγος, συγκεκριμένα, είναι πως οποιοσδήποτε κίνδυνος και να πρόκυπτε, θα αφορούσε καθαρά και μόνο την υπηρεσία και τα μέλη της στην Ελλάδα. Όσον αφορά τους ξένους συμμάχους, μόνο κερδισμένοι θα έβγαιναν από την υπόθεση αυτή, όση και να ήταν η διάρκειά της.

Συνεχίζοντας να αναφέρουν πρόσθετες δικαιολογίες, όπως την επικινδυνότητα της επιστροφής του Ρηγόπουλου στην Ελλάδα, καθώς πλέον ήταν καταζητούμενος από τις

⁴⁷ Ρ. Δ. Ρηγόπουλος, ό.π. σ. 225 - 241

γερμανικές αρχές, προσπάθησαν να τον πείσουν πως η επιστροφή στη πατρίδα του που τόσο ποθούσε δεν θα ερχόταν σύντομα. Με τη σειρά του, ο Ρηγόπουλος, προσπαθώντας να τους κερδίσει με το μέρος του, ανέφερε πως οποιοσδήποτε κίνδυνος για αυτόν στην Ελλάδα ήταν κάτι το οποίο είχε ήδη υπολογίσει και περίμενε, καθώς και ότι κάτι τέτοιο ήταν καθαρά προσωπική του υπόθεση και δεν τους αφορούσε καθόλου. Δυστυχώς, η άρνησή τους ήταν κάθετη και επανειλημμένη, αναφέροντας συνεχώς πως αυτός ήταν ο εγκεκριμένος τρόπος λειτουργίας της μυστικής αυτής υπηρεσίας και πως οτιδήποτε άλλο δεν θα γινόταν αποδεκτό από τις αρμόδιες αρχές.

Στη συνέχεια, ο ταλαιπωρημένος Έλληνας οδηγήθηκε σε μια ελληνική υπηρεσία πληροφοριών, όπου εκεί του δόθηκαν λίγα χρήματα, μια κάρτα διαμονής σε ξενοδοχείο, κάποια βασικά είδη στρατιωτικού ρουχισμού και η διεύθυνση ενός ράπτη, όπου θα μπορούσε να φτιάξει μια στολή.

Έτσι, μέσα από τόσες δυσκολίες και κακουχίες, είχε ολοκληρωθεί η άφιξη του Ρηγόπουλου στη Μέση Ανατολή. Ο ίδιος, αισθανόταν αποφασισμένος να ανακαλύψει ποια ακριβώς ήταν η βρετανική μυστική υπηρεσία που τον είχε υποδεχτεί και ποια συμφέροντα εξυπηρετούσαν με το να τον κρατούν εκεί, για το δικό του καλό, όπως φαίνεται να υποστήριζαν. Του είχε γίνει φανερό πλέον πως θα έπρεπε να απομακρυνθεί από τη συγκεκριμένη βρετανική μυστική υπηρεσία όσο το δυνατόν το γρηγορότερο. Ευτυχώς για αυτόν, πλέον ήταν ελεύθερος να κινηθεί όπου επιθυμούσε.⁴⁸

Πρώτο και σημαντικότερο βήμα για τον πλέον ελεύθερο Ρηγόπουλο ήταν να βρει και να επικοινωνήσει με τον Έλληνα πρωθυπουργό Εμ. Τσουδερό, που βρισκόταν προσωρινά στο Ζάμαλεκ, στα μέσα του Νείλου. Εκεί θα μπορούσε να μιλήσει σε ένα φιλικό πρόσωπο με ιδιαίτερο κύρος και, αφού θα τον ενημέρωνε για τη κατάσταση στην οποία βρισκόταν και τη διαχείριση που αντιμετώπισε στα χέρια αυτής της βρετανικής μυστικής υπηρεσίας, θα μάθαινε ίσως ποιοι ακριβώς βρίσκονταν πίσω από αυτή την υπόθεση. Επιπλέον, μιλώντας με τον πρωθυπουργό, θα είχε επίσης τη δυνατότητα να του αναφέρει το σημαντικότερο πρόβλημα της έλλειψης χρηματοδότησης των εθνικών ομάδων που πάσχιζαν να επιβιώσουν με πενιχρά οικονομικά μέσα, καθώς και τη συνεχόμενη και απειλητική, κατά τα λεγόμενά του, επέκταση και αποδοχή του κομμουνισμού ως τρόπου διακυβέρνησης στο εσωτερικό της χώρας.

⁴⁸ Ρ. Δ. Ρηγόπουλος, *ό.π.*, σ. 225 - 241

Ο νεαρός, τότε, Έλληνας έγινε αμέσως δεκτός στο γραφείο του πρωθυπουργού, όπου και συζήτησαν για αρκετές ώρες για μια πληθώρα θεμάτων. Αφού ο Ρηγόπουλος του ανέφερε αναλυτικά τη σοβαρότητα της κατάστασης στην Ελλάδα, τη συνεχή ενδυνάμωση του ΕΑΜ και της αριστεράς γενικότερα στη χώρα, καθώς και την έλλειψη παροχής βοήθειας στις εθνικές ομάδες που ήθελαν πραγματικά να συνεισφέρουν στην απελευθέρωση της χώρας, έφτασε και στο ζήτημα που τον είχε ταλανίσει τον τελευταίο καιρό. Συγκεκριμένα, τη βρετανική μυστική υπηρεσία και τα συμφέροντα που εξυπηρετούσαν, καθώς και τη συνεχή άρνηση από πλευράς τους να τον αφήσουν να επιστρέψει στην Ελλάδα για συνέχιση του αγώνα με τη βοήθεια της υπηρεσίας του.

Ο Τσουδερός, με τη σειρά του, τον ενημέρωσε πως, όσον αφορά τα βρετανικά ζητήματα ο ίδιος και η κυβέρνησή του ήταν εντελώς αδύναμοι απέναντί τους. Τον διαβεβαίωσε πως, είχαν πραγματοποιηθεί ήδη αναρίθμητες προσπάθειες για επικοινωνία και διευθέτηση των προαναφερθέντων ζητημάτων, χωρίς όμως, καμία επιτυχία. Ζήτησε, όμως, από τον Ρηγόπουλο να γράψει σε ένα υπόμνημα όσα ακριβώς του είχε αναφέρει προηγουμένως για τη κατάσταση στην Ελλάδα, καθώς και για τις δυσχέρειες που είχε αντιμετωπίσει όσον καιρό βρισκόταν στη Μέση Ανατολή. Ήταν βέβαιος, πως, τα ακριβή λόγια ενός Έλληνα αγωνιστή που τα είχε βιώσει όλα αυτά προσωπικά θα έφεραν μεγάλο βάρος και σίγουρα θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν υπέρ της υποστήριξης των θέσεων της Ελλάδας σε μια μελλοντική συζήτηση με τους Βρετανούς.

Μετά το πέρας δύο ημερών ο Ρηγόπουλος έγινε και πάλι δεκτός στο γραφείο του πρωθυπουργού, όπου και του παρέδωσε το υπόμνημα που είχε ετοιμάσει με μια συνοπτική σχετικά περιγραφή των όσων είχαν συζητήσει προηγουμένως. Αποφασίστηκε, ύστερα πως για ένα μήνα ο Ρηγόπουλος θα βρισκόταν στην υπηρεσία του πρωθυπουργού, βοηθώντας τον στη διαχείριση κρίσιμων θεμάτων. Προς μεγάλη απογοήτευση του νεαρού Έλληνα, το αίτημά του για επιστροφή στη πατρίδα του δεν μπόρεσε να γίνει αποδεκτό ούτε με τη διαμεσολάβηση του πρωθυπουργού, ο οποίος φάνηκε πως, παρά τις συνεχείς προσπάθειές του, φοβόταν μήπως έρθει σε ρήξη με τους Άγγλους.⁴⁹

Κάτι ακόμα που γνωστοποιεί ο Ρηγόπουλος, είναι ότι, κατά την άποψή του, ο λόγος για τον οποίο οι Άγγλοι προωθούσαν μια ευνοϊκή πολιτική υπέρ των κομμουνιστικών ομάδων στην Ελλάδα ήταν πως σκόπευαν να χρησιμοποιήσουν τη

⁴⁹ Ρ. Δ. Ρηγόπουλος, *ό.π.*, σ. 242 - 251

συνεχώς αυξανόμενη δύναμη αυτών των ομάδων, καθώς και των κατασκοπευτικών δικτύων που διατηρούσαν σε γειτονικές χώρες εναντίον των δυνάμεων του Άξονα. Ήταν επίσης φανερό πως, την εποχή εκείνη, πολλά μέλη της κυβερνήσεως αποσκοπούσαν και αυτά με τη σειρά τους, σε μια ενδυνάμωση του κομμουνιστικού καθεστώτος τόσο στο εσωτερικό της χώρας, όσο και σε παγκόσμια κλίμακα, για την εξυπηρέτηση προσωπικών τους συμφερόντων.

Προχωρώντας στο ζήτημα της κατάστασης του ελληνικού Στρατού στη Μέση Ανατολή, γνωστοποιείται πως την εποχή εκείνη υπήρχε μεγάλη έλλειψη οργάνωσης, κάτι που οφειλόταν κυρίως στο ότι στις 26 Φεβρουαρίου 1943 δύο ελληνικές ταξιαρχίες, ύστερα από παράτρυνση κομμουνιστικών ομάδων, οδηγήθηκαν σε αποστασία. Μία από αυτές ήταν η 1^η ταξιαρχία, η οποία είχε γίνει γνωστή για τις προσπάθειές τις στη μάχη του Ελ – Αλαμείν. Αυτό οδήγησε στη παραίτηση του τότε αντιπροέδρου της κυβέρνησης Παναγιώτη Κανελλόπουλου, χάρη και στον οποίο ιδρύθηκε ο Ιερός Λόχος με τη χρήση της 1^{ης} Ταξιαρχίας. Μεγάλος αριθμός υψηλόβαθμων αξιωματικών είχε απομακρυνθεί και στη θέση τους είχαν γίνει αποδεκτοί αξιωματικοί που εξυπηρετούσαν τα συμφέροντα των στασιαστών. Η παντελής έλλειψη σεβασμού των στρατιωτών προς τους αξιωματικούς ήταν ολοφάνερη, ως άμεσο αποτέλεσμα της ανωτέρω κατάστασης. Μοναδική εξαίρεση της δυσλειτουργίας αυτής του ελληνικού Στρατού αποτελούσε ο Ιερός Λόχος, μια επίλεκτη ομάδα που είχε δημιουργήσει ο Χριστόδουλος Τσιγάντες. Τα μέλη της είχαν εκπαιδευτεί στη Παλαιστίνη, σε συνθήκες όμοιες με αυτές των κομάντος.⁵⁰

Βλέποντας τη συνεχώς αυξανόμενη απελπισία στο πρόσωπο του πρωθυπουργού, καθώς και την αδυναμία για οποιαδήποτε ενέργεια που θα ήταν αντίθετη με τα βρετανικά συμφέροντα, ο Ρηγόπουλος αντιλήφθηκε πως η κατάσταση αυτή θα μπορούσε να διορθωθεί με έναν έξυπνο απρόσμενο τρόπο. Προς μεγάλη έκπληξη του πρωθυπουργού, το σχέδιο του Ρηγόπουλου ήταν να σταματήσουν την αύξηση των στασιαστικών επεισοδίων, με παράτρυνση των κομμουνιστών και, αντιθέτως, η δημιουργία εθνικοαπελευθερωτικού και ετοιμοπόλεμου κλίματος στον ελληνικό στρατό αλλά και στο εσωτερικό της χώρας γενικότερα. Κάτι τέτοιο υποστήριξε πως θα μπορούσε να γίνει με τη χρήση των κατασκοπευτικών δικτύων που υπήρχαν ήδη και χρησιμοποιούνταν την εποχή

⁵⁰ Ρ. Δ. Ρηγόπουλος, *ό.π.*, σ. 242 - 251

εκείνη από τους Άγγλους για την επικοινωνία με τις ομάδες που εξυπηρετούσαν τα συμφέροντά τους.

Ο ίδιος ο Πρωθυπουργός, ξαφνιασμένος από το μέγεθος και τη λεπτομέρεια του σχεδίου αυτού, δεχόμενος να το υποστηρίξει, αποφάσισε να θέσει υπό τις διαταγές του νεαρού Έλληνα, που θα λειτουργούσε ως αρχηγός της προσπάθειας αυτής, έναν σεβαστό αριθμό αξιωματικών που ήταν ακόμη έμπιστοι. Με το σχέδιο έτοιμο να τεθεί σε πλήρη εφαρμογή, η μόνη απαίτηση που πλέον είχε ο Ρηγόπουλος από τον πρωθυπουργό ήταν πως, για να μπορεί να δράσει με απόλυτη ελευθερία στις γύρω περιοχές και να μπορεί να επιβλέπει όλες τις κατασκοπευτικές ενέργειες θα έπρεπε να έχει μαζί του ένα σημείωμα στο οποίο θα αναγραφόταν πως ο ίδιος βρισκόταν στην υπηρεσία του πρωθυπουργού και πως δρούσε σύμφωνα με τις διαταγές του.

Η άρνηση του πρωθυπουργού στο αίτημα αυτό δεν άργησε να έρθει. Η δικαιολογία του Τσουδερού ήταν πως, σε πιθανή περίπτωση σύλληψης του Ρηγόπουλου, μιας και ο ίδιος βρισκόταν υπό έντονη παρακολούθηση την εποχή εκείνη από τις βρετανικές μυστικές υπηρεσίες, θα γινόταν φανερό πως ο Έλληνας Πρωθυπουργός συνωμοτεί ενάντια στις Συμμαχικές δυνάμεις, κάτι το οποίο ο Πρωθυπουργός δεν ήθελε να ρισκοκινδυνεύσει για κανένα λόγο. Αποτέλεσμα αυτής της άρνησης ήταν να ψυχρανθούν αρχικά οι σχέσεις ανάμεσα στους δύο άνδρες. Η οριστική, όμως, σύγκρουση επήλθε όταν, μετά από μια ακόμη ανεπιτυχή συζήτηση με τους Άγγλους, ο Πρωθυπουργός ενημέρωσε τον νεαρό Ρηγόπουλο πως ακόμα και με τη χρήση του υπομνήματος που ο ίδιος είχε προετοιμάσει νωρίτερα, δεν κατάφερε να τους πείσει να αναθεωρήσουν την τακτική που ακολουθούσαν για τα εσωτερικά ζητήματα της Ελλάδος, και για την παροχή βοήθειας σε συγκεκριμένες αντιστασιακές ομάδες.⁵¹

Θεωρώντας πως όλες οι επιλογές ήταν εξαντλημένες, ο Πρωθυπουργός δέχτηκε μια απρόσμενη συμβουλή από τον Ρηγόπουλο, η οποία κατά τη γνώμη του, ήταν το κλειδί για την επιβολή των προτάσεών τους στους Άγγλους. Η συμβουλή αυτή αφορούσε τη παραίτηση της κυβερνήσεως, κάτι το οποίο ο Τσουδερός απέρριψε αμέσως πιστεύοντας πως ήταν καθήκον του να παραμείνει στην εξουσία και να συνεχίσει τη προσπάθεια συνεννόησης με τους Άγγλους. Η απάντηση του εξοργισμένου Ρηγόπουλου ήταν πως με την απλή παραμονή του ως πρωθυπουργού και χωρίς την ουσιαστική του συνεισφορά σε

⁵¹ P. Δ. Ρηγόπουλος, ό.π., σ. 242 - 251

κάποιο από τα κρίσιμα ζητήματα, η κυβέρνηση απλώς θα συνέχιζε να φυτοζωεί. Αντιθέτως, μια παραίτηση θα επέφερε ένα από δύο πιθανά και εξίσου ωφέλιμα για τη χώρα αποτελέσματα.

Το πρώτο ήταν πως, οι Άγγλοι, μην θέλοντας να είναι οι υπαίτιοι της διάλυσης της ελληνικής κυβερνήσεως και της ακόλουθης δυσκολίας εύρεσης κάποιου αρμόδιου προσώπου για συνεννόηση, θα έκαναν πίσω και θα αναθεωρούσαν τις πολιτικές τους τακτικές. Εναλλακτικά, το δεύτερο πιθανό αποτέλεσμα ήταν πως, ακόμα και αν ο Έλληνας Πρωθυπουργός έφτανε στη παραίτησή του, οι Άγγλοι αναγκαστικά θα ζητούσαν τον σχηματισμό μιας νέας ελληνικής κυβέρνησης. Κάτι τέτοιο, όμως, θα έδινε το δικαίωμα στον Τσουδερό να εμφανιστεί στο επόμενο Συνέδριο της Ειρήνης και να ζητήσει από τους «μοναδικούς ύπευθύνους» αποκατάσταση των ζημιών, κάτι που θα τον έκανε να βγει από την υπόθεση αυτή προσωπικά κερδισμένο.⁵²

Θεωρώντας τη συμβουλή αυτή ως απολύτως απαράδεκτη, ο Τσουδερός, κτυπώντας το χέρι του στο γραφείο, ενημέρωσε τον Ρηγόπουλο πως ο λόγος που ο νεαρός Έλληνας βρισκόταν εκεί ήταν για να παρέχει πληροφορίες σχετικά με τις στρατιωτικές και κατασκοπευτικές επιχειρήσεις και όχι για να δίνει οδηγίες διακυβέρνησης της χώρας. Ο ίδιος ο Ρηγόπουλος με τη σειρά του, βλέποντας πως όλες οι επιλογές του είχαν εξαντληθεί και αντιλαμβανόμενος πως δεν υπήρχε κάτι άλλο στο οποίο θα μπορούσε να συνεισφέρει στο πόστο του εκεί, ανακοίνωσε τη παραίτησή του στον πρωθυπουργό και, αφού του ζήτησε συγγνώμη για τη μη πρόεσσα συμπεριφορά του, τον παρακάλεσε να εγκρίνει τη κατάταξή του στο σώμα του Ιερού Λόχου. Εκεί πίστευε πως ανήκε πραγματικά, καθώς ήταν η μόνη ελπίδα του να συνεχίσει τον αγώνα του υπέρ της πατρίδας, κάτι που πίστευε πως ήταν το καθήκον κάθε εν ενεργεία αξιωματικού. Ο Τσουδερός, αφού προσπάθησε αρχικά να τον κάνει να αλλάξει γνώμη και προσπαθώντας να τον πείσει πως η συνεισφορά του στα εθνικά ζητήματα θα μπορούσε να είναι πολύ σημαντική εάν εξακολουθούσε να εργάζεται εκεί, ενέδωσε και αφού τον αποχαιρέτησε με μια πατρική στοργή, του ενέκρινε την ένταξη που επιθυμούσε.

Ο Ρηγόπουλος αισθανόταν μια πλήρη απογοήτευση. Το ταξίδι του αυτό, που είχε διαρκέσει τόσο καιρό και για το οποίο είχε διακινδυνεύσει τη ζωή του παραπάνω από μία φορές είχε φτάσει σε ένα απρόσμενο αδιέξοδο. Τα δύο σημαντικότερα ζητήματα, τα οποία

⁵² Ρ. Δ. Ρηγόπουλος, *ό.π.*, σ. 242 - 251

ήλπριζε πως θα μπορούσε να διευθετήσει με τη βοήθεια των Συμμάχων αλλά και του ίδιου του πρωθυπουργού έμειναν ακόμη άλυτα. Δεν φαινόταν πως σύντομα θα κατάφερνε να επιστρέψει στη πατρίδα του και, εκεί, να συνεχίσει το ζωτικής σημασίας κατασκοπευτικό έργο του με τη βοήθεια της «Υπηρεσίας 5 – 165». Ούτε, όμως, είχε επιτύχει στο να καταφέρει να ενημερώσει τους Συμμάχους για το πρόβλημα της στήριξης των εθνικών ομάδων στην Ελλάδα, οι οποίες χρειάζονταν άμεση βοήθεια, καθώς και στο να τους πείσει να σταματήσουν να παρέχουν ενίσχυση στις κομμουνιστικές ομάδες. Όλα έδειχναν πως θα παρέμενε στη Μέση Ανατολή για μεγάλο ακόμη χρονικό διάστημα και πως όλα αυτά για τα οποία είχε αγωνιστεί τόσο σκληρά στην Ελλάδα, καθώς και η ίδια η «Υπηρεσία 5 – 165», η οποία παρέμενε ανενεργή, θα καταστρέφονταν χωρίς τη παρουσία του ίδιου εκεί.⁵³

Γ2. Η ελληνική παρουσία στη Μέση Ανατολή

Τον Δεκέμβριο του 1940, όταν ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος βρισκόταν ακόμη στα αρχικά του στάδια, αποφασίστηκε από τη κυβέρνηση Μεταξά πως θα ήταν απαραίτητη η δημιουργία ελληνικού Στρατού στη Μέση Ανατολή. Το έμπυχο υλικό που θα την απάρτιζε θα ήταν ο μεγάλος αριθμός των Ελλήνων που ήδη κατοικούσε εκεί. Ήταν απαραίτητο να υπάρχει εκεί δυνατή ελληνική παρουσία, η οποία θα μπορούσε να υποστηρίξει τις διάφορες επιχειρήσεις των Συμμάχων στην περιοχή σε περίπτωση ανάγκης, αλλά και σε πιθανή κατάσταση κινδύνου στην Ελλάδα θα μπορούσαν να μεταφερθούν εκεί ως ενισχύσεις. Το όνομα που πήρε η στρατιωτική αυτή δύναμη στη Μέση Ανατολή ονομάστηκε «Φάλαγξ Έλλήνων Αιγύπτου» και ο τελικός ρόλος της ομάδας αυτής θα αποφασιζόταν με βάση την έκβαση του πολέμου.

Οι ελληνικές δυνάμεις εκεί, μαζί με τον εξόριστο αργότερα πρωθυπουργό Τσουδερό διαμήνυαν πως εκεί θα μπορούσαν να διασφαλίσουν τα εξωτερικά συμφέροντα της χώρας και, πως όταν ερχόταν επιτέλους ο καιρός θα επέστρεφαν θριαμβευτικά πίσω στην Ελλάδα για να την απελευθερώσουν από τις κατακτητικές δυνάμεις του Άξονα.

Τα προαναφερθέντα στοιχεία αποτελούσαν εκτιμήσεις που είχε πραγματοποιήσει την εποχή εκείνη η ελληνική κυβέρνηση. Όσον αφορά τη χρησιμότητα ύπαρξης μιας ισχυρής ελληνικής παρουσίας στην εκεί περιοχή, η απόφαση ήταν σίγουρα σωστή.

⁵³ Ρ. Δ. Ρηγόπουλος, ό.π., σ. 242 - 251

Βλέποντας όμως από αντικειμενική οπτική γωνία την εξέλιξη των γεγονότων, καταλαβαίνουμε πως τα υπόλοιπα οράματα και ελπίδες που είχαν δημιουργηθεί και ανακοινωθεί από τις αρμόδιες ελληνικές αρχές παρέμειναν ανεκπλήρωτα.

Πρώτο βήμα για την ολοκλήρωση αυτού του σχεδίου ήταν η παραχώρηση αντίστοιχης άδειας που θα επέτρεπε μια τέτοια επιχείρηση από τις κυβερνήσεις της Μ. Βρετανίας, καθώς και της Αιγύπτου. Κάτι τέτοιο δεν αποδείχτηκε ιδιαίτερα δύσκολο να επιτευχθεί. Αρχικά, στάλθηκε εκεί ένας συνταγματάρχης Ιππικού, με το όνομα Οικονομόπουλος Χαράλαμπος, ο οποίος θα αναλάμβανε να δημιουργήσει επαφές με τη βρετανική και αιγυπτιακή κυβέρνηση, καθώς και να διατηρεί διπλωματικές σχέσεις με την Ελλάδα. Οι προετοιμασίες αυτές διήρκεσαν σχεδόν δύο μήνες.⁵⁴

Λίγο καιρό αργότερα, η αποστολή ήταν έτοιμη για αναχώρηση. Η ομάδα αποτελούνταν από δεκαοχτώ συνολικά άνδρες. Τρεις αξιωματικούς που προέρχονταν από τη σχολή Ευέλπιδων και δεκαπέντε έφεδρους. Αξίζει να σημειωθεί ότι, οι στρατιώτες αυτοί, νέοι και δυναμικοί καθώς ήταν, ανυπομονούσαν να αποσταλούν στη Μέση Ανατολή και, καθώς έβλεπαν πως η διαταγή αναχώρησης καθυστερούσε όλο και περισσότερο να έρθει από τις ελληνικές αρχές, ανέλαβαν τα καθήκοντα εκπαιδευτή στο Έμπεδο Αθηνών. Μετά τη πάροδο ενός μεγάλου χρονικού διαστήματος και βλέποντας πως η διαταγή αναχώρησης που περίμεναν αγωνιωδώς δεν είχε φτάσει ακόμα, πολλοί από αυτούς αποφάσισαν να υποβάλουν αίτηση για να αποσταλούν προσωρινά σε διαφορετικά μέτωπα της εποχής, κάτι το οποίο όμως δεν έγινε αποδεκτό από το ελληνικό υπουργείο.

Η πολυπόθητη διαταγή αναχώρησης έφτασε επιτέλους στα μέσα του Ιανουαρίου του 1941. Οι δεκαοχτώ άνδρες συγκεντρώθηκαν στο λιμάνι του Πειραιά. Εκεί, τους περίμεναν φορτηγά πλοία βρετανικής προελεύσεως, που θα κατευθύνονταν προς την Αλεξάνδρεια. Οι τρεις αξιωματικοί επιβιβάστηκαν στο ένα πλοίο και οι υπόλοιποι δεκαπέντε στο άλλο. Αναχώρησαν, έτσι, χωρίς να ξέρουν πόσες δυσκολίες θα τους επιφύλασσε το μέλλον, ούτε το εάν θα κατάφερναν να επιστρέψουν ποτέ στη πατρίδα τους.⁵⁵

⁵⁴ Ι. Λέττας, *Η Ελλάδα στη Μέση Ανατολή, 1941 – 1945, Από τις κορυφές της δόξας στη συμφορά και την ταπείνωση*, Αθήνα 2003, σ. 59 - 65

⁵⁵ Ι. Λέττας, *ό.π.*, σ. 59 - 65

Προχωρώντας στη Μέση Ανατολή, παρατηρούμε πως πρώτη απόφαση που έλαβε ο Πρωθυπουργός Εμ. Τσουδερός, μετά τη διαφυγή του εκεί έπειτα από τη μάχη της Κρήτης, ήταν να προχωρήσει σε δημιουργία Ελληνικού Στρατού στη περιοχή, που θα συμπεριελάμβανε το Ναυτικό αλλά και την Αεροπορία. Για να πραγματοποιηθεί, όμως αυτό χρειάστηκε πρώτα να δημιουργηθούν τα εξής: «1) τό ΑΒΕΣΜΑ (Άρχηγείο Βασιλικού Έλληνικού Στρατού Μέσης Ανατολής) μέ διοικητή τόν άντιστράτηγο Έμ. Τζανακάκη καί έδρα τό Κάιρο. Ύπαρχηγός τοποθετήθηκε ό ύποστράτηγος Άχ. Σκουλας, γενικός διευθυντής ό συνταγματάρχης Ίπικου Χαρ. Οικονομόπουλος και έπιτελάρχης ό Γ. Καραβίτης, 2) το ΓΚΕΣ (Γενικό Κέντρο Έκπαιδύσεως Σχολών), ύπό τόν ύποστράτηγο Ύγν. Καλλέργη, 3) ή 1^η Ταξιαρχία (άνεξάρτητη, άγγλικής συνθέσεως) με τρία τάγματα ύπό τον ύποστράτηγο Βας. Μαραβέα, και 4) το 1^ο Σύνταγμα Πυροβολικού ύπό τον άντισυνταγματάρχη Α. Δασκαρόλη».⁵⁶

Το τεράστιο έργο που είχε μπροστά του τώρα το ΑΒΕΣΜΑ ήταν η δημιουργία εξ' ολοκλήρου καινούργιου Στρατού Ξηράς και Αέρος σε διαφορετική χώρα. Στη προσπάθεια αυτή έλαβαν βοήθεια από βρετανικές δυνάμεις, ενώ τον βασικό κορμό του καινούργιου Στρατού αυτού αποτέλεσαν τα απομεινάρια της ομάδας που είχε σταλεί από πριν εκεί, της «Φάλαγξ Έλλήνων τής Αιγύπτου», που αργότερα μετονομάσθηκε σε «Άνεξάρτητον Δωδεκανησιακόν Τάγμα» καθώς και μέλη της 1^{ης} Ταξιαρχίας Έβρου που είχε περάσει μέσω Τουρκίας. Στη πορεία, ένα μεγάλος αριθμός εθελοντών ενίσχυσε τη Ταξιαρχία. Συγκεκριμένα: το 1^ο Τάγμα της Ταξιαρχίας αποτελούνταν από Αιγυπτίους, το 2^ο από μέλη της Ταξιαρχίας Έβρου και, τέλος, το 3^ο Τάγμα αποτελούνταν από όσους είχαν διαφύγει από Σάμο, Χίο και Μυτιλήνη. Η συγκρότηση του Τάγματος Πυροβολικού πραγματοποιήθηκε με τη χρήση Ελλήνων οπλιτών, καθώς και με την επιστράτευση ντόπιων Αιγυπτίων. Η απόφαση επιστράτευσης είχε τρομάξει αρκετούς από τους Αιγυπτίους, καθώς ήταν πεπεισμένοι πως αυτοί θα τοποθετούνταν στη πρώτη γραμμή. Έτσι, αποφασίστηκε να χρησιμοποιηθεί μικρότερος αριθμός ντόπιων από ότι είχε προκαθορισθεί.

Οι βρετανικές δυνάμεις προχώρησαν στη δημιουργία στρατοπέδων για την εγκατάσταση των στρατιωτών στην Αίγυπτο, την Συρία και τη Παλαιστίνη, καθώς και καταυλισμών για τη παραμονή των προσφύγων. Γνωστοποιείται πως την εποχή εκείνη και

⁵⁶ Ν. Π. Σοϊλεντάκης, 1943, *Το κίνημα στις ένοπλες δυνάμεις μας στη Μέση Ανατολή, ο ρόλος της Αγγλίας, Απελευθέρωση και αποτροπή εμφυλίου πολέμου στη Σάμο - Ικαρία*, Αθήνα 2017, σ. 85

λόγω του δυσμενούς κλίματος που επικρατούσε, υπήρχε μεγάλη έλλειψη αξιωματικών στον ελληνικό στρατό και συγκεκριμένα χαμηλόβαθμων αξιωματικών. Κάτι τέτοιο είχε δημιουργήσει ανώμαλες καταστάσεις, που ανάγκαζαν ταγματάρχες να αναλαμβάνουν τη διοίκηση λόχων και αντισυνταγματάρχες ή και συνταγματάρχες τη διοίκηση ταγμάτων. Είχε γίνει, επίσης, πλέον φανερό πως η οργάνωση του Στρατού ακολουθούσε το απαρχαιωμένο γαλλικό σύστημα του 1914 και πως θα έπρεπε να εκσυγχρονιστεί. Έτσι και έγινε. Ο ελληνικός Στρατός υιοθέτησε το βρετανικό στρατιωτικό σύστημα της εποχής, αλλά η προσαρμογή δεν ήταν τόσο ομαλή όσο θα περίμεναν, καθώς πολύ γρήγορα άρχισαν να παρουσιάζονται αρκετά προβλήματα και λάθη στην οργάνωση των στρατιωτών. Προβλήματα τα οποία θα έπρεπε σύντομα να επιλυθούν. Αξίζει να σημειωθεί, πως, αντίθετα με τον Στρατό Ξηράς, η Αεροπορία αλλά και το Ναυτικό της Ελλάδας είχαν υιοθετήσει το βρετανικό στρατιωτικό σύστημα οργάνωσης πολύ πιο πριν από την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου και έτσι ήταν έτοιμα για λειτουργία.

Όσον αφορά την ελληνική Αεροπορία, πιο συγκεκριμένα, από τα 150 αεροπλάνα που διέθετε, μόνο έξι από αυτά κατάφεραν να φτάσουν στην Αίγυπτο. Με τη βοήθεια των Άγγλων δημιουργήθηκε η «335 Μοίρα», η οποία αποτελούνταν καθαρά από ελληνικό προσωπικό, ενώ ακολούθησε και η δημιουργία της «336 Μοίρας Διώξεως», καθώς και της «13^{ης} Μοίρας Ναυτικής Συνεργασίας».⁵⁷

Ένα εξίσου σημαντικό στοιχείο που πρέπει να αναφερθεί είναι ότι, μετά τη σύναψη συμφωνίας μεταξύ του Τσουδερού και του Ήντεν, σύμφωνα με την οποία θα ρυθμιζόνταν πλήρως τα οικονομικά και διοικητικά ζητήματα που ταλάνιζαν τον ελληνικό στρατό την εποχή εκείνη, προτάθηκε από τη βρετανική πλευρά πως, τα μέλη της ελληνικής αεροπορίας θα έπρεπε να ενταχθούν στη R.A.F. (Royal Air Force). Η αιτία για αυτό το αίτημα ήταν πως οι αλλαγές που είχαν επέλθει σε βαθμό διοίκησης εκείνη την εποχή, επηρέαζαν σε τεράστιο βαθμό την οργάνωση των ελληνικών αεροπορικών δυνάμεων, σε αντίθεση με τις αντίστοιχες δυνάμεις ξηράς και θάλασσας οι οποίες προσαρμόστηκαν με ελάχιστα προβλήματα. Ευτυχώς, μετά από μια αξιόπαινη διαπραγμάτευση του Κανελλόπουλου με τον Τσώρτσιλ και τον υφυπουργό Εξωτερικών του Κάντογκαν, η

⁵⁷ Ν. Π. Σοϊλεντάκης, ό.π., σ. 86 - 89

ελληνική αεροπορία κατάφερε να παραμείνει ανεξάρτητη από τις βρετανικές αεροπορικές δυνάμεις και να συνεχίσει τις ηρωικές της προσπάθειες στη Μέση Ανατολή.⁵⁸

Η ελληνοβρετανική στρατιωτική συμφωνία υπεγράφη Μάρτιο του 1942, κατά τη περίοδο εκείνη ο Βασιλιάς και ο Τσουδερός βρίσκονταν στο Λονδίνο. Η συμφωνία προέβλεπε την ανάληψη επιχειρησιακής στρατιωτικής δράσης των ενόπλων δυνάμεων στη Μέση Ανατολή, καθώς επίσης, την εποχή εκείνη, οι στρατιωτικές ένοπλες βρετανικές δυνάμεις επιχειρούσαν στην Ελλάδα έχοντας ως σκοπό την απελευθέρωση της χώρας από τις δυνάμεις του Άξονα.

Για τη καλύτερη επιχειρησιακή δραστηριότητα των ελληνικών ενόπλων δυνάμεων, αποφασίστηκε, όπως προαναφέρθηκε, η συγκρότησή τους ως προς τα πρότυπα οργάνωσης του Βρετανικού Στρατού, υπαγόμενοι στο συμμαχικό στρατηγείο. Ο Στρατός Ήερās ορίστηκε να αναλάβει ηγετικό ρόλο με δύο Ταξιαρχίες σε πλήρη σύνθεση ενώ τη διοίκησή τους θα αναλάμβαναν Έλληνες αξιωματικοί. Οι Άγγλοι θα διέθεταν τον απαιτούμενο αριθμό εκπαιδευτών, καθώς επίσης και τον απαραίτητο αριθμό στρατιωτικού εξοπλισμού, καθώς και των υλικών συντήρησης για όλη τη διάρκεια του πολέμου. Η προϋπόθεση που είχε τεθεί από τη βρετανική πλευρά ήταν πως όλος αυτός ο εξοπλισμός θα παρέμενε στην ουσία στη κυριότητά τους, η ενέργεια αυτή δηλαδή θα είχε καθαρά δανειστικό χαρακτήρα και, πως με τη λήξη του πολέμου θα επιστρεφόταν στα χέρια τους.

Όσον αφορά τις δαπάνες για τη μισθοδοσία και τον ανεφοδιασμό, τα έξοδα θα αναλάμβαναν και πάλι οι Άγγλοι, με τη δέσμευση και εδώ της επιστροφής τους μετά τη λήξη του πολέμου, εάν οι οικονομικές συνθήκες της Ελλάδας θα το επέτρεπαν. Επιπλέον, θέματα που αφορούσαν τη πειθαρχία και τη τάξη στο στράτευμα θα υπάγονταν ολοκληρωτικά στους ελληνικούς στρατιωτικούς νόμους, καθώς επίσης και τα στρατιωτικά παραπτώματα θα εκδικάζονταν, με τη σειρά τους, από ελληνικά στρατοδικεία.

Από τη πλευρά των Άγγλων, θα εκδικάζονταν στα βρετανικά πολιτικά δικαστήρια με εντολή του ανώτατου Άγγλου διοικητή, τα ποινικά αδικήματα όπως της ανθρωποκτονίας, της δολοφονίας, της αρπαγής ξένης ιδιοκτησίας κ.α.

Σύμφωνα με την άποψη που διατύπωσε ο Βασιλιάς και ο Τσουδερός, η ελληνοβρετανική συμφωνία δεν βοήθησε ώστε η χώρα να αναβαθμιστεί διεθνώς. Ο

⁵⁸ Ν. Π. Σοϊλεντάκης, ό.π., σ. 90, 91

Έλληνας Πρωθυπουργός κατά τη συνάντησή του με τον Ήντεν την 25^η 1941 πρότεινε τη σύναψη στρατιωτικής συμμαχίας, χωρίς όμως να γίνει αποδεκτή με το αιτιολογικό ότι δεν συνέφερε καμία από τις δύο πλευρές η δέσμευση αυτή και πως έπρεπε να μείνουν στα συμφωνηθέντα σε ότι αφορούσε τα εξοπλιστικά και την οργάνωση του Στρατού.

Οι κατοχικές δυνάμεις ανάγκασαν τον Παναγιώτη Κανελλόπουλο να καταφύγει στη Μέση Ανατολή, αναλαμβάνοντας ηγετικό ρόλο στο στράτευμα, με τη βοήθεια του δημοκράτη Τσουδερού. Στις 2 Μαΐου ορκίστηκε η νέα κυβέρνηση, που προέκυψε από τη συνεδρίαση του Υπουργικού Συμβουλίου της 29^{ης} Απριλίου του 1942 στο Κάιρο, παρουσία του Βασιλιά. Σε αυτή τη κυβέρνηση αναλαμβάνει καθήκοντα αντιπροέδρου ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος, καθώς επίσης καθήκοντα υπουργού Εθνικής Άμυνας και Υφυπουργού στρατιωτικών υποθέσεων.⁵⁹

Ο νέος άφθαρτος και πολλά υποσχόμενος Υπουργός Εθνικής Άμυνας Παναγιώτης Κανελλόπουλος, έθεσε ως πρωταρχικό σκοπό την επίλυση των τόσο συσσωρευμένων προβλημάτων των ενόπλων δυνάμεων, στοχεύοντας στην επιτάχυνση των απαιτούμενων ενεργειών, ώστε να καταστεί η I Ταξιαρχία αξιόμαχη κατά πρώτον και κατά δεύτερον να επισπευσθούν οι ενέργειες για τη δημιουργία και τη συγκρότηση της II Ταξιαρχίας. Οι αλλαγές που είχε αποφασίσει ο Π. Κανελλόπουλος στο στράτευμα δεν βρήκαν όλες σύμφωνη την υπό παραίτηση στρατιωτική ηγεσία, όπως αυτή της κατάργησης του Αρχηγείου. Ο Π. Κανελλόπουλος υποστήριζε πως δεν χρειάζεται το Αρχηγείο, καθ' ότι οι Ταξιαρχίες θα τελούσαν υπό βρετανική στρατιωτική διοίκηση.

Το νέο πλάνο για τη δημιουργία και τη συγκρότηση της II Ταξιαρχίας, πρόβλεπε την επιτάχυνση των εκπαιδευόμενων αξιωματούχων και οπλιτών, τη κάλυψη των ελλείψεων του προσωπικού, τη προμήθεια του απαιτούμενου στρατιωτικού υλικού, καθώς επίσης και την ανασυγκρότηση των επιτελείων και των μονάδων της Διοίκησης. Όλα τα προαναφερθέντα δεν θα είχαν καμία εφαρμογή, αν ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος δεν έπειθε τα στρατιωτικά στελέχη να εγκαταλείψουν αδικίες, πολιτικές διαφορές, παρεκβατικές συμπεριφορές κ.α.

Το νέο υπουργείο Στρατιωτικών περιλάμβανε τις εξής υπηρεσίες: το Γραφείο Υπουργού, τη Γενική Επιθεώρηση Στρατού, τη Γενική Διεύθυνση Στρατού, το Γενικό

⁵⁹ Δ. Α. Κατσικόστας, *Ο Ελληνικός στρατός στην Εξορία, 1941 – 1944, Οργάνωση, πολεμικές αποστολές και κινήματα στη Μέση Ανατολή*, Αθήνα 2015, σ. 107 - 115

Επιτελείο Στρατού, το Γραφείο Συνδέσμου και τη Γενική Διαχείριση. Η Γενική Διεύθυνση περιλάμβανε τις Διευθύνσεις: Προσωπικού, Επιμελητείας, Υγειονομικού, Ελέγχου και Στρατιωτικής Δικαιοσύνης. Η Διεύθυνση Προσωπικού αποτελούνταν από δύο τμήματα. Στο πρώτο υπάγονταν οι Διευθύνσεις: Πεζικού, Ιππικού, Πυροβολικού, Μηχανικού, Αυτοκινήτων, Στρατολογίας και Βασιλικής Χωροφυλακής του ΑΒΕΣΜΑ και στο δεύτερο τμήμα υπάγονταν οι Διευθύνσεις: Ελέγχου, Στρατιωτικής Δικαιοσύνης, Υγειονομικής Υπηρεσίας και Επιμελητείας. Διευθυντής ανέλαβε ο υποστράτηγος Καλλέργης, ο οποίος αντικατέστησε λίγο καιρό αργότερα τον συνταγματάρχη Πausανία Κατσώτα, νέο διοικητή της Ι Ταξιαρχίας. Ο Καλλέργης έθεσε ως όρο την ανάληψη της διοίκησης της Ι Ταξιαρχίας, όταν και εφόσον αυτή συγκροτούνταν. Αυτό, όμως, υπήρξε η πρώτη ανακολουθία του αντιπροέδρου, σε σχέση με τη διάλυση του ΑΒΕΣΜΑ.⁶⁰

Αρχηγός του Γενικού Επιτελείου ορίστηκε ο Υποστράτηγος Μαραβέας και Υπαρχηγός ο Συνταγματάρχης Αντωνίου, οι οποίοι επάνδρωσαν το πρώτο γραφείο, το οποίο ήταν υπεύθυνο για την οργάνωση των μονάδων και των πινακων σύνθεσης προσωπικού και υλικού, το δεύτερο γραφείο, ανέλαβε αρμοδιότητες σχετικά με τη συγκέντρωση και την αξιολόγηση των πληροφοριών, το τρίτο γραφείο ήταν υπεύθυνο για εκπαιδευτικά θέματα, κανονισμών, επιχειρήσεων και στολής. Τέλος, το τέταρτο γραφείο ανέλαβε τη διαχείριση των υλικών και τις μεταφορές.

Η Διεύθυνση Ιστορίας Στρατού ήταν υπεύθυνη για τη συγκέντρωση των πολεμικών ημερολογίων και των ιστορικών τεκμηρίων. Ο Λόχος Φρουράς του ΑΒΕΣΜΑ μετονομάστηκε Λόχος Στρατηγείου, ο οποίος ήταν υπεύθυνος για την ασφάλεια του χώρου, για τις μεταβολές και για τη διοίκηση του κατώτερου στρατιωτικού προσωπικού του Υπουργείου.

Ο Αντισυνταγματάρχης Δασκαρόλης ανέλαβε τη διοίκηση του 1^{ου} Συντάγματος Πεδινού Πυροβολικού, ενώ ο Συνταγματάρχης Λέγγερης ανέλαβε τη διεύθυνση του Αρχηγείου Πυροβολικού και ως Επιτελάρχης ορίστηκε ο Αντισυνταγματάρχης Μπαϊρακτάρης. Ο Αντισυνταγματάρχης Πυροβολικού Δημήτριος Λάϊος τοποθετήθηκε Επιτελάρχης στην 1^η Ταξιαρχία, ενώ τη διοίκηση του ΓΚΕΣ ανέλαβε ο Ταγματάρχης Μπουρδάρης και Επιτελάρχης ο Αντισυνταγματάρχης Ιππικού Νικόλαος Πόρτολο.

⁶⁰ Δ. Α. Κατσικόστας, ό.π., σ. 107 - 115

Οι αλλαγές που επέφερε στη δομή του Στρατού και στις διοικήσεις των Μονάδων και των Σχηματισμών ο Παναγιώτης Κανελλόπουλος αποτέλεσαν ένα κύριο γεγονός του πρώτου χρόνου των ελληνικών δυνάμεων στη Μέση Ανατολή. Οι αλλαγές αυτές επέφεραν μια φαινομενική ηρεμία και ισορροπία στη διοίκηση του Στρατού.⁶¹

Οι προαναφερθέντες αλλαγές, έχοντας καθαρά αναθεωρητικό χαρακτήρα, δεν βρήκαν σύμφωνους ορισμένους αξιωματικούς, ενώ η πείσμονα προσπάθειά του για την υλοποίηση των αλλαγών αυτών δημιούργησε αντιθέσεις, καθότι φάνηκε πως δεν ήταν σωστά ενημερωμένος για όλα όσα συνέβησαν τον τελευταίο χρόνο στη Μέση Ανατολή, ένεκα του ότι είχαν δημιουργηθεί δολοπλοκίες, έριδες και προσωπικές συγκρούσεις ανάμεσα στα στελέχη του Στρατού.

Η διατήρηση των φιλοβασιλικών στα Επιτελεία του Υπουργείου Στρατιωτικών καταδείκνυε τον αντιπρόεδρο ως πολιτικό οπορτουνιστή. Η τοποθέτηση αντιμοναρχικών στις διοικήσεις των μονάδων των Ταξιαρχιών, παρότι στην αρχή επέφερε θετικά συναισθήματα και οι ίδιοι πίστεψαν ότι θα είχαν τη πλήρη κυριαρχία στο στράτευμα, εντούτοις αποδείχτηκε ότι οι επιλογές του Παναγιώτη Κανελλόπουλου, απέδειξαν την φιλοβασιλική στελέχωση του Επιτελείου της 1^{ης} Μεραρχίας, σε αντίθεση με τα όσα υποστήριζε ο ίδιος.

Πραγματοποιώντας μια αποτίμηση των ενεργειών του Παναγιώτη Κανελλόπουλου, γίνεται φανερό πως οι ενέργειες που ακολούθησε στη προσπάθεια εξάλειψης όλων των διαφορών μεταξύ των δύο αντιμαχόμενων πλευρών (φιλομοναρχικών και μη) δεν τελεσφόρησαν στην επίλυση του γενικότερου προβλήματος, αλλά είχαν ως μοναδικό αποτέλεσμα τη προσωρινή διαχείρισή του.⁶²

Ο διοικητής Κατσώτας, παρακολουθώντας την αποχώρηση των νεοζηλανδικών και αυστραλιανών μεραρχιών από τη Συρία, πρότεινε στην 9^η Στρατιά την αποστολή του ελληνικού Σχηματισμού εκεί. Υποστήριξε, πως, οι προετοιμασίες τους είχαν σχεδόν ολοκληρωθεί και πως με λίγες εβδομάδες ακόμα βασικής εκπαίδευσης ο Σχηματισμός θα ήταν ετοιμοπόλεμος. Η απάντηση που έλαβε από την 9^η Στρατιά ήταν πως δεν υπήρχε ο

⁶¹ Δ. Α. Κατσικόστας, ό.π., σ. 107 - 115

⁶² Δ. Α. Κατσικόστας, ό.π., σ. 124 - 126

απαραίτητος αριθμός εφοδίων και υλικών για τη πραγματοποίηση μιας τέτοιας προσπάθειας.

Ύστερα από τη πάροδο ενός μεγάλου χρονικού διαστήματος, καθώς και τα αναρίθμητα αιτήματα για ενίσχυση της 8^{ης} Στρατιάς, η οποία ετοιμαζόταν να έρθει σε σύγκρουση με τον Ρόμελ στο Ελ Αλαμείν, οι ελληνικές δυνάμεις της Μέσης Ανατολής ήταν πλέον έτοιμες να διεξάγουν τη δική τους πολεμική προσπάθεια έναντι των δυνάμεων του Άξονα. Με τη κίνηση αυτή, η Ελλάδα αποκτούσε και πάλι ενεργό και ζωτικό ρόλο στη παγκόσμια πολεμική σκακιέρα. Η μεταφορά της 1^{ης} Ταξιαρχίας στο μέτωπο της Αιγύπτου ορίστηκε για τις 5 Αυγούστου 1942.

Προορισμός της 1^{ης} Ταξιαρχίας ήταν η Αμιρία, μια μικρή κωμόπολη. Η 1^η Ταξιαρχία διατελούσε υπό τις εντολές της 50^{ης} βρετανικής μεραρχίας πεζικού, την οποία διοικούσε ο Υποστράτηγος Νίκολς. Οι διαταγές που δόθηκαν στη Ταξιαρχία ήταν η συνέχιση της οργάνωσης συγκεκριμένων θέσεων αντίστασης τάγματος στο Κάιρο. Στο νέο πρόγραμμα εκπαίδευσης της Ταξιαρχίας συμπεριλαμβανόταν και η εκπαίδευση στις αποβατικές επιχειρήσεις.

Ενώ το ηθικό των στρατευμένων είχε αναπτρωθεί σε μεγάλο βαθμό, τα προβλήματα πειθαρχίας δεν ήταν πλέον τόσο φανερά στην οργάνωση του στρατού και ενώ οι πολικές συζητήσεις είχαν ελαττωθεί, παρ' όλα αυτά ο Κανελλόπουλος δεν αρκέστηκε στις μέχρι τότε αποστολές που τους είχαν ανατεθεί και σε συνάντηση με τον Βρετανό πρωθυπουργό και αντιστράτηγο Αλεξάντερ απαίτησε την άμεση αποστολή της 1^{ης} Ταξιαρχίας στη πρώτη γραμμή του μετώπου, όπου και θα μπορούσε να δείξει την αξία της.⁶³

Εκτός από τον εχθρό, οι ελληνικές δυνάμεις στη Μέση Ανατολή είχαν να αντιμετωπίσουν και την αφόρητη ζέστη της ημέρας, μαζί με το παγερό κρύο της νύχτας. Το φαγητό που τους είχε δοθεί ήταν ελάχιστο και κακής σχετικά ποιότητας, ενώ μέσα σε όλες αυτές τις δυσχερείς συνθήκες, γινόταν σταδιακά όλο και δυσκολότερο να διατηρηθεί το μαχητικό πνεύμα που είχαν αποκτήσει οι στρατιώτες με την εκπαίδευσή τους. Ευτυχώς, όμως, με την αξιόλογη βοήθεια που τους παρείχαν οι βρετανικές υγειονομικές υπηρεσίες στον τομέα της υγιεινής και της πρόληψης, η διαβίωση εκεί κατέστη σχετικά πιο εύκολη.

⁶³ Δ. Α. Κατσικώστας, ό.π., σ. 135 - 138, 142 - 144, 147 - 151, 161- 162

Η 1^η Ταξιαρχία είχε εγκατασταθεί στη περιοχή του Αλάμ Ναγίρ. Εκεί, οι αποστολές που εκτελούσε ανήκαν κυρίως σε εκπαιδευτικό πλαίσιο, συγκεκριμένα: στη στρώση και στην εκκαθάριση ναρκοπεδίων, ενίσχυσης οχυρών θέσεων για κάλυψη και άμυνα, καθώς και πραγματοποίηση περιπόλων για παρακολούθηση των δραστηριοτήτων των εχθρικών δυνάμεων.

Μια τέτοια αποστολή περιπολίας, η οποία δόθηκε την 6^η Οκτωβρίου στο 3^ο Τάγμα με επικεφαλής τον Υπολοχαγό Πεζικού Ιωάννη Πηλικά, είχε ως στόχο την έφοδο σε εχθρική τοποθεσία και, μετά τη κατάληψή της, τη σύλληψη και στη συνέχεια ανάκριση των αιχμαλώτων που είχαν τη δυνατότητα να πάρουν πίσω μαζί τους. Μια αντίστοιχη και εξίσου επιτυχής αποστολή πραγματοποιήθηκε στο Ντερ Ελ Ανγκάρ. Και οι δύο αυτές αποστολές είχαν ως αποτέλεσμα την εξύψωση του ηθικού των Ελλήνων στρατιωτών. Ο κίνδυνος, όμως, αντεπίθεσης από τον Άξονα, ο οποίος την εποχή εκείνη διατηρούσε μια παθητική στάση στη Μέση Ανατολή, βρισκόταν ακόμη στον ορίζοντα και έτσι έγινε φανερό πως μια προετοιμασία για την αύξηση της ετοιμότητας και της άμυνας θα ήταν απαραίτητη.

Η συμμαχική αντεπίθεση που θα ακολουθούσε μετά την απόκρουση του Ρόμελ στη περιοχή του Αλάμ Ελ Χάλφα θα βασιζόταν σε δύο στοιχειώδεις άξονες. Ο πρώτος είχε να κάνει με τη συστηματική χρήση των τεθωρακισμένων σε στρατηγικά σημεία στο χάρτη και ο δεύτερος αφορούσε την απασχόληση του εχθρού για ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, κάτι που θα τους έδινε μια περιορισμένη ελευθερία κινήσεων.

Την αποστολή του αντιπερισπασμού ανέλαβε η 1^η Ταξιαρχία την 21^η Οκτωβρίου, με εντολή για τη πραγματοποίηση δύο επιδρομών σε εχθρικές θέσεις και τη μετέπειτα καθυστέρηση των εχθρικών δυνάμεων εκεί, ενώ παράλληλα τους δόθηκε και εντολή για προετοιμασία αντεπίθεσης.⁶⁴

Ακολούθησαν δύο μεγάλα και πολύ σημαντικά πολεμικά εγχειρήματα της 1^{ης} Ταξιαρχίας. Το πρώτο, αφορούσε την εκκαθάριση ναρκοπεδίου από ομάδα του Μηχανικού τμήματος της Ταξιαρχίας, καθώς και τη χρήση τεθωρακισμένων οχημάτων ως οπισθοφυλακή. Στη συνέχεια, με την ακατάπαυστη χρήση των ελληνικών πυροβόλων όπλων τα αντίπαλα πυροβόλα όπλα εξαναγκάστηκαν σε απόλυτη σίγαση.

⁶⁴ Δ. Α. Κατσικόστας, ό.π., σ. 135 - 138, 142 - 144, 147 - 151, 161- 162

Το δεύτερο εγχείρημα είχε ως στόχο τη κατάληψη του υψώματος 104 ύστερα από καταδρομή που είχε σχεδιαστεί εκ των προτέρων. Αρχικά, η επιχείρηση εξελισσόταν θετικά, με τις ελληνικές δυνάμεις να έχουν φτάσει σε βάθος δύο χιλιομέτρων μέσα στην εχθρική περιοχή, αναγκάζοντας τους εχθρούς να υποχωρήσουν για ανασύνταξη. Στη πορεία, όμως, το πεδίο της μάχης έγινε απροσπέραστο λόγω των ακατάπαυστων πυρών που προέρχονταν και από τις δύο αντιμαχόμενες πλευρές. Χωρίς να υπάρχει εναλλακτική επιλογή, ο Διοικητής του Συγκροτήματος διέταξε αποχώρηση όλων των μαχητικών δυνάμεων από τη περιοχή. Παρότι η επιχείρηση είχε επιτύχει στον γενικότερο σκοπό της, αυτόν του αντιπερισπασμού των εχθρικών δυνάμεων δηλαδή, οι απώλειες που υπέστησαν οι ελληνικές δυνάμεις ήταν μεγάλες σε αριθμό, κάτι που καθιστούσε ανάρμοστο οποιονδήποτε μετέπειτα πανηγυρισμό.⁶⁵

Η επόμενη πολεμική επιχείρηση της 1^{ης} Ταξιαρχίας ήρθε στη μορφή επιθετικής αναγνώρισης σε περιοχή υπό ιταλική κατοχή. Μαζί με μια μικρή ενίσχυση, η αποστολή αυτή ξεκίνησε με καθαρά μυστικό χαρακτήρα. Στη πορεία όμως, οι Έλληνες έπεσαν πάνω σε ενέδρα που είχαν στήσει από πριν οι Ιταλοί. Μεταξύ συρματοπλεγμάτων που τους εμπόδιζαν να πραγματοποιήσουν οποιαδήποτε φυγή και ναρκοπεδίων που τους απέκλειαν από το να συνεχίσουν τη πορεία τους προς τον στόχο τους, οι απώλειες που δημιουργήθηκαν ήταν τεράστιες, ενώ η ίδια η επιχείρηση έμεινε γνωστή στον ελληνικό στρατό Μέσης Ανατολής ως μια από τις πιο αιματηρές.

Μια ακόμη μεγάλη στρατιωτική επιχείρηση της 1^{ης} Ταξιαρχίας, η οποία θα χαρακτήριζε με την επιτυχία της και τη συνέχεια της πολεμικής προσπάθειας των συμμαχικών δυνάμεων στη Μέση Ανατολή, ήταν αυτή που έγινε στο βόρειο τμήμα της Αιγύπτου, συγκεκριμένα στο Τελ Ελ Αγκαγκίρ. Εκεί, οι δυνάμεις του Άξονα υπέστησαν βαρύτατο πλήγμα στον μηχανοκίνητο τομέα τους, γεγονός που επέφερε μετά από ένα μικρό χρονικό διάστημα την ολοκληρωτική αποχώρησή τους και από το νότιο τμήμα της περιοχής. Η Αίγυπτος απελευθερώθηκε ολοκληρωτικά από τις κατεχόμενες δυνάμεις και οι Σύμμαχοι άρχισαν να αποκτούν και πάλι σταδιακά έλεγχο στη περιοχή της Μέσης Ανατολής.

Ύστερα από αμέτρητες μάχες και ανυπολόγιστη συμβολή στη γενικότερη πολεμική προσπάθεια των Συμμάχων, η Ταξιαρχία έλαβε εντολή για αποχώρηση από το

⁶⁵ Δ. Α. Κατσικώστας, ό.π., σ. 135 - 138, 142 - 144, 147 - 151, 161- 162

μέτωπο. Η αποχώρηση αυτή πραγματοποιήθηκε μέσα σε ελάχιστο χρονικό διάστημα και με έναν τρόπο που δεν άρμοζε σε μια τόσο αξιόπαινη ομάδα. Επιπλέον, η απόφαση των Συμμάχων να κηρύξουν ανεξάρτητη την Αλβανία μετά το πέρας του πολέμου βρήκε άκρως αντίθετο τον Κανελλόπουλο, ο οποίος στη προσπάθειά του να αποτρέψει μια τέτοια απόφαση θεώρησε απαραίτητο να συμπεριλάβει στις ενέργειές του και ηγετικά πρόσωπα των Ενόπλων Δυνάμεων.

Τελικά, αποφασίστηκε πως η Ταξιαρχία θα παρέμενε για ένα μικρό χρονικό διάστημα στην Αμιρία για ξεκούραση και πως αργότερα θα μετακινούνταν για περαιτέρω εκπαίδευση στο Σουέζ. Με γνώμονα τη συνεχώς μεταβαλλόμενη πολιτική και πολεμική κατάσταση σε παγκόσμια κλίμακα, φαινόταν πως ο μόνος τρόπος για την αποφυγή νέων συγκρούσεων και προβλημάτων στο εσωτερικό του ελληνικού στρατού θα ήταν η προώθηση της Ταξιαρχίας σε ένα νέο μέτωπο. Παρόλα αυτά, κανείς δεν μπορεί να διαψεύσει ότι οι προσπάθειες που κατέβαλλε η 1^η Ταξιαρχία στη Μέση Ανατολή, ανεξαρτήτως των ποικίλων προβλημάτων που αντιμετώπισε εκεί ήταν αναμφισβήτητα υπεράνθρωπες.⁶⁶

Γ3. Ο Λόχος Επιλέκτων Αθανάτων (Ιερός Λόχος)

Ο Λόχος Επιλέκτων Αθανάτων, όπως ήταν η αρχική ονομασία του μετέπειτα Ιερού Λόχου, ήταν μια ομάδα ελληνικών επίλεκτων δυνάμεων που έδρασε κατά κύριο λόγο στη Μέση Ανατολή τη περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου πολέμου. Τα μέλη της ομάδας αυτής έπαιρναν μέρος σε επιχειρήσεις ζωτικής σημασίας από κοινού με συμμαχικές δυνάμεις. Οι Έλληνες που υπηρέτησαν σε αυτή την ομάδα έγιναν γνωστοί ως οι πρώτοι κομάντος, αφού η εκπαίδευση στην οποία υποβάλλονταν ήταν σχεδόν πανομοιότυπη με την αντίστοιχη των δυτικών τους συμμάχων. Πέρα από την άριστη χρήση όπλων και τεχνικών πάλης σώμα με σώμα, τα μέλη της εκπαιδεύονταν επίσης και σε μια πληθώρα άλλων αντικειμένων, για τη σωστή διεκπεραίωση των αποστολών που λάμβαναν.

Η ίδρυση της ομάδας αυτής ξεκινά σταδιακά με τη δημιουργία αρχικά «ελεύθερου Ελληνικού Στρατού στη Μέση Ανατολή», η οποία χρονολογείται τον Ιούνιο του 1941, οπότε και πραγματοποιείται σχετική ανακοίνωση. Τα μέλη των δυνάμεων που θα πήγαιναν

⁶⁶ Δ. Α. Κατσικόστας, ό.π., σ. 135 - 138, 142 - 144, 147 - 151, 161- 162

εκεί προέρχονταν από διάφορους χώρους. Συγκεκριμένα: αξιωματικοί που είχαν συλληφθεί στην Ανατολική Θράκη από τις εκεί τουρκικές δυνάμεις, απέκτησαν μετά από ένα χρονικό διάστημα και με την άδεια των Τούρκων το δικαίωμα να μεταβούν στη Μέση Ανατολή. Ένας αριθμός ατόμων προερχόταν από τη Κρήτη, μετά την εκκένωσή της από τους Συμμάχους. Τέλος, επιπλέον δυναμικό που ενίσχυσε την ομάδα αυτή προήλθε τόσο από το Τάγμα της Αιγύπτου, όσο και από εθελοντές πολίτες, οι οποίοι είχαν ήδη εγκατασταθεί και ζούσαν στη περιοχή της Μέσης Ανατολής εκ των προτέρων. Όλοι αυτοί οι άνθρωποι, επιδεικνύοντας απόλυτη αυταπάρνηση και πραγματοποιώντας μια ηρωική υπέρβαση, δέχτηκαν να πολεμήσουν για τη πατρίδα τους, μέσα σε ένα ανέλπιδο κλίμα χωρίς τη παραμικρή σιγουριά για το τι θα τους επιφύλασσε το μέλλον και το αν θα μπορούσαν να επιστρέψουν ποτέ ξανά στη πατρίδα και στα αγαπητά τους πρόσωπα. Καθώς την εποχή εκείνη η οργάνωση του στρατού βρισκόταν σε άσχημη κατάσταση, αποφασίστηκε πως θα ήταν ωφέλιμο και στρατηγικά σωστό να δημιουργηθεί ένας νέος Λόχος του οποίου τη διοίκηση θα αναλάμβαναν οι αξιωματικοί που εκείνη την εποχή δεν είχαν ακόμη αναλάβει διοικητικά καθήκοντα. Ο Λόχος αυτός ονομάστηκε Λόχος Επιλέκτων Αθανάτων. Οι περισσότεροι άνθρωποι που αποφάσισαν να καταταχθούν στην ομάδα αυτή ήθελαν να ενισχύσουν το δυναμικό του ελληνικού στρατού με όποιο τρόπο μπορούσαν, ενώ παράλληλα αφού θα βρίσκονταν μακριά από την Ελλάδα, δεν θα αναγκάζονταν να πάρουν μέρος στις συνεχείς πολιτικές συγκρούσεις που πραγματοποιούνταν στο εσωτερικό της χώρας την εποχή εκείνη.

Η ιστορία για τον τρόπο με τον οποίο ο Λόχος απέκτησε το χαρακτηριστικό του όνομα συνδέεται άμεσα με την ανακοίνωση του διοικητή της Ταξιαρχίας στους άνδρες που αποτελούσαν την ομάδα αυτή, πριν την οριστική τους αναχώρηση για το εξωτερικό.⁶⁷ Αναφέρεται χαρακτηριστικά:

«Κατά την προσφώνησι ὁ διοικητῆς τῆς Ταξιαρχίας τοὺς εἶπε: Ὑπογράψατε τὴν καταδίκη σας σὲ θάνατο καὶ τὴν βάλατε στο πορτοφόλι σας. Τοὺς ἀποκάλεσε μελλοθανάτους ἀθανάτους καὶ χαιρέτησε τὸν κάθε ἓνα χωριστά».⁶⁸

Ο Συνταγματάρχης Χριστόδουλος Τσιγάντες, μετά την ανάληψη διοικητικών καθηκόντων στη ομάδα αυτή, ήταν αυτός που εφάρμοσε ριζικές αλλαγές στην οργάνωσή

⁶⁷ Α. Γ. Βλαχοσταθόπουλος, *Ιερός Λόχος, 1942 – 1945*, Αθήνα 2006, σ. 14, 22

⁶⁸ Α. Γ. Βλαχοσταθόπουλος, *ό.π.*, σ. 22

της. Επίσης, με πρωτοβουλία του, πραγματοποιήθηκε η αλλαγή του ονόματος της ομάδας από Λόχος Επιλέκτων Αθανάτων σε Ιερός Λόχος. Μια από τις σημαντικές αποφάσεις που έλαβε για την ενίσχυση του Λόχου ήταν να βγάλει από τη φυλακή μεγάλο μέρος αξιωματικών του στρατού, οι οποίοι είχαν οδηγηθεί εκεί λόγω προηγούμενων παραπτωμάτων. Η ανορθόδοξη αυτή στρατηγική που ακολούθησε, μαζί με αρκετές άλλες αποφάσεις του, προκάλεσαν αρχικά ισχυρή αντίδραση στο εσωτερικό του στρατού. Όταν όμως, μετά τη πάροδο κάποιου χρόνου, οι συναγωνιστές του κατάφεραν να τον γνωρίσουν καλά και να πληροφορηθούν για τα σπουδαία κατορθώματά του σε πολλές πολεμικές επιχειρήσεις στις οποίες είχε λάβει μέρος, άρχισαν να τον αποδέχονται με μεγαλύτερη ευκολία και σύντομα άρχισαν να τον θεωρούν ηγετική μορφή του Λόχου.

Ο Τσιγάντες συνέβαλε περαιτέρω στην ενίσχυση και οργάνωση του Ιερού Λόχου μέσω των εξαιρετικών σχέσεων που διατηρούσε με τη Βασιλική οικογένεια, καθώς και με τον Λόρδο Ερλ Τζόρτζ της Σκωτίας. Χάρη στις σχέσεις αυτές κατέστη εύκολο να πραγματοποιηθεί στενή συνεργασία του Ιερού Λόχου με τη SAS (Special Air Service) της Μεγάλης Βρετανίας. Μέσω αυτής της συνεργασίας, οι Έλληνες άρχισαν να προσαρμόζονται σε νέες τακτικές και στρατηγικές πολέμου, οι οποίες μέχρι τότε δεν είχαν έρθει ακόμη στην Ελλάδα. Κατέστη, επίσης, πολύ εύκολο να προμηθευτούν από τους Άγγλους εξοπλισμό ζωτικής σημασίας για την εκτέλεση των αποστολών τους, καθώς επίσης και να εκπαιδευτούν πάνω στη σωστή χρήση του. Γενικότερα, οι επαφές του Τσιγάντε με τη βρετανική πλευρά εξασφάλισαν στις δυνάμεις του Ιερού Λόχου μια πολύ πιο ενεργή θέση στο μέτωπο της Μέσης Ανατολής.⁶⁹

Στη συνέχεια, ακολούθησαν διάφορες αποστολές στις οποίες και συμμετείχε ο Ιερός Λόχος. Πρώτη ήταν αυτή της Τυνησίας. Λίγο μετά την έναρξη της αποστολής όμως, έφτασε διαταγή για επιστροφή του Λόχου πίσω στην Αίγυπτο. Ο λόγος ήταν πως είχαν αρχίσει να δημιουργούνται εσωτερικές τριβές μεταξύ των Ελλήνων αγωνιστών με αφορμή την απόφαση συμμαχίας με τους Άγγλους, θεωρώντας πως δεν θα έπρεπε να υπάρξει καμία σύμπραξη με αυτούς.

Η εξέλιξη αυτή οδήγησε τον Διοικητή του Ιερού Λόχου να προβεί σε μια ιδιαίτερα σκληρή και πιθανώς καταστροφική απόφαση για τον Λόχο. Αποφασίστηκε να απομακρυνθούν εντελώς όλοι οι στρατιωτικοί οι οποίοι δεν ήταν σύμφωνοι με την

⁶⁹ Α. Γ. Βλαχουσταθόπουλος, ό.π., σ. 24, 26, 28, 30

ακολουθία μιας κοινής πορείας με τους Άγγλους. Η αναγκαστική αυτή σμίκρυνση της πολεμικής δύναμης του Λόχου δημιούργησε νέα προβλήματα. Πλέον, οι ανοιχτές συγκρούσεις με τον εχθρό θα ήταν αδύνατες. Θεωρήθηκε, έτσι, σωστή η απόφαση να περάσουν όλα τα μέλη του Ιερού Λόχου ξανά από εκπαίδευση. Η εκπαίδευση που θα λάμβαναν όμως αυτή τη φορά θα ήταν πολύ πιο εξειδικευμένη. Συγκεκριμένα, από μια ενιαία, καθαρά πολεμική ομάδα, θα χωρίζονταν σε πολλές μικρότερες ομάδες, η κάθε μία με ξεχωριστή αποστολή. Συγκεκριμένα, τα αντικείμενα της εκπαίδευσης ανήκαν στον τομέα των θαλάσσιων επιχειρήσεων, επιχειρήσεων απόβασης, καθώς και κατασκοπευτικών αποστολών με στόχο τη συγκέντρωση πληροφοριών.

Έτσι λοιπόν ξεκίνησαν οι από κοινού επιχειρήσεις με τους Άγγλους, κυρίως στη περιοχή της Μέσης Ανατολής αλλά φτάνοντας και κάποιες φορές σε νησιά του Αιγαίου, στα οποία έγιναν αποδεκτοί με μεγάλη αγάπη από τους εκεί Έλληνες κατοίκους.

Ο Ιερός Λόχος συνέχισε το ηρωικό του έργο μέχρι και το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Παράλληλα, χάρη στην ακατάπαυστη δράση του στη περιοχή του Αιγαίου μέχρι και τις 8 Μαΐου 1945, έθεσε τα θεμέλια για τη μετέπειτα ενσωμάτωση των Δωδεκανήσων στην Ελλάδα. Με τα λαμπρά κατορθώματά του, ο Ιερός Λόχος έγινε ευρέως γνωστός στις συμμαχικές δυνάμεις ως η πιο ισχυρή ελληνική ομάδα, ενώ αποτελούσε συνεχώς ένα κατασταλτικό παράγοντα για περαιτέρω επεκτατικές προσπάθειες των δυνάμεων του Άξονα, τόσο στη Μέση Ανατολή, όσο και σε ελληνικό έδαφος.⁷⁰

Γ4. Επίμετρο

Χρησιμοποιώντας ως λαμπρό παράδειγμα την αυταπάρνηση και την αυτοθυσία που επέδειξαν τόσο οι Έλληνες, όσο και οι συμμαχικοί αγωνιστές κατά τη διάρκεια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, με απώτερο σκοπό την απελευθέρωση όχι μόνο της χώρας μας, αλλά και του υπόλοιπου υπό κατοχή τότε κόσμου, θα πρέπει και εμείς με την σειρά μας, ενθυμούμενοι πάντοτε το ένδοξο αγωνιστικό μας παρελθόν, να συνεχίσουμε να «αγωνιζόμαστε» συνεχώς για τη βελτίωση του ίδιου μας του εαυτού, αλλά και για την επίτευξη αλληλοκατανόησης και ειρήνης μεταξύ όλων των ανθρώπων, κάτι που ίσως μια μέρα οδηγήσει με τη σειρά του στην ολοκληρωτική εξάλειψη του πολέμου.

⁷⁰ Α. Γ. Βλαχοσταθόπουλος, ό.π., σ. 24, 26, 28, 30

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στη διατριβή αυτή, παρουσιάστηκαν βασικές πληροφορίες που σκοπό είχαν την ενημέρωση του αναγνώστη για σημαντικά γεγονότα για τα οποία ίσως, μέχρι τώρα δεν είχε πληροφορηθεί, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την ιστορία και τη δράση της SOE (Special Operations Executive) στην Ελλάδα, μια κρυμμένη σχετικά πτυχή της ιστορίας του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Ακόμα πιο μεγάλη επιστημονική συμβολή θεωρώ πως είχε η ανάλυση του δικτύου διαφυγής στη Μέση Ανατολή. Μέσα από το αρχειακό υλικό του Ρ. Δ. Ρηγόπουλου, κατάφερα να φτάσω σε σύνθεση νέων πληροφοριών για τη δύσκολη εκείνη εποχή, τη ζωή και τους φόβους ενός νεαρού Έλληνα αξιωματικού που βρισκόταν στη δίνη του πολέμου, καθώς και για τις ελπίδες και τα όνειρά του. Η εύρεση αλλά και η προαναφερθείσα σύνθεση του υλικού αυτού δεν αποδείχθηκε εύκολη, αλλά μέσα από αυτή τη προσπάθεια κατάφερα να διευρύνω εκτενώς τους γνωστικούς μου ορίζοντες και να εξελιχθώ ως μέλος της επιστημονικής κοινότητας. Η έρευνα για νέες και κρυφές πτυχές της Ιστορίας πρέπει συνεχώς να συνεχίζεται, διότι έτσι μόνο θα καταφέρουμε να αποκτήσουμε καθολική γνώση για το παρελθόν και να διαμορφώσουμε ένα καλύτερο μέλλον.

ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Πηγές

1. Διαδίκτυο

- <https://www.sansimera.gr/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 12.2.2019)
- <https://www.wv2.gr/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 15.2.2019)
- <https://encyclopedia.ushmm.org/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 17.2.2019)
- <https://el.wikipedia.org/wiki/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 18.2.2019)
- <http://www.bbc.co.uk/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 4.3.2019)
- <https://www.thehistorypress.co.uk/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 6.3.2019)
- <https://www.nam.ac.uk/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 7.3.2019)
- <https://www.imerodromos.gr/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 10.3.2019)
- <https://www.eleftheria.gr/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 12.3.2019)
- <https://www.tovima.gr/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 14.3.2019)
- <https://www.historical-quest.com/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 16.3.2019)
- <https://www.rizospastis.gr/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 17.3.2019)
- <http://www.istorikathemata.com/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 19.3.2019)
- <http://www.ert.gr/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 21.3.2019)
- <https://www.mixanitouxronou.gr/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 24.3.2019)
- <https://www.huffingtonpost.gr/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 26.3.2019)
- <http://www.onalert.gr/> (Ημερομηνία πρόσβασης: 29.3.2019)

2. Αρχειακό υλικό

- Ρηγόπουλος Ρ.Δ., *Μυστικός Πόλεμος, Ελλάδα – Μ. Ανατολή 1940 -1945, Γύρω από το ιστορικό της υπηρεσίας 5 – 165*, Αθήνα χ.χ.

Β. Βιβλιογραφία

- Αθανασόπουλος Ι. Β., *Ναπολέον Ζέρβας – Άρης Βελουχιώτης, Συγκριτική Μελέτη για τους κορυφαίους της εθνικής αντίστασης*, Αθήνα 2018
- Αθανασόπουλος Ι. Β., *Ο πολέμαρχος της Εθνικής Αντιστάσεως, Ναπολέον Ζέρβας, Από τον Γοργοπόταμο στη Μενίνα*, Αθήνα 2017
- Βακαλόπουλος Α. Ε., *Νέα ελληνική ιστορία 1204 · 1985*, Θεσσαλονίκη 2005
- Βερέμης Θ. Μ. · Κολιόπουλος Ι. Σ., *Νεότερη Ελλάδα, Μια Ιστορία από το 1821*, Αθήνα 2015
- Βλαχостаθόπουλος Α. Γ., *Ιερός Λόχος 1942 – 1945*, Αθήνα 2006
- Ιωαννίδης Γ. Β., *Έλληνες και ξένοι κατάσκοποι στην Ελλάδα*, Αθήνα χ.χ.
- Κατσικώστας Δ. Α., *Ο Ελληνικός Στρατός στην εξορία 1941 – 1944, Οργάνωση, πολεμικές αποστολές και κινήματα στη Μέση Ανατολή*, Αθήνα 2015
- Κέδρος Α., *Η Ελληνική Αντίσταση 1940 – 44*, Αθήνα 2004, 2τ.
- Κολιόπουλος Ι. Σ., *Νεότερη Ευρωπαϊκή Ιστορία: Από τη Γαλλική Επανάσταση μέχρι τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο*, Θεσσαλονίκη 2001
- Κυριαζής Δ., *1940 – 1950: Η δεκαετία που συγκλόνησε τη χώρα, Πόλεμος, Κατοχή, Εθνική Αντίσταση, Εμφύλιος*, Αθήνα 2003
- Λέττας Ι., *Η Ελλάδα στη Μέση Ανατολή 1941 – 1945, από τις κορυφές της δόξας στη συμφορά και την ταπείνωση*, Αθήνα 2003
- Μακριδάκης Γ., *Συρματένιοι, Ξεσυρματένιοι · Όλοι: Χιώτες πρόσφυγες και στρατιώτες στη Μέση Ανατολή. Αφηγήσεις 1941 – 1946*, Αθήνα 2010

- Μπάγιας Α.: Επιμέλεια Έκδοσης, *Ιστορία του Ελληνικού Έθνους: Νεότερος Ελληνισμός από 1913 ως 1941*, Αθήνα 2008, τ. ΙΕ΄
- Μπαρμπής Κ. Ν., *1941 – 1949: Έτη αγώνων, θυσιών και αίματος, η στάσις Βασιλέων, πολιτικών λαού και κρεμλινοκινήτου Κ.Κ.Ε.*, Αθήνα 2008, 3τ.
- Μπράτσος Ν., *Αιγαιοπελαγίτες πρόσφυγες στον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο: (Τουρκία – Μέση Ανατολή – Αφρική – Κύπρος), μια οδύσσεια επιβίωσης μέσα από αφηγήσεις των πρωταγωνιστών*, Αθήνα 2017
- Ξηραδάκη Κ., *Σελίδες από τον αντιφασιστικό αγώνα στη Μέση Ανατολή 1941 – 1944, Πρόσωπα & Ντοκουμέντα*, Αθήνα 1996
- Πουλαντζάς Ν., *Φασισμός και Δικτατορία, η Τρίτη Διεθνής αντιμέτωπη στον Φασισμό*, Αθήνα 2006
- Ρούσος Π., *Η Μεγάλη Πενταετία 1940 - 1945, η Εθνική Αντίσταση και ο ρόλος του Κ.Κ.Ε.*, Αθήνα 1986, 2τ.
- Σαμπατακάκης Θ., *Ταυτότητες πρακτόρων και κωδικά ονόματα, η δραστηριότητα των βρετανικών υπηρεσιών πληροφοριών στην Ελλάδα (1939 – 1944)*, Αθήνα 2006
- Σβορώνος Ν. Γ., *Επισκόπηση της Νεοελληνικής Ιστορίας*, Αθήνα 2007
- Σοϊλεντάκης Ν. Π., *1943: Το κίνημα στις ένοπλες δυνάμεις μας στη Μέση Ανατολή, ο ρόλος της Αγγλίας, απελευθέρωση και αποτροπή εμφυλίου πολέμου στη Σάμο – Ικαρία*, Αθήνα 2017
- Τσώρτσιλ Ο., *Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος*, Αθήνα 2010, τ.3
- Χρήστου Θ., *Ο ρόλος των Νέων στο Μέτωπο, την Κατοχή και την Αντίσταση (1940 – 1944)*, 2τ., Αθήνα 2016 – 2017
- Χριστοδούλου Γ., *Ελ Αλαμείν, Μέση Ανατολή, Μπάρντια, η ιστορία ενός Αιγυπτιώτη Έλληνα στρατιώτη (1915 – 1966)*, Αθήνα 2002
- Blanning T. C. W., *Ιστορία της Σύγχρονης Ευρώπης*, Αθήνα 2009
- Brewer D., *Ελλάδα 1940 1949, Πόλεμος, Κατοχή, Αντίσταση, Εμφύλιος*, Αθήνα 2018
- Burns E. M., *Ευρωπαϊκή Ιστορία, ο Δυτικός Πολιτισμός: Νεότεροι Χρόνοι*, Θεσσαλονίκη 2006

- Gallant T. W., *Νεότερη Ελλάδα, από τον Πόλεμο της Ανεξαρτησίας μέχρι τις μέρες μας*, Αθήνα 2017, 3τ.
- Myers E. C. W., *Η ελληνική περιπλοκή, οι Βρετανοί στην κατεχόμενη Ελλάδα*, Αθήνα 1975
- Woodhouse C. M., *Η ιστορία ενός λαού: οι Έλληνες από το 324 έως σήμερα*, Αθήνα 2009
- Woodhouse C. M., *Ο αγώνας για την Ελλάδα 1941 – 1949*, Αθήνα 2012

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΕΙΚΟΝΩΝ: ΑΓΩΝΙΣΤΕΣ ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Έλληνες αγωνιστές της Εθνικής Αντίστασης

Ο Άρης Βελουχιώτης, μαζί με μέλη του ΕΑΜ

Ο Ναπολέων Ζέρβας, συνοδευόμενος από μέλη του ΕΔΕΣ

Μέλη της ελληνικής πολεμικής αεροπορίας στη Μέση Ανατολή

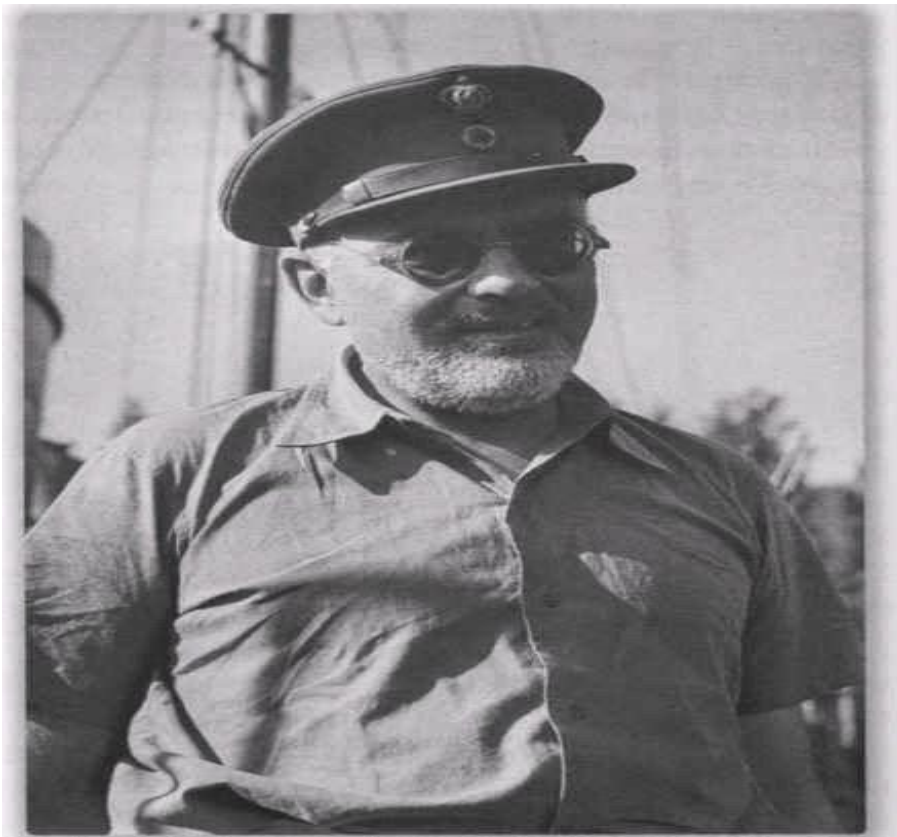
Έλληνες αγωνιστές σε πολεμικές επιχειρήσεις στη Μέση Ανατολή

Συμμετέχοντες Έλληνες στην θρυλική μάχη του Ελ Αλαμείν

Ιερολοχίτες, οι πρώτοι Έλληνες κομάντος της εποχής

Ο διοικητής του Ιερού Λόχου, Χριστόδουλος Τσιγάντες

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Μέσα από τη παρούσα διατριβή αναλύθηκαν εκτενώς τρεις διαφορετικοί, αλλά ταυτόχρονα συνδεδεμένοι τομείς του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Αρχικά, στο Α΄ Κεφάλαιο, γνωστοποιήθηκαν συγκεκριμένα βασικά στοιχεία για την έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, καθώς και τις καταστροφικές συνέπειες που είχε σε παγκόσμια κλίμακα. Αναφέρθηκαν, επίσης, πληροφορίες για τη κατάσταση στην οποία βρισκόταν η Ελλάδα κατά το ξέσπασμα του πολέμου αυτού, αλλά και για την ηρωική αντίσταση που πρόβαλε απέναντι στις ισχυρότερες και πολύ πιο καλά εξοπλισμένες δυνάμεις του Άξονα.

Στο Β΄ Κεφάλαιο πραγματοποιήθηκε εκτεταμένη αναφορά στην ίδρυση και στην ιστορία της SOE (Special Operations Executive), επίλεκτης βρετανικής ομάδας σχεδιασμένης για ειδικές αποστολές, συμπεριλαμβανομένης και της κατασκοπείας, στη δράση της στην Ελλάδα ανά περιόδους, καθώς και στη συνεργασία που είχε με τις ελληνικές αντιστασιακές ομάδες της εποχής (ΕΑΜ, ΕΔΕΣ). Η ανατίναξη της γέφυρας του Γοργοπόταμου, η οποία και αναφέρθηκε αναλυτικά, μπορεί να θεωρηθεί ως η σημαντικότερη κοινή επιχείρηση SOE και ελληνικών αντιστασιακών δυνάμεων.

Ολοκληρώνοντας, στο Γ΄ Κεφάλαιο, η ανάλυση μεταφέρθηκε από τη πολυτάραχη Ελλάδα στη Μέση Ανατολή. Η μετάβαση αυτή πραγματοποιήθηκε μέσα από το κεφάλαιο του δικτύου διαφυγής στη Μέση Ανατολή. Παρουσιάστηκαν αναλυτικά οι διαδικασίες που ακολουθούσαν οι Έλληνες αντιστασιακοί εκείνη την εποχή για να ξεφύγουν από τον κίνδυνο σύλληψης ή ακόμη και θανάτου που ελλόχευε στην Ελλάδα, εξαιτίας των κατοχικών δυνάμεων. Στοιχεία οργάνωσης, καθώς και βασικές πολεμικές επιχειρήσεις των ελληνικών δυνάμεων στη Μέση Ανατολή αναφέρθηκαν λεπτομερώς στη συνέχεια. Τέλος, παρατέθηκαν σημαντικές πληροφορίες για την ίδρυση και τη δράση του Λόχου Επίλεκτων Αθάνατων, αργότερα ονομαζόμενου Ιερού Λόχου, της ισχυρότερης ελληνικής ομάδας στη Μέση Ανατολή, η οποία με το σθένος και τη μαχητικότητα των μελών της έγινε γνωστή παγκοσμίως.